

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Επιστήμες της Αγωγής: Παιδαγωγικό Παιχνίδι και Παιδαγωγικό Υλικό στην Πρώτη
Παιδική Ηλικία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΟ ΟΜΑΔΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ 40-70

ΤΣΙΑΠΛΕ ΘΕΟΦΑΝΙΑ

ΒΟΛΟΣ 2019

1^{ος}/η Επιβλέπων:

ΜΑΓΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Π.Τ.Π.Ε.

2^{ος}/η Επιβλέπουσα:

ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ Π.Τ.Π.Ε.

3^{ος}/η Επιβλέπουσα:

ΤΣΙΑΙΜΕΝΗ ΤΑΣΟΥΛΑ, ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ Π.Τ.Π.Ε.

Βαθμός	
Ολογράφως	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	4
Abstract.....	5
1.Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	6
1.1 Το παιχνίδι.....	7
1.2 Θεωρίες παιχνιδιού.....	8
1.3 Κατηγορίες παιχνιδιού.....	13
1.4 Το ομαδικό παιχνίδι.....	17
1.5 Ιστορική αναδρομή.....	19
1.6 Το ομαδικό παιχνίδι στις δεκαετίες 40-70.....	22
1.7 Παιχνίδια.....	25
1.8 Το ομαδικό παιχνίδι χτες και σήμερα.....	41
2.Μεθοδολογία.....	43
2.1 Σκοπός της έρευνας.....	43
2.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	43
2.3 Μέθοδος.....	44
2.4 Συμμετέχοντες.....	44
2.5 Διαδικασία έρευνας.....	45
3.Ανάλυση.....	46
4.Συμπεράσματα.....	62
Βιβλιογραφία.....	66
Παράρτημα.....	71

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τον κύριο Κώστα Μάγο, Επίκουρο Καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας για τις πολύτιμες συμβουλές και την εποικοδομητική ανατροφοδότηση καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησής της.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τις συνεπιβλέπουσες καθηγήτριες, Μιχαλοπούλου Κατερίνα, Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και Τσιλιμένη Τασούλα, Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, για τη συμμετοχή τους στην υποστήριξη της εργασίας μου.

Ακόμα, ευχαριστώ του συμμετέχοντες στην έρευνα που με χαρά δέχθηκαν να απαντήσουν στις ερωτήσεις μου, αλλά και τους υπεύθυνους των ΚΑΠΗ Αγίου Κωνσταντίνου και Νέας Σμύρνης Λάρισας για τη συμβολή τους στη διεξαγωγή των συνεντεύξεων.

Τέλος, οφείλω ένα τεράστιο ευχαριστώ στους γονείς μου Κωνσταντίνο και Μαρία για την υποστήριξή τους, τόσο οικονομική όσο και ηθική, αλλά και στον αρραβωνιαστικό μου Αλέξανδρο για την υπομονή, τη στήριξη και την ενθάρρυνσή του με στόχο την ολοκλήρωση των σπουδών μου.

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα στοχεύει στην ανάδειξη και καταγραφή ομαδικών παιχνιδιών, τα οποία παίζονταν στην Ελλάδα ανάμεσα στις δεκαετίες 1940-1970, πολλά από τα οποία χάθηκαν στο χρόνο. Παράλληλα μέσα από τις ιστορίες των συμμετεχόντων και τα προσωπικά τους βιώματα, θα αντλήσουμε πληροφορίες για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες γινόταν το παιχνίδι εκείνη την εποχή, αλλά και τις σχέσεις που δημιουργούσαν τα παιδιά μεταξύ τους παίζοντας ομαδικά. Οι διαφορές ανάμεσα στα δυο φύλα, ο τρόπος με τον οποίο επέλεγαν την ομάδα τους, καθώς και περιστατικά αποκλεισμού από το παιχνίδι θα μελετηθούν αναλυτικά.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το Σεπτέμβριο του 2018 στην ευρύτερη περιοχή της Λάρισας, και έλαβαν μέρος 9 γυναίκες και 13 άντρες ηλικίας 60 έως 87 ετών . Επιλέχθηκε να γίνει ποιοτική μελέτη χρησιμοποιώντας το εργαλείο της ημιδομημένης συνέντευξης. Τα δεδομένα που συλλέχτηκαν, κατηγοριοποιήθηκαν και ακολούθησε ανάλυση.

Από την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, προέκυψε ότι τα παιδιά εκείνη την εποχή έπαιζαν έχοντας μεγάλη ελευθερία, το ομαδικό παιχνίδι ήταν συνυφασμένο με εξωτερικούς χώρους και για τη διεξαγωγή του τα παιδιά χρησιμοποιούσαν κυρίως απλά αντικείμενα που έβρισκαν στη φύση ή κατασκεύαζαν μόνα τους. Ταυτόχρονα η έρευνα έδειξε ότι τις περισσότερες φορές το παιχνίδι ήταν κοινό για αγόρια και κορίτσια, υπήρχε αποκλεισμός από την ομάδα για κάποια παιδιά και το παιχνίδι τελείωνε περίπου σε ηλικία 12 χρόνων.

ABSTRACT

The present research aims at the promotion and recording of group games played in Greece between the 1940 's and 1970 's many of which were lost over time. At the same time through the stories of participants and their personal experiences, we will learn about the conditions under which the game at that time was, and relationships the children were creative while playing together as a team. The differences between the two sexes, the way they chose their team, and the exclusion from the game will be studied in detail.

The survey was conducted in September 2018 in the Larissa region, and 9 women and 13 men aged 60 to 87 took part. A qualitative study was chosen using the semi-structured interview tool. Data collected, categorized and analyzed.

From the interpretation of the results, it turned out that the children at that time were playing with great freedom, the group game was interwoven with outdoors, and for the performance the children used mostly simple objects found in nature or made by themselves. At the same time, research has shown most of the times the game was common to boys and girls, there was exclusion from the group for some children, and the game ended of the age of 12.

1.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

1.1 ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Από τη βρεφική ηλικία, ταυτόχρονα με τις πρώτες βιολογικές ανάγκες, εμφανίζεται και αυτή για παιχνίδι, μια εξίσου σημαντική ανάγκη για τη σωστή ανάπτυξη του παιδιού. Έτσι από τους πρώτους μήνες, ξεκινάει το παιχνίδι στη ζωή ενός ανθρώπου, στην αρχή με απλές κινήσεις του σώματος που στη συνέχεια γίνονται πολύπλοκες, αλλάζοντας το είδος του, ώσπου να φτάσει στην τελειότερη μορφή του. Το παιδί παίζοντας, δημιουργεί μια φανταστική κατάσταση. Μέσα από το παιχνίδι, πειραματίζεται, παρατηρεί και γνωρίζει το σώμα του και τις δυνατότητές του ενώ ταυτόχρονα εκφράζεται, οικοδομεί τη γνώση, αναπτύσσεται ηθικά και πνευματικά (Γκαρανή, 2008 . Μετοχιανάκης, 2000) .

Το παιδί ξεκινά το παιχνίδι, έχοντας ως κίνητρο την ανάγκη του για διασκέδαση. Ακόμα και αν δεν έχει παρέα ή κάποιο αντικείμενο στη διάθεσή του, με τη βοήθεια της φαντασίας του μπορεί να οργανώσει και να παίξει ένα άρτιο παιχνίδι (Αντωνιάδης, 1994). Ωστόσο, εκτός από τη διασκέδαση που φαίνεται να είναι ο πρωταρχικός σκοπός του, μέσα από αυτό θα μάθει αβίαστα, και θα αναπτυχθεί σωματικά, πνευματικά και συναισθηματικά. Άλλοτε ατομικό και άλλοτε ομαδικό το παιχνίδι φαίνεται να μην έχει σκοπό, αλλά δεν ισχύει, αφού καλύπτει κάποιες ανάγκες βιολογικές και ψυχικές.

Εξαιτίας της πολυπλοκότητας του φαινομένου, πολλοί είναι οι ερευνητές οι οποίοι δίνοντας βάση σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του προσπάθησαν να το ορίσουν, αλλά χωρίς αποτέλεσμα αφού δεν έχει υπάρξει ορισμός, καθολικά αποδεκτός (Warner, 2008). Τα χαρακτηριστικά που επισημάνθηκαν από τους περισσότερους επιστήμονες ήταν κοινά στην πλειοψηφία τους και είναι τα παρακάτω:

- Είναι ευχάριστο και διασκεδαστικό, προσφέρει στο παιδί χαρά,
- Είναι αυθόρμητο, το παιδί εμπλέκεται αυθόρμητα τη στιγμή που το ίδιο επιλέγει,
- Είναι εθελοντικό, δεν γίνεται για να εξυπηρετήσει κάποιο σκοπό ή κάποια ανάγκη, το παιδί παίζει γιατί θέλει και δεν του το επιβάλλει κάποιος.
- Απαιτεί την ενεργό συμμετοχή του παιδιού,

- Δεν έχει προκαθορισμένους κανόνες. Οι κανόνες δεν ορίζονται από την αρχή του παιχνιδιού αλλά κατά τη διάρκεια από τα ίδια τα παιδιά.
- Τέλος, το παιδί ενδιαφέρεται για το παιχνίδι, τη διαδικασία και όχι για το αποτέλεσμα (Erikson, 1977).

Μεμονωμένα τα παραπάνω χαρακτηριστικά είναι κοινά με άλλες δραστηριότητες του παιδιού, αλλά το παιχνίδι τα συγκεντρώνει όλα και αυτό είναι που το κάνει να ξεχωρίζει. Με τη βοήθεια του παιχνιδιού το παιδί, αναπτύσσει δεξιότητες, κοινωνικοποιείται και ωριμάζει, παίρνει αποφάσεις, χρησιμοποιεί τη φαντασία του και μαθαίνει να συνεργάζεται με συνομηλίκους. Παίζοντας βιώνει νέες εμπειρίες, εξασκείται στην αντιμετώπιση δυσκολιών, νιώθει ασφαλές και ηρεμεί, ασκεί το σώμα και το μυαλό του (Moyles, 1994). Ταυτόχρονα το παιχνίδι προσφέρει χαρά, εκτόνωση και ελευθερία, το παιδί μαθαίνει νέα πράγματα, εντάσσεται στο κοινωνικό σύνολο και κάνει φίλους. Μαθαίνει να αναγνωρίζει και να εξωτερικεύει τα συναισθήματά του, να ελέγχει τον εαυτό του και να σέβεται τους άλλους (Αντωνιάδης, 1994).

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτή η αξία και η αναγκαιότητα ύπαρξης του παιχνιδιού στη ζωή του παιδιού. Τα οφέλη αμέτρητα και σπουδαία για τη ζωή του τόσο σαν παιδί όσο και ως ενήλικας. Μέσα από έρευνες έχει αποδειχθεί ότι η έλλειψη παιχνιδιού στην παιδική ηλικία μπορεί να έχει αρνητικά αποτελέσματα στη μετέπειτα ζωή του παιδιού, καθώς μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε ψυχική ή πνευματική διαταραχή (Γκαράνη, 2008).

1.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

Η πολυδιάστατη φύση του παιχνιδιού αλλά και η τεράστια παιδαγωγική αξία του, οδήγησε πολλούς επιστήμονες στο να ασχοληθούν με αυτό. Πολλές είναι οι θεωρίες που αναπτύχθηκαν. Στην προσπάθειά τους να δώσουν μια άρτια ερμηνεία, άλλες έτυχαν ευρείας αποδοχής, κάποιες γνώρισαν έντονες επικρίσεις, αλλά καμία ουσιαστικά δεν ερμήνευσε τέλεια το παιχνίδι, αφού η καθεμία το εξετάζει από διαφορετική σκοπιά (βιολογική, ψυχολογική, κοινωνική, παιδαγωγική) και κάτω από διαφορετικές συνθήκες (Bennett, Wood & Rogerw, 1997). Εν' ολίγοις, μόνο μελετώντας την πλειονότητα των θεωριών που έχουν διατυπωθεί για το παιχνίδι, τόσο τις παραδοσιακές όσο και τις πιο σύγχρονες αποκτούμε μια σφαιρική εικόνα για το πολυδιάστατο φαινόμενο του παιχνιδιού.

Συνοπτικά οι θεωρίες μπορούν να διαχωριστούν στις παραδοσιακές ή κλασσικές και στις σύγχρονες. Οι κλασσικές θεωρίες (θεωρία πλεονάζουσας ενέργειας, θεωρία αναμυχής, θεωρία επιβεβαίωσης του <εγώ>, θεωρία εξάσκηση και ψυχαναλυτική θεωρία) αναγνώρισαν την αξία του παιχνιδιού και προσπάθησαν να ερμηνεύσουν ποιος είναι ο λόγος ύπαρξής του και ποιο σκοπό εξυπηρετεί το παιχνίδι ,ενώ έντονη είναι η επιρροή τους από τη θεωρία του Δαρβίνου (Millar,1967 . Δογάνης,1990 . Mellou, 1994 . Αντωνιάδης, 1994). Με το πέρασμα των χρόνων οι παραδοσιακές θεωρίες <κατηγορήθηκαν> ότι στηρίζονται σε ξεπερασμένες πεποιθήσεις για την ανθρώπινη φύση, και θεωρήθηκαν αδύναμες (Mellou, 1994) .

Μπαίνοντας στον 20^ο αιώνα, διατυπώθηκαν νέες θεωρίες. Ενώ οι κλασσικές αναζητούν και αναγνωρίζουν την αξία του παιχνιδιού, οι σύγχρονες προχωράνε παρακάτω δίνοντάς του κάποια χαρακτηριστικά. Θεωρίες στηριζόμενες στην ψυχολογική ή παιδαγωγική οπτική, οι πιο γνωστές των οποίων είναι αυτές του Piaget, του Bruner και του Vygotsky.

Η θεωρία πλεονάζουσας ενέργειας

Η θεωρία πλεονάζουσας ενέργειας συνδέει ψυχολογικούς και βιολογικούς παράγοντες. Με κύριο εκπρόσωπό της τον φιλόσοφο και παιδαγωγό Herbert Spencer, υποστηρίζει ότι το παιχνίδι είναι ο τρόπος που επιλέγει ένα παιδί με σκοπό να αποβάλει τη συσσωρευμένη ενέργεια που διαθέτει (Δημητριάδη & Μπάκας, 2013).

Ωστόσο, η συγκεκριμένη θεωρία έχει δεχτεί αρκετές επικρίσεις, καθώς θεωρήθηκε ότι έχει κάποιες αδυναμίες. Πρώτον, ενώ ερμηνεύει τα παιχνίδια έντονης δραστηριότητας, δεν πετυχαίνει το ίδιο για όλα τα είδη του παιχνιδιού και δεύτερον, δεν εξηγεί γιατί τα παιδιά παίζουν ακόμα και όταν είναι κουρασμένα και δεν φαίνεται να έχουν συσσωρευμένη ενέργεια (Μετοχιανάκη, 2008 . Rubin, Fein & Vandenberg, 1983).

Η θεωρία της αναψυχής

Η θεωρία της αναψυχής ή θεωρία της χαλάρωσης, υποστηρίζει ότι το παιδί καταφεύγει στο παιχνίδι με σκοπό την χαλάρωση, την ηρεμία και την ευχαρίστηση. Όταν η κόπωση και η ένταση της καθημερινότητας γίνονται έντονα στη ζωή των παιδιών, νιώθουν την ανάγκη να παίζουν για να νιώσουν καλύτερα. Η θεωρία αυτή έχει τις ρίζες στο βάθος των αιώνων, αφού πρώτοι μίλησαν για αυτή ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, ενώ ο Γερμανός ποιητής Moritz Lazarus ήταν επίσης υποστηρικτής της εν λόγω θεωρίας τονίζοντας τον ρόλο του παιχνιδιού ως χαλαρωτικό και ψυχαγωγικό μέσο (Millar, 1967).

Πρόκειται για μια θεωρία η οποία δέχτηκε μεγάλη κριτική, θεωρήθηκε ελλιπής καθώς δεν εξηγεί γιατί τα παιδιά παίζουν και όταν είναι ξεκούραστα αλλά και για ποιο λόγο όταν νιώσουν κουρασμένα δεν καταφεύγουν απλά στην ξεκούραση και επιλέγουν, μια ακόμα κουραστική πολλές φορές δραστηριότητα, το παιχνίδι. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ίδια θεωρία ισχύει και για τα παιχνίδια των μεγάλων τα οποία είναι χαλαρωτικά και σκοπό έχουν να ξεκουράσουν, από τη ρουτίνα και την σωματική κόπωση (Αντωνιάδης, 1994 . Κάπας, 2005).

Η θεωρία της επιβεβαίωσης του <εγώ>

Η θεωρία της επιβεβαίωσης του <εγώ> ή της αυτοεπιβεβαίωσης είχε ως κύριους εκπροσώπους τον Janet και τον Γάλλο ψυχολόγο Chateau. Σύμφωνα με αυτούς το παιχνίδι υπάρχει στη ζωή του παιδιού με σκοπό να το οδηγήσει στην αυτοεπιβεβαίωση. Σύμφωνα με τον Chateau το παιδί αναζητά την επιβεβαίωση για να αποκτήσει ή να ενισχύσει την αυτοπεποίθησή του ώστε να φτάσει το συντομότερο δυνατόν στο επίπεδο των μεγάλων (Δημητριάδης & Μπάκας, 2013).

Κατά τον Janet το παιδί μέσα από το παιχνίδι κυρίως το ομαδικό προσπαθεί να αντλήσει συναισθήματα όπως χαρά, αυτοπεποίθηση, ικανοποίηση μέσα από τις επιτυχίες, τις οποίες θα πετύχει με σχετικά μικρή προσπάθεια σε αντίθεση με άλλες επιτυχίες που χρειάζονται προσπάθεια.

Και σ' αυτή την θεωρία αρκετές είναι οι κριτικές που της ασκήθηκαν καθώς θεωρήθηκε ότι δεν ερμηνεύει όλα τα είδη του παιχνιδιού, όπως για παράδειγμα το παιχνίδι φαντασίας αφού η επιβεβαίωση του <εγώ> έρχεται κυρίως με τα παιχνίδια ανταγωνισμού (Αντωνιάδης, 1994).

Η θεωρία της εξάσκησης

Η θεωρία της εξάσκησης ή της αυτοαγωγής, διατυπώθηκε από τον Γερμανό Karl Groos ο οποίος μελέτησε αρχικά το παιχνίδι των ζώων και αργότερα των ανθρώπων καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι οι δυο συμπεριφορές είναι αρκετά όμοιες. Σύμφωνα με τον ίδιο η ανάγκη για παιχνίδι εμφανίζεται στη ζωή του ανθρώπου πολύ νωρίς, ταυτόχρονα με άλλες βασικές ανάγκες. Συμβάλει στην ανάπτυξη σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων, ενώ σκοπός του είναι να προετοιμάσει το παιδί για τη ενήλικη ζωή, αφού μέσα από αυτό θα εξασκήσει δεξιότητες που θα χρησιμεύσουν αργότερα. (Αντωνιάδης, 1994 . Κάππας, 2005).

Η αδυναμία που παρουσιάζει η εν λόγω θεωρία είναι ότι δεν καταφέρνει να εξηγήσει, γιατί παίζουν οι ενήλικες αφού σύμφωνα τα όσα υποστηρίζει, το παιχνίδι υπάρχει στη ζωή του παιδιού για να το προετοιμάσει για την ενήλικη ζωή (Μετοχιανάκη, 2008).

Ψυχαναλυτική θεωρία

Η ψυχαναλυτική θεωρία ή θεωρία της κάθαρσης, ενώ οφείλει τη γέννησή της στον Αριστοτέλη, κύριοι εκπρόσωποί της υπήρξαν ο Erikson και ο Freud. Σύμφωνα με αυτή, μέσα από το παιχνίδι το παιδί προσπαθεί να ικανοποιήσει υποσυνείδητες επιθυμίες του. Πιο συγκεκριμένα, κυρίως μέσα από το αναπαραστατικό παιχνίδι τα παιδιά εξωτερικεύουν καταπιεσμένες επιθυμίες προσπαθώντας να αντιμετωπίσουν αγχώδης καταστάσεις με σκοπό να επέλθει η κάθαρση (Κυριαζοπούλου & Βαληνάκη, 1977). Ταυτόχρονα ο Erikson τόνισε την παιδαγωγική αξία του παιχνιδιού υποστηρίζοντας ότι δεν μπορεί να συγκριθεί με καμία άλλη ενέργεια του παιδιού, αφού μέσα από αυτό, το παιδί αναπτύσσει την προσωπικότητά του, ενώ παράλληλα απελευθερώνεται από τους φόβους του και ζει ελεύθερα (Garvey, 1990).

Ο Freud από τη μεριά του, θεωρεί το παιχνίδι ένα μέσο το οποίο χρησιμοποιεί το παιδί για την αντιμετώπιση δυσάρεστων καταστάσεων στη ζωή του. Μέσα από αυτό εκφράζει το ασυνείδητο, ακριβώς ότι η συνείδησή του, του απαγορεύει και μ' αυτό τον τρόπο φτάνει στην κάθαρση και την ψυχική ηρεμία. Με τη βοήθεια της φαντασίας του, το παιδί πλάθει και ζει ιστορίες από τη ζωή των μεγάλων κάτι το οποίο αποτελεί παιχνίδι για το ίδιο, αλλά μέσα από αυτό καταφέρνει να βιώσει συναισθήματα όπως η ανεξαρτησία και η αυτοεπιβεβαίωση. Το παιχνίδι είναι αυτό που συνδέει την εσωτερική και την εξωτερική πραγματικότητα του παιδιού (Hoxter, 1996).

Όπως όλες οι θεωρίες έτσι και αυτή αμφισβητήθηκε και επικρίθηκε από κάποιους, καθώς υποστήριζαν ότι καταφέρνει να ερμηνεύσει συγκεκριμένα είδη παιχνιδιού, ενώ κάποια άλλα δεν τα αγγίζει καθόλου (Μετοχιανάκη, 2008).

Στις πιο σύγχρονες θεωρίες ανήκουν αυτές των Piaget, του Bruner και του Vygotsky. Σύμφωνα με τη θεωρία του Piaget, η εξέλιξη του παιχνιδιού ακολουθεί τη νοητική ανάπτυξη του παιδιού και λειτουργεί με το μηχανισμό αφομοίωσης και της συμμόρφωσης. Μέσα από το παιχνίδι το παιδί ανακαλύπτει τον κόσμο, πειραματίζεται, οικοδομεί τη γνώση και δημιουργεί σχέση με το περιβάλλον (Wood & Bennett 2001). Ο Piaget χώρισε το παιχνίδι σε τρία στάδια το αισθησιοκινητικό, το συμβολικό και το παιχνίδι κανόνων καθένα από τα οποία για την ύπαρξή του

προδιαθέτει την κατάκτηση του προηγούμενου (Piaget,1962). Με αυτόν τον τρόπο μέσα από το παιχνίδι αποκαλύπτεται το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται το παιδί (Αγαλιώτης, 1988).

Ο Bruner υποστήριξε ότι το παιχνίδι παίζει σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη κάθε παιδιού, είναι ένα μέσο πειραματισμού και εξερεύνησης μέσα από το οποίο το παιδί ανακαλύπτει τον κόσμο, κατακτά καινούριες δεξιότητες και κοινωνικοποιείται (Χατζηνεοφύτου, 2009). Μέσα από τη διαδικασία του παιχνιδιού το παιδί μαθαίνει να επιλύει προβλήματα να επικοινωνεί και να γίνεται δημιουργικό. Ταυτόχρονα συμφώνησε με την άποψη του Karl Groos και τη θεωρία προεξάσκησης που υποστήριξε ότι το παιχνίδι είναι μέσο προετοιμασίας του παιδιού για τη ζωή του ως ενήλικος.

Τέλος, ο Ρώσος ψυχολόγος Vygotsky, υποστήριξε ότι παιχνίδι είναι η δημιουργία φανταστικών καταστάσεων οι οποίες προσφέρουν διέξοδο στην ένταση του παιδιού. Συμφωνά με τον ίδιο, το παιχνίδι είναι ένα μέσο με το οποίο το παιδί επιδιώκει να νιώσει ευχαρίστηση και ικανοποίηση, ενώ παράλληλα αποτελεί τη σπουδαιότερη δραστηριότητά του αλλά και σημαντικό μέσο για την πολιτισμική του ανάπτυξη (Ντολιοπούλου, 1999). Ωστόσο διαφώνησε με τη θεωρία του Piaget ότι τα στάδια ανάπτυξης είναι βιολογικά προσανατολισμένα και όμοια σε κάθε παιδί, και υποστήριξε ότι οι κοινωνικές συνθήκες είναι ικανές να τα διαφοροποιήσουν (Μετοχιανάκη, 2008).

1.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

Από τους προϊστορικούς ακόμα χρόνους, την αρχαία Ελλάδα, το Βυζάντιο, μέχρι και τη σύγχρονη εποχή, πολλές ήταν οι προσπάθειες για μια κοινός αποδεκτή κατηγοριοποίηση του παιχνιδιού. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι κατά την εποχή του Βυζαντίου, υπήρξαν αρκετές προσπάθειες κατάταξης βάση φύλου και ηλικίας των συμμετεχόντων, σκοπού, χρήσης αντικειμένων ή ζώων, συμμετοχής ευγενών ή του λαού (Γιάτσης, 2006). Ωστόσο με το πέρασμα των χρόνων καμιά προσπάθεια δεν αποδείχθηκε πλήρης και καθολικής αποδοχής.

Υπήρξαν κατηγοριοποιήσεις οι οποίες έγιναν πιο γνωστές από άλλες και περισσότερο αποδεκτές, τις οποίες θα αναλύσουμε παρακάτω, και άλλες οι οποίες δεν θεωρήθηκαν πλήρης και επικρίθηκαν έντονα. Ο διαχωρισμός που προτείνει ο Jean Piaget αλλά και αυτός της Mildred Parten είναι ίσως οι πιο γνωστές και αποδεκτές θεωρίες στο βάθος των χρόνων (Garvey, 1990).

Ο ψυχολόγος Jean Piaget μέσα από πειράματα τα οποία διεξήγαγε, πρώτος απέδειξε ότι κάθε άτομο περνάει από συγκεκριμένα στάδια μέχρι να φτάσει στην ενηλικίωση. Βάση αυτών των σταδίων, διαχώρισε το παιχνίδι σε τρία κατηγορίες. Υποστήριξε ότι ανάλογα με το αναπτυξιακό στάδιο στο οποίο βρίσκεται ένα παιδί, ασχολείται με συγκεκριμένη κατηγορία παιχνιδιού (Κυριαζοπούλου & Βαληνάκη, 1977). Παρακάτω παρουσιάζονται τα στάδια του παιχνιδιού όπως τα περιέγραψε ο Piaget τονίζοντας ότι το πέρασμα από ένα στάδιο στο άλλο προδιαθέτει την κατάκτηση του προηγούμενου.

1. Αισθησιοκινητικό από 0 μέχρι 2 ετών. Στο εν λόγω στάδιο το παιχνίδι αποτελείται κυρίως από επαναλαμβανόμενες κινήσεις με τις οποίες το βρέφος προσπαθεί να γνωρίσει τον κόσμο γύρω του. Μέσα από αυτό, το παιδί νιώθει ευχαρίστηση και δείχνει να χαίρεται κατορθώνοντας την επανάληψη κάποιων γεγονότων, αν και οι κινήσεις αυτές δύσκολα μπορούν να χαρακτηριστούν ως παιχνίδι αφού λίγες είναι εκούσιες και ελεγχόμενες (Garvey, 1990).

2. Συμβολικό, αναπαραστατικό ή μιμητικό παιχνίδι το οποίο εμφανίζεται στα 2 μέχρι 6 χρόνια. Το παιδί σ' αυτή την ηλικία κωδικοποιεί τις εμπειρίες του χρησιμοποιώντας προσωπικά σύμβολα, μιμείται γεγονότα και αντικείμενα, ενώ με τη φαντασία του αναπαριστά πράγματα τα οποία του έχουν προκαλέσει το ενδιαφέρον.

Παράλληλα αυτό το είδος παιχνιδιού αποτελεί μέσο αυτοέκφρασης και εξυπηρετεί πολλές λειτουργίες για την ανάπτυξη του παιδιού (Γέρου, 1984 . Μετοχιανάκης, 2000).

3. Παιχνίδι κανόνων το οποίο ξεκινά περίπου στην ηλικία των 7 ετών και αποτελεί την τελειότερη έκφραση παιχνιδιού. Σύμφωνα με τον Piaget πρόκειται για το πιο ώριμο στάδιο παιχνιδιού το οποίο με την εμφάνισή του σηματοδοτεί κάποιες αλλαγές όπως η μείωση του εγωκεντρισμού, η εξισορρόπηση των επιθυμιών, η συνεργασία, και η αυτοπειθαρχία. Οι κανόνες, τους οποίους ορίζουν τα ίδια τα παιδιά καθορίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του παίκτη στα πλαίσια του παιχνιδιού. Ενώ λίγο αργότερα φαίνεται να εμφανίζονται τα παιχνίδια κανόνων με ανταγωνιστικό χαρακτήρα (Μετοχιανάκης, 2000 . Cole & Cole, 2002).

Η κοινωνιολόγος Mildred Parten, μελέτησε την κοινωνική πλευρά του παιχνιδιού παρατηρώντας παιδιά σε αμερικανικά σχολεία και προχώρησε στην ανάπτυξη μιας θεωρίας το 1929, η οποία αναφέρει ότι ο τρόπος που παίζουν τα παιδιά επηρεάζεται από την ανάπτυξη των κοινωνικών τους δεξιοτήτων. Η συγκεκριμένη θεωρία έγινε αποδεκτή από πολλούς ερευνητές αφού θεωρήθηκε ότι συνέβαλε τα μέγιστα στην κατανόηση του παιχνιδιού (Hughes, 1999). Στην έρευνά της απέδειξε ότι όσο μεγαλώνουν τα παιδιά βελτιώνονται οι κοινωνικές τους δεξιότητες και μ' αυτό τον τρόπο αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να μειώνεται το μοναχικό παιχνίδι (Hughes, 1999). Στη συνέχεια προχώρησε σε έναν ακόμα διαχωρισμό του παιχνιδιού, προκύπτοντας 6 κατηγορίες από τις οποίες θα περάσει κάθε παιδί ανάλογα με την ηλικία του και είναι οι εξής:

1. Αχρησιμοποίητο παιχνίδι: Αυτό το στάδιο εμφανίζεται κυρίως κατά τη βρεφική ηλικία, το παιδί φαίνεται να παρατηρεί μόνο και να κάνει ακούσιες κινήσεις χωρίς να έχει κάποιο σκοπό. Παρόλα αυτά πρόκειται για σημαντικό στάδιο αφού βοηθάει στη μετέπειτα ανάπτυξη του παιδιού (Santrock, 2007).

2. Μοναχικό παιχνίδι : Εμφανίζεται κατά τη μετά-βρεφική ηλικία περίπου στα δυο έτη. Σε αυτό το στάδιο το παιδί παίζει μόνο του, έχοντας συγκεκριμένη εικόνα για τον εαυτό του και για τους γύρω του, αισθάνεται το κέντρο του κόσμου και δεν δίνει σημασία για το τι συμβαίνει δίπλα του, ενώ συνεχίζει να εξερευνεί μόνο του το περιβάλλον (Αντωνιάδης, 1994).

3. Παιχνίδι θεατή: Το στάδιο αυτό εμφανίζεται μεταξύ δυο και τριών ετών χωρίς να αποκλείεται η εμφάνισή του και σε κάποια άλλη ηλικία. Σ' αυτή την περίοδο το παιδί παρατηρεί τους άλλους να παίζουν, χωρίς το ίδιο να εμπλέκεται. Μπορεί να συμμετέχει ρωτώντας πληροφορίες, συζητώντας ή κάνοντας σχόλια με τα παιδιά που παίζουν αλλά χωρίς να λαμβάνει μέρος στο παιχνίδι ενεργά (Santrock, 2007).

4. Παράλληλο παιχνίδι: Κάνει την εμφάνισή του περίπου στην ηλικία των τριών ετών. Τα παιδιά παίζουν διπλά με παρόμοια παιχνίδια, μιμούμενα πολλές φορές το ένα το άλλο αλλά χωρίς στην πραγματικότητα να συναλλάσσονται μεταξύ τους (Δημητρίου & Χαντζηνεοφύτου, 2001). Ενώ η επαφή μεταξύ τους φαίνεται να μην είναι ιδιαίτερη, μέσα από το παράλληλο παιχνίδι τα παιδιά θα μάθουν σημαντικές κοινωνικές δεξιότητες χρήσιμες για τη ζωή τους. Πρόκειται για ένα σημαντικό, μεταβατικό στάδιο κατά το οποίο το παιδί περνά από το κοινωνικά ανώριμο παιχνίδι σε μια πιο ώριμη μορφή του (Hughes, 1999).

5. Συνεργατικό παιχνίδι: Σ' αυτό το στάδιο τα παιδιά αλληλεπιδρούν μεταξύ τους κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού αλλά χωρίς να υπάρχει συγχρονισμός στις δραστηριότητές τους. Το παιχνίδι μπορεί να είναι κοινό αλλά δεν φαίνεται να υπάρχει κοινός στόχος. Εμφανίζεται συνήθως στην ηλικία των τεσσάρων ετών και βοηθά το παιδί να αναπτύξει πολύτιμες κοινωνικές δεξιότητες, όπως η συνεργασία και η επίλυση προβλημάτων. Η διαφορά ανάμεσα στο συνεργατικό και το παράλληλο παιχνίδι έγκειται στο γεγονός ότι στο πρώτο τα παιδιά συμμετέχουν περισσότερο στο παιχνίδι του άλλου, αλλά και πάλι χωρίς να υπάρχουν κανόνες (Santrock, 2007).

6. Συνεταιριστικό παιχνίδι: Το συγκεκριμένο είδος παιχνιδιού ξεκινάει συνήθως στο τέλος της προσχολικής ηλικίας περίπου στα πέντε έτη. Σε αυτή τη φάση το παιδί παίζει σε ομάδες, οργανωμένα έχοντας κοινό στόχο. Οι συμμετέχοντες έχουν ρόλους, λαμβάνουν μέρος σε δραστηριότητες όπως δραματοποίηση, προσποίηση ρόλων και παιχνίδια κανόνων (Γκαρανή, 2008). Μέσα από αυτό το είδος παιχνιδιού τα παιδιά δημιουργούν φιλίες, συγκρίνουν τον εαυτό τους με άλλα παιδιά, καλλιεργούν το αίσθημα της συνεργασίας και αποκτούν αυτοπεποίθηση (Κυριαζοπούλου & Βαληνάκη, 1977).

Αν και πρόκειται για δυο θεωρίες οι οποίες όπως αναφέραμε έτυχαν μεγάλης αποδοχής, δεν έλειψαν οι κριτικές. Τόσο για τη θεωρία του Piaget όσο και της Parten

αμφιβολίες διατυπώθηκαν για το αν το παιδί περνάει από τα στάδια του παιχνιδιού με τη σειρά στην οποία αναφέρουν οι δυο θεωρίες, αφού κάποιιο υποστήριξαν ότι υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν το είδος του παιχνιδιού με το οποίο θα ασχοληθεί ένα παιδί και δεν είναι μόνο η ηλικία αυτή που το καθορίζει.

Άλλη μια γνωστή κατηγοριοποίηση είναι αυτή του Peter Smith, ο οποίος διαχώρισε το παιχνίδι, σε παιχνίδια μετακίνησης ,παιχνίδια με αντικείμενα, κοινωνικό παιχνίδι και φανταστικό (Cole & Cole, 2002). Ενώ, άλλες προσπάθειες εστίασαν σε διάφορα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού, δημιουργώντας τις παρακάτω κατηγορίες, θεατρικό παιχνίδι, παιχνίδι άσκησης, πνευματικά παιχνίδια, κοινωνικά παιχνίδια και παιχνίδια ηλεκτρονικών υπολογιστών (Κάππας, 2005).

Με βάση τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό, ότι κάθε είδους παιχνίδι ανεξάρτητα σε ποια κατηγορία ανήκει συμβάλει με διαφορετικό τρόπο στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, και στην κοινωνικοποίησή του. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν είναι λίγες οι φορές κατά τις οποίες συνυπάρχουν ταυτόχρονα περισσότερα από ένα είδη παιχνιδιού (Warner, 2008).

1.4 ΤΟ ΟΜΑΔΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Πλούσιο σε παιδαγωγική αξία το ομαδικό παιχνίδι, φαίνεται να εμφανίζεται στη ζωή του παιδιού περίπου στην ηλικία των τεσσάρων χρόνων. Ενώ έως τότε, το μοναχικό και το παράλληλο παιχνίδι μονοπωλούν το χρόνο και το ενδιαφέρον των παιδιών, στην ηλικία των τεσσάρων το ομαδικό μπαίνει δυναμικά στη ζωή τους προσφέροντας χαρά, διασκέδαση και αμέτρητα αναπτυξιακά και παιδαγωγικά οφέλη (Γκαράνη, 2008). Αρχικά, σχηματίζοντας και οργανώνοντας μικρές ομάδες των δυο ή τριών παιδιών που στη συνέχεια γίνονται μεγαλύτερες ενσωματώνοντας πολλές φορές μια ολόκληρη τάξη ή μία γειτονιά.

Άλλοτε οργανωμένο και άλλοτε ελεύθερο, το ομαδικό παιχνίδι εκτυλίσσεται στα πλαίσια μιας κοινωνικής ομάδας η οποία λειτουργεί δημοκρατικά, έχει κανόνες, περιορισμούς και συμβάλλει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και του ήθους των παιδιών (Παπαδάτος, 2000). Αφού μέσα από το παιχνίδι και την επαφή με τους άλλους, αλλά και μέσα από τυχόν συγκρούσεις που προκύπτουν κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, το παιδί <διδάσκεται> το σωστό και το λάθος, μαθαίνει να συμβιβάζεται και να σέβεται.

Συμμετέχοντας σε ένα ομαδικό παιχνίδι, το παιδί καλύπτει την ανάγκη να ανήκει κάπου όντας μέλος μιας ομάδας, κοινωνικοποιείται, βιώνει συγκινήσεις και ωριμάζει ενώ παράλληλα αναπτύσσεται σωματικά, πνευματικά και συναισθηματικά. Κατά τη διάρκεια του ομαδικού παιχνιδιού το παιδί, υποδύεται ρόλους χρησιμοποιώντας τη φαντασία του. Στα πλαίσια της ομάδας αναλαμβάνει ευθύνες οι οποίες πολλές φορές φαίνεται να το γοητεύουν αφού γνωρίζει καλύτερα τον εαυτό του, μαθαίνει να ελέγχει τα συναισθήματά του και δοκιμάζει τις δυνάμεις του. Σύμφωνα με τον Froebel μέσα από κάποια ομαδικά παιχνίδια το παιδί αναπαριστά και μιμείται στιγμές και εικόνες από τη ζωή των ενηλίκων, ταυτίζεται με αυτούς μιας και δεν μπορεί να συμμετέχει στις δραστηριότητές τους, το καταφέρνει μέσα από το παιχνίδι (Manning, 2005).

Σ' ένα περιβάλλον ευχάριστο και χαλαρό, συγκρίνει τον εαυτό του με τους συμπαίκτες του και αποκτά αυτοπεποίθηση, ενώ παράλληλα αναπτύσσει διάφορες δεξιότητες χρήσιμες και απαραίτητες για τη μετέπειτα ζωή. Νιώθει ώριμο καθώς παίρνει τις δικές του αποφάσεις, καταφέρνει να σκέπτεται τον αντίπαλό του

μειώνοντας έτσι το αίσθημα του εγωισμού, μαθαίνει να κερδίζει αλλά και να χάνει (Συλλογικό, 2000).

Μεγαλώνοντας σε ένα περιβάλλον με άπειρες εντολές απαγόρευσης από τους μεγάλους, το παιδί δυσκολεύεται να νιώσει ελεύθερο, ένα συναίσθημα που του εξασφαλίζει το ομαδικό παιχνίδι, μέσα στο οποίο το παιδί νιώθει να ξεφεύγει και να αναπτύσσει την ανεξαρτησία του. Έτσι, μέσα σ' ένα κλίμα ελευθερίας και χαράς στα πλαίσια του οποίου εξελίσσεται ένα ομαδικό παιχνίδι το παιδί δημιουργεί τους πρώτους δεσμούς φιλίας και αναπτύσσει κοινωνικές δεξιότητες (Παπαδάτος, 2000). Έχοντας κοινές επιδιώξεις με τους συμπαίκτες του μαθαίνει να συνεργάζεται μαζί τους, να τους βοηθά, να περιμένει τη σειρά του, να πειθαρχεί σε κανόνες, να κατανοεί την έννοια της δικαιοσύνης αλλά και να θυσιάζει την ατομική του χαρά για το συμφέρον της ομάδας στην οποία ανήκει. (Κυριαζοπούλου & Βαληνάκη, 1977).

Συναίσθημα και συμπεριφορές όπως ο εγωισμός και η επιθετικότητα προκύπτουν συχνά κατά τη διάρκεια των ομαδικών παιχνιδιών, και έχουν ως αποτέλεσμα να δυσκολεύουν το παιχνίδι καθώς και τις σχέσεις της ομάδας οδηγώντας πολλές φορές σε συγκρούσεις μεταξύ τους. Βιώνοντας τέτοιου είδους συναίσθημα το παιδί μαθαίνει να ξεπερνά ελαττώματα όπως ο εγωισμός, ο θυμός και η πλεονεξία τα οποία θα το δυσκόλευαν αργότερα στη ζωή του (Δαράκη, 1986).

Πιο συγκεκριμένα, το ελεύθερο ομαδικό παιχνίδι, δίνει την ευκαιρία στο παιδί να είναι ο εαυτό του, αφού του επιτρέπει να εκδηλώνει αυθόρμητα τα συναίσθημα και την άποψή του και να επιλέγει το παιχνίδι αλλά και τους συμπαίκτες που θέλει. Η επιλογή ενός ελεύθερου παιχνιδιού, οι κανόνες του, τα παιδιά που θα συμμετάσχουν, καθώς και η διάρκεια του παιχνιδιού σχετίζονται με τις σχέσεις αλληλεπίδρασης που αναπτύσσονται σε μια ομάδα. Ενώ παράγοντες όπως οι καιρικές συνθήκες, το προσφερόμενο υλικό, η σύνθεση της ομάδας αλλά και ο διαθέσιμος χώρος που θα εξελιχθεί το παιχνίδι καθορίζουν το πλαίσιο στο οποίο θα λάβει χώρα (Fine & Glassner, 1979).

1.5 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Παρακολουθώντας τη διαδρομή του παιχνιδιού στο χρόνο, καταγράφουμε τις διαφορετικές αντιλήψεις που έχουν επικρατήσει ανάλογα με την εποχή. Παράγοντες όπως η κουλτούρα, το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο και οι υπάρχουσες θρησκευτικές συνθήκες της εκάστοτε περιόδου, διαμόρφωσαν και διαφοροποίησαν το νόημα αλλά και τη θέση του παιχνιδιού στην κοινωνία (Σκουμπουρδή & Καλαβάσης, 2007). Πληθώρα διαφορετικών απόψεων και αντιλήψεων έχουν διατυπωθεί για τη θέση και τη σπουδαιότητά του στη ζωή του ανθρώπου, έχοντας όμως πάντα ως βάση το γεγονός ότι το παιχνίδι αποτελεί βασικό στοιχείο πολιτισμού για την κάθε κοινωνία (Fournier, 2004).

Επιχειρώντας μια γενική αποτύπωση των σταδίων που πέρασε το παιχνίδι ανά τους αιώνες μπορούμε να το διαχωρίσουμε σε τρεις βασικές περιόδους. Αρχικά το παιχνίδι ήταν περιορισμένο, αποτελούσε απλά μέσο χαράς και ευχαρίστησης για τα παιδιά, αργότερα έγινε περισσότερο αποδεκτό από την κοινωνία ενώ στη συνέχεια από τον 18^ο αιώνα και μετά αναγνωρίζεται η σπουδαιότητά του και αρχίζει να απασχολεί τους επιστήμονες (Gaskins, Haight & Lancy, 2007). Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετά χρόνια αργότερα εμφανίζεται η τάση να ενταχτεί στην εκπαίδευση, με αρκετές παιδαγωγικές θεωρίες οι οποίες υποδεικνύουν το παιχνίδι σαν κύρια διδακτική μέθοδο (Vankus, 2005).

Τόσο το παιχνίδι γενικά όσο και τα ομαδικά παιχνίδια φαίνεται να έχουν τις ρίζες τους στην προϊστορική ακόμα εποχή. Αποδείξεις για την ύπαρξη παιχνιδιών στα προϊστορικά χρόνια ήρθαν στο φως μετά από αρχαιολογικές ανασκαφές, οι οποίες έχουν αναδείξει αντικείμενα που χρησιμοποιούνταν κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών στην παλαιολιθική εποχή (Fox, 1977). Ενώ τοιχογραφίες οι οποίες αναπαριστούν ανθρώπους να παίζουν ήρθαν να επιβεβαιώσουν αυτούς τους ισχυρισμούς. (Frost, 2010).

Γυρνώντας πίσω στην αρχαία Ελλάδα βλέπουμε ότι το ομαδικό παιχνίδι γνώρισε μεγάλη άνθηση εκείνη την εποχή, αφού θεωρούνταν μέσο ψυχαγωγίας αλλά και διαπαιδαγώγησης. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο Πλάτωνας αλλά και ο Αριστοτέλης είχαν αναγνωρίσει τη σημασία και την αξία του, ενώ ο πρώτος μάλιστα στο έργο του Πολιτεία αναφέρεται στο παιχνίδι και την σπουδαία συμβολή του στη μάθηση και την ανάπτυξη ικανοτήτων (Δαράκη, 1986).

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η αξία του ομαδικού παιχνιδιού είχε αναγνωριστεί από τους αρχαίους Έλληνες, απόδειξη ότι αφιέρωναν μεγάλο μέρος του χρόνου τους σε ομαδικά παιχνίδια.

Πιο αναλυτικά, στην αρχαία Ελλάδα από όταν το παιδί ήταν ακόμα νεογέννητο ερχόταν σε επαφή με το πρώτο του παιχνίδι, την πλαταγή, τη σημερινή κουδουνίστρα. Μεγαλώνοντας τα κορίτσια έπαιζαν με πλαγγών (κούκλες), οι οποίες ήταν αυτοσχέδιες, στην αρχή από ύφασμα και αργότερα από πηλό. Εκείνη την εποχή το παιχνίδι θεωρούνταν απλά ένα στάδιο πριν την ενηλικίωση, ενώ η παιδική ηλικία διαρκούσε λίγο (Κροντηρά, 2003). Πολλές φορές παιδιά που προέρχονταν από φτωχές οικογένειες έχαναν τη χαρά του παιχνιδιού αφού αναγκάζονταν να δουλέψουν σκληρά για να βοηθήσουν.

Όσον αφορά τα ομαδικά παιχνίδια εκείνη την εποχή ήταν διαφορετικά για τα αγόρια και τα κορίτσια, ενώ αρκετά από αυτά είχαν σχέση με λατρευτικές γιορτές προς τους θεούς. Ένα από τα δημοφιλέστερα παιχνίδια των αγοριών ήταν το κρυφό το οποίο αποτελούσε και μέρος του γυμνάσιματος στην αρχαία Σπάρτη (Διαμαντόπουλος, 2009). Αντικείμενα όπως κρίκοι, μπάλες, ζάρια, σβούρα, αστράγαλοι (τα κότσια από τα πίσω πόδια κατσικιών και βοδιών) και καρύδια χρησιμοποιούνταν κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών. Γνωστά παιχνίδια της εποχής ήταν κολλαβισμός (μπιζ), δίκυστινδα, χυτρίνδα, γύρω γύρω όλοι, ακινητίνδα, κυνδαλισμός, στρεπτίνδα, βασιλίνδα, εγκοτύλη, ασκώλια, πεταυρον (τραμπάλα), αστραγαλισμός καθώς και κάποια επιτραπέζια όπως το σκάκι (Κροντηρα, 2003). Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν είναι λίγα τα παιχνίδια τα οποία διασώθηκαν στο πέρασμα των χρόνων και παίζονται μέχρι σήμερα ίσως με κάποιες διαφορές (Βασιλοπούλου, 2003).

Κατά την περίοδο του Μεσαίωνα έως τον 15^ο αιώνα, το παιχνίδι φαίνεται να περιορίζεται, καθώς εκείνη την εποχή θεωρούσαν σημαντική μόνο την καλλιέργεια της ψυχής κάτι το οποίο δεν συνέδεαν με το παιχνίδι. Οι συνθήκες που επικρατούσαν για τα παιδιά ήταν αυστηρές, έπαιζαν κρυφά και πολλές φορές τιμωρούνταν, ενώ το παιχνίδι θεωρείτο ανούσιο, ανάρμοστη συμπεριφορά και πηγή ανηθικότητας (Prince, 1961).

Μεταγενέστερα, στην περίοδο της Αναγέννησης κατά τον 17^ο αιώνα αναγνωρίζεται η αξία του παιχνιδιού αφού θεωρείται σπουδαίο για την ανάπτυξη του

παιδιού. Ωστόσο μέχρι τον 18^ο αιώνα το παιχνίδι δεν είχε καμία σύνδεση με την εκπαίδευση, υπήρχε απλά στη ζωή του παιδιού για ευχαρίστηση χωρίς να έχει κάποιο σκοπό ή εκπαιδευτικό όφελος. Αργότερα από τον 18^ο αιώνα και μετά γίνονται επιστημονικές μελέτες γύρω από το παιχνίδι και η θέση του στην κοινωνία αλλά και τη ζωή του παιδιού είναι σημαντική, ενώ σιγά σιγά από τον 19^ο αιώνα αρχίζει να λαμβάνει μέρος στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Κατά τη διάρκεια της κατοχής στον ελληνικό χώρο, οι συνθήκες ήταν εξαιρετικά δύσκολες με τη φτώχεια και την εξαθλίωση να κυριαρχούν στο σύνολο των Ελλήνων. Υπήρχε έλλειψη τροφής αλλά και άλλων αγαθών πρώτης ανάγκης. Τα παιδιά ήταν αδύνατα, καχεκτικά και με λιγοστή τροφή κατάφεραν να επιβιώσουν. Το παιχνίδι ήταν το μόνο που τους πρόσφερε ανεμελιά και ελευθερία, ενώ τους έδινε χαρά και διασκέδαση και μέσα από αυτό τα παιδιά αναπτύσσονταν σωστά σωματικά και πνευματικά (Προκόβας, 2010). Εκείνη την εποχή δεν υπήρχαν βιομηχανικά παιχνίδια, τα περισσότερα ήταν ομαδικά και παιζόταν στο δρόμο ή σε αλάνες της γειτονιάς (Αργυριάδη, 1997).

Τα επόμενα χρόνια οι συνθήκες εξακολούθησαν να είναι δύσκολες. Τα παιδιά πολλές φορές αναγκαζόταν να εργαστούν για να βοηθήσουν την οικογένειά τους αλλά παρά τις δυσκολίες κατάφεραν να βρουν έστω λίγο χρόνο για παιχνίδι με τους φίλους τους. Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά διασκέδαζαν, ξεχνούσαν για λίγο τα προβλήματά τους και αντλούσαν αισιοδοξία για το μέλλον. Τα παιχνίδια τους ήταν κυρίως ομαδικά, παιζόταν στις αλάνες, ενώ τα αντικείμενα ήταν κατασκευασμένα από τα ίδια, με υλικά της φύσης (Γιάτσης, 2006).

Αργότερα κατά τη δεκαετία του 70 η θέση του παιχνιδιού στη ζωή των παιδιών αλλάζει αφού αναγνωρίζεται η παιδαγωγική του αξία (Fournier, 2004. Smith, 2001). Το παιχνίδι πλέον θεωρείται απαραίτητη δραστηριότητα των παιδιών και συνδέεται εν μέρη με την εκπαιδευτική διαδικασία αν και μένει έξω από τη σχολική τάξη. Αποκτά θεωρητικό και ερευνητικό ενδιαφέρον ενώ το παιδί αντιμετωπίζεται πλέον σαν ενεργό υποκείμενο.

Με βάση τα προαναφερθέντα γίνεται εύκολα κατανοητό, ότι ανεξαρτήτου εποχής και κοινωνικών συνθηκών, όποια και αν είναι η θέση του παιχνιδιού σε μια κοινωνία, η αγάπη και η ταύτιση του παιδιού με αυτό είναι αδιαπραγμάτευτη (Γέρος, 1984).

1.6 ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΣΤΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ 40-70

Κατά τις δεκαετίες 40 έως 70, οι συνθήκες στην Ελλάδα δεν ήταν καλές. Ειδικότερα τη δεκαετία του 40 η φτώχεια και η ανέχεια είχε κατακλείσει τη χώρα. Τα παιδιά εκείνη την εποχή πολλές φορές ήταν νηστικά και ζούσαν με πολλές στερήσεις. Το παιχνίδι αποτελούσε τη μόνη αχτίδα ελπίδας και χαράς για τα παιδιά αφού μέσα από αυτό εκφράζονταν, διασκεδάζαν και αποκτούσαν θάρρος και ελπίδα για ζωή. Τα παιχνίδια ήταν κυρίως ομαδικά και οργανώνονταν ανάλογα με το φύλο, την ηλικία των παιδιών αλλά και το χώρο που είχαν στη διάθεσή τους (Προκόβας, 2010).

Το φύλο φαίνεται να όριζε σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο που μεγάλωναν τα παιδιά την εποχή εκείνη. Η συμπεριφορά των γονιών διέφερε ανάλογα με το φύλο του παιδιού, το οποίο και καταδείκνυε τον προορισμό του. Τα κορίτσια προορίζονταν να γίνουν νοικοκυρές και μητέρες ενώ τα αγόρια μεγάλωναν με περισσότερη ελευθερία και αγωνιστικότητα. Αυτά τα στερεότυπα φαίνεται να επηρεάζουν ξεκάθαρα τα παιδιά στη επιλογή του παιχνιδιού τους. Το γεγονός ότι τα κορίτσια έμενα κυρίως στο σπίτι, καθιστούσε το παιχνίδι τους μοιραία περιορισμένο, ενώ αντίθετα τα αγόρια, έχοντας περισσότερα μέρη να επιλέξουν και μεγαλύτερη ανεξαρτησία προτιμούσαν κυρίως ομαδικά παιχνίδια τα οποία περιείχαν ανταγωνισμό και αθλήματα (Δαράκη, 1986). Είναι φανερό ότι η επιλογή των παιχνιδιών από τα παιδιά ανάλογα με το φύλο τους, αποτύπωνε τα κοινωνικά πρότυπα της εποχής (Κάππας, 2005).

Τα αγόρια έπαιζαν κυρίως αγωνιστικά παιχνίδια, έντονης φυσικής δραστηριότητας με τα οποία εξασκούσαν η δύναμη και η αντοχή τους. Από την άλλη, τα κορίτσια φανερά επηρεασμένα από το μελλοντικό τους ρόλο ως νοικοκυρές, έπαιζαν λιγότερο έξω από το σπίτι και το παιχνίδι τους ήταν κατά βάση συμβολικό (Herder, 1967 . Bornstein, 1999). Πολλές φορές τα κορίτσια αποκλείονταν από το παιχνίδι των αγοριών καθώς θεωρούνταν ότι το να παίζουν μαζί τους ήταν υποτιμητικό για τους ίδιους και η συμμετοχή τους στο παιχνίδι θα το υποβίβαζε (Σιώζος, 1996). Δεν έλειπαν ωστόσο και κάποια μεικτά παιχνίδια, στα οποία αγόρια και κορίτσια συνυπήρχαν και έπαιζαν με ίσους όρους και κανόνες. Τέλος, φαίνεται ότι πιο εύκολα τα κορίτσια θα λάμβαναν μέρος σε παιχνίδια αγοριών παρά το αντίθετο (Lever, 1976). Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι μελετώντας τη βιβλιογραφία των παιχνιδιών εκείνης της εποχής, συναντάμε παιχνίδια τα οποία

αναφέρονται αποκλειστικά είτε ως αγορίστικα είτε κοριτσίστικα (Καραίσκου, 2005 . Κλιάφα & Βαλάση 2000. Κλιάφα & Βαλάση, 1993).

Ως προς τη δομή της ομάδας που επέλεγαν για τα παιχνίδια τους, δε φαίνεται να υπάρχει έντονος ηλικιακός διαχωρισμός. Τα παιδιά ηλικίας 8-12 ετών σχημάτιζαν ομάδες κυρίως με βάση το φύλο και την ηλικία αλλά χωρίς αυτό να είναι απόλυτο αφού όταν ο αριθμός των παιδιών δεν κάλυπτε τις ανάγκες του παιχνιδιού ενσωμάτωναν στην ομάδα τους μεγαλύτερα ή μικρότερα παιδιά, κυρίως αδέρφια ή φίλους τους (Τσιριμώκου, 1997).

Ως προς το μέρος που επέλεγαν, τα ομαδικά παιχνίδια εκείνης της εποχής ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα με τον εξωτερικό χώρο. Τα παιδιά, κυρίως αγόρια αλλά και τα κορίτσια, ξόδευαν πολλές ώρες έξω από το σπίτι τους, παίζοντας με τους φίλους τους. Το παιχνίδι παιζόταν κυρίως στο ύπαιθρο, σ' ένα χώρο ανοιχτό όπου το παιδί αισθάνονταν ελεύθερο, μπορούσε να τρέξει και να κινηθεί όπως ήθελε, άλλωστε το αίσθημα της ελευθερίας είναι αυτό που κάνει ξεχωριστό και μοναδικό το ομαδικό παιχνίδι. Στη δεκαετία του 40 η απουσία αυτοκινήτων και τροχοφόρων μηχανημάτων στους δρόμους έκανε την κατάσταση πολύ πιο εύκολη ακόμα και στα αστικά κέντρα. Ωστόσο από τα μέσα της δεκαετίας του 50 και μετά γίνονται αρκετές πολυκατοικίες και τόσο η γειτονιά όσο και οι αλάνες χάνονται σιγά σιγά στην πόλη, χωρίς να συμβαίνει όμως το ίδιο στα χωριά (Γερμανός, 1993) .

Η πλειονότητα των παιχνιδιών ήταν απρογραμμάτιστα και πολλές φορές διαμορφώνονταν από τον ίδιο το χώρο στο οποίο παιζόταν. Στοιχεία του περιβάλλοντος, όπως δέντρα, λάκκοι, γέφυρες και ποτάμια βοηθούσαν τα παιδιά στο να οργανώσουν παιχνίδια με τη χρήση της φαντασίας τους (Δαράκη, 1986 . Τσιριμώκου, 1997). Τα ερεθίσματα που προσέφερε το φυσικό περιβάλλον ήταν πολλά και σημαντικά για τα παιδιά τα οποία ξέκλεβαν χρόνο από τις υποχρεώσεις της οικογένειας για να βρεθούν στις αλάνες και τις πλατειές και να παίξουν ακόμα και όταν πλέον ήταν απόλυτο σκοτάδι (Δαράκη, 1986).

Το ομαδικό παιχνίδι ήταν σχεδόν μονόδρομος για τα παιδιά εκείνης της εποχής μιας και τα βιομηχανικά παιχνίδια ήταν σπάνια. Για να παίξουν χρησιμοποιούσαν τη φαντασία τους και αντικείμενα τα οποία υπήρχαν γύρω τους άφθονα και αυτά δεν ήταν άλλα από πέτρες, ξύλα, τσίγκινα κουτιά και άλλα υλικά τα οποία έβρισκαν ελεύθερα στη φύση. Κάποιες φορές μόνοι τους και άλλες με τη

βοήθεια των μεγάλων, καθημερινά ασήμαντα, ως εκείνη τη στιγμή, αντικείμενα μετατρέπονταν σε χρήσιμα εργαλεία παιχνιδιού (Αργυριάδη, 1997).

Κάποια στιγμή, μοιραία η παιδική ηλικία και τα παιχνίδια έφταναν στο τέλος τους. Για τα κορίτσια αυτό συνέβαινε γύρω στα 12 καθώς σ' αυτή την ηλικία αλλάζει ο βιολογικός ρυθμός και οι ανάγκες τους. Εκείνη την εποχή, τελειώνοντας η παιδική ηλικία των κοριτσιών, μέλημά τους ήταν να προστατέψουν την ηθική τους, εγκατέλειπαν το παιχνίδι και έμεναν σπίτι να προετοιμαστούν για τη ζωή τους ως μητέρες και νοικοκυρές. Από την άλλη τα αγόρια, επίσης στην ίδια ηλικία, σταματούσαν να παίζουν, γιατί θεωρούνταν πια αρκετά δυνατά και έτοιμα για να βοηθήσουν στις εργασίες της οικογένειας ή πολλές φορές και να εργαστούν έξω ώστε να συνεισφέρουν στο σπίτι οικονομικά (Τσιριμώκου, 1997 .Δαράκη, 1986)

1.7 ΠΑΧΝΙΔΙΑ

Η τρυγόνα

Τα παιδιά χωρίζονται σε δυο ομάδες οι οποίες στέκονται αντικριστά και ανταλλάσσουν παίκτες τραγουδώντας τους παρακάτω στοίχους:

-Καλησπέρα τ' αηδόني 'δόνι το παγόني

-Πουλί μαγειρεμένο στη σάλτσα βουτημένο

-Θα στείλω, θα στείλω την τρυγόνα να πάρει μια κοπέλα να πάρει μια κοπέλα

-Να στείλεις να στείλεις ξυλιές να τη φορτώσω

- Τη στέλνω τη στέλνω 'σένα φόβο δε σ' έχω.

Σ' αυτό το σημείο ένας από τους παίκτες της μιας ομάδας πηγαίνει στην άλλη ομάδα με σκοπό να πάρει κάποιο παίκτη, αν καταφέρει να ξεπιάσει τα χέρια τους. Αν τα καταφέρει ακολουθεί ο παρακάτω διάλογος:

-Σας πήραμε σας πήραμε μια όμορφη κοπέλα

-Σας δώσαμε σας δώσαμε μια χοντροκατσιβέλα

-Σας πήραμε σας πήραμε φλουρί κωνσταντινάτο

- Σας δώσαμε σας δώσαμε βαρέλι δίχως πάτο

Νικήτρια είναι η ομάδα που θα μείνει με τους περισσότερους παίκτες (Αναγνωστόπουλος, 1991).

Το δαχτυλίδι

Τα παιδιά (συνήθως κορίτσια) σχηματίζουν ένα κύκλο και κάθονται με ενωμένες παλάμες, ενώ ένας παίκτης κάνει τη μάνα, και ένας άλλος είναι έξω από τον κύκλο και παρακολουθεί τη διαδικασία. Όλοι μαζί τραγουδούν το εξής:

-Που 'ν' το , που 'ν' το δαχτυλίδι

Να το, να το δε θα το βρεις, θα τρελαθείς, το δαχτυλίδι που ζητείς

Ψάξε ψάξε δε θα το βρεις.

Δε θα το βρεις, δε θα το βρεις το δαχτυλίδι που ζητείς.

Να το, να το δαχτυλίδι που φορείς.

Κατά τη διάρκεια του τραγουδιού η μάνα περνά το δαχτυλίδι μέσα από τις χούφτες των παικτών και σε μια από αυτές το αφήνει. Ο παίκτης που παρακολουθεί καλείται να μαντέψει σε ποιού τα χέρια βρίσκεται το δαχτυλίδι. Αν μαντέψει σωστά παίρνει αυτή τη θέση της μάνας, αν όχι κάθεται στον κύκλο και ένα άλλο παιδί παίρνει τη θέση του. (Αναγνωστόπουλος, 1991. Καραίσκου, 2005)

Τα σκλαβάκια

Τα παιδιά χωρίζονται σε δυο ομάδες, και βάζουν από ένα ‘λιθάρι’ – σημείο στο χώρο- που το ονομάζουν <το λημέρι μας> το ένα σε κάποια απόσταση από το άλλο. Στη μέση της απόστασης χαράσσουν μια γραμμή, το σύνορο. Το παιχνίδι ξεκινάει, οι παίκτες των ομάδων κινούνται προς το σύνορο με σκοπό να αγγίξουν κάποιο παίκτη της αντίπαλης ομάδας ώστε να τον πάρουν αιχμάλωτο. Οι αιχμάλωτοι μεταφέρονται στο λημέρι της αντίπαλης ομάδας περιμένοντας κάποιον από την ομάδα τους να τους αγγίξει ώστε να ελευθερωθούν. Νικήτρια ομάδα είναι αυτή που θα μαζέψει τους περισσότερους παίκτες (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Ο φίτσιος

Τα παιδιά χαράσσουν ένα μικρό κύκλο στο έδαφος και στο κέντρο του τοποθετούν ένα πετραδάκι ‘τον φίτσιο’ πάνω στο οποίο τοποθετούν ένα νόμισμα. Από κάποια απόσταση ένας ένας οι παίκτες πετούν μια πέτρα με σκοπό να μετακινήσουν τον φίτσιο. Αν τα καταφέρουν κερδίζουν όσα νομίσματα έχουν πέσει ήδη έξω από τον κύκλο ενώ τα υπόλοιπα τοποθετούνται πάλι στο φίτσιο και το παιχνίδι συνεχίζεται (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Οι πιθαμές

Δυο από τα παιδιά κάθονται στο έδαφος αντικριστά με τεντωμένα πόδια τα οποία ενώνονται στα πέλματα, ενώ τα υπόλοιπα πηδούν από πάνω τους με τη σειρά. Όταν περάσουν όλοι οι παίκτες από πάνω τα παιδιά που κάθονται βάζουν το ένα πόδι πάνω στο άλλο και οι υπόλοιποι πηδούν πάλι από πάνω τους ένας ένας. Στη συνέχεια το παιχνίδι δυσκολεύει καθώς τοποθετούν, το ένα χέρι ανοιχτό, και μετά και τα δυο ενώ οι παίκτες πηδούν προσπαθώντας να μην ακουμπήσουν. Τέλος τα παιδιά που κάθονται κάτω σχηματίζουν μια καμάρα με τα χέρια τους, όποιος περάσει χωρίς να ακουμπήσει κάθετα αυτός κάτω, αλλιώς χάνει (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Πεντόβολα

Ο παίκτης που ξεκινά το παιχνίδι έχει στην κατοχή του 5 μικρές πέτρες. Στο πρώτο στάδιο κρατάει τη μια πέτρα στο χέρι και αφήνει τις άλλες κάτω, την πετάει ψηλά και προσπαθεί να πιάσει μια από αυτές που είναι κάτω πριν η πρώτη πέσει στο έδαφος. Το παιχνίδι συνεχίζεται με τον ίδιο τρόπο προσπαθώντας ο παίκτης να πιάσει δυο, τρεις και τέσσερις πέτρες στη συνέχεια. Στο τελευταίο στάδιο ο παίκτης βάζει και τις πέντε πέτρες στις παλάμες του, τις πετάει ψηλά, και γυρνώντας τα χέρια του τα ενώνει με σκοπό να πέσουν πάνω τους οι πέτρες. Αν κάποιος παίκτης δεν τα καταφέρει σε κάποιο από τα στάδια του παιχνιδιού, όταν έρθει ξανά η σειρά του συνεχίζει από εκεί που σταμάτησε (Καραίσκου, 2005).

Οι κουπίτσες

Σχηματίζονται δυο ομάδες παιδιών οι οποίες έχουν από ένα αρχηγό. Η πρώτη ομάδα έχει πέντε κουπίτσες αναποδογυρισμένες και κάτω από τη μια έχουν κρύψει ένα δαχτυλίδι. Οι παίκτες της δεύτερης ομάδας προσπαθούν να μαντέψουν σωστά σε ποια κουπίτσα είναι κρυμμένο το δαχτυλίδι. Αν μαντέψουν σωστά παίρνουν ένα βαθμό, σε αντίθετη περίπτωση ο βαθμός πάει στην αντίπαλη ομάδα. Όταν μια από τις ομάδες φτάσει στους 12 πόντους μπουτσορώνει με φούμο το μέτωπο του αρχηγού της άλλης ομάδας, ενώ όταν η χαμένη ομάδα φτάσει και αυτή στους 12 βαθμούς, ο αρχηγός της πρέπει να γλείψει το φούμο από το μέτωπο του αντιπάλου. Νικήτρια ομάδα είναι

αυτή που θα συγκεντρώσει πρώτη 20 βαθμούς και έχει το δικαίωμα να επιβάλει ποινή στους χαμένους (Καραίσκου, 2005).

Αγαματάκια

Ένα από τα παιδιά τα φυλάει γυρίζοντας την πλάτη στα υπόλοιπα και ρωτάει:

<Αγαματάκια αγαματάκια μέρα ή νύχτα>;

Τότε εκείνα απαντούν <μέρα> ή <νύχτα>. Εκείνη την στιγμή αυτός που τα φυλάει γυρίζει προς τα υπόλοιπα παιδιά τα οποία παίρνουν μια στάση σώματος που επιθυμούν και προσπαθούν να μείνουν ακίνητα μπροστά στον παίκτη που τα φυλούσε. Το παιδί που πρώτο θα κουνηθεί, τα φυλάει στον επόμενο γύρο (Καραίσκου, 2005).

Το ρολόι

Αρχικά κάποιος από τους παίκτες χρίζεται αρχηγός και κάθετα με γυρισμένη πλάτη στους υπόλοιπους σε κάποια απόσταση από αυτούς. Ένας ένας οι παίκτες ρωτάνε τον αρχηγό <αρχηγέ τι ώρα είναι;> και εκείνος απαντάει πόσα βήματα να κάνει ο παίκτης μπρος ή πίσω. Νικητής είναι αυτός που θα φτάσει πιο κοντά στον αρχηγό ακλουθώντας τις οδηγίες του και γίνεται αρχηγός στον επόμενο γύρο (Καραίσκου, 2005).

Τα κότσια

Τα κότσια ή αλλιώς αστράγαλοι έχουν 4 πλευρές, δυο στενές και δυο φαρδιές. Σε κάθε μια από τις πλευρές τα παιδιά έχουν δώσει τα εξής ονόματα, βεζίρης, βασιλιάς, κλέφτης και ψωμάς ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους. Τα παιδιά ρίχνουν τον αστράγαλο και σύμφωνα με την πλευρά που πέφτει κάνουν και τον αντίστοιχο ρόλο. Αν ο παίκτης γίνει βασιλιάς επιβάλει μια τιμωρία για αυτόν που θα γίνει κλέφτης, ενώ αν γίνει βεζίρης πρέπει να φροντίσει ώστε να εκτελεστεί η τιμωρία. Όταν η τιμωρία εκτελεστεί το παιχνίδι αρχίζει από την αρχή (Καραίσκου, 2005).

Ο σαλίγκαρος (λαβύρινθος)

Τα παιδιά σχηματίζουν στο χώμα ένα σαλίγκαρο (κυκλικό σχήμα μήκους περίπου 10 μέτρα). Ο πρώτος παίκτης πετά μια μικρή κεραμίδα, μια πέτρα ή ένα τενεκεδάκι με σκοπό να πάει όσο πιο μακριά μπορεί μέσα στο σαλίγκαρο ώστε να φτάσει στο τέρμα και να γυρίσει πάλι πίσω. Παράλληλα ο κάθε παίκτης έχει την ευκαιρία να πετύχει το 'πίονι' του άλλου και να το εκτοπίσει για να τον καθυστερήσει. Όταν κάποιος παίκτης καταφέρει να κάνει τον κύκλο και να γυρίσει πίσω, έχει το δικαίωμα μέσα στον σαλίγκαρο να φτιάξει ένα άσυλο το οποίο το δείχνει με ένα X. Αν κάποιος άλλος παίκτης τύχει στο άσυλο κάποιου άλλου χάνει και ξεκινάει από την αρχή. Νικητής του παιχνιδιού είναι ο παίκτης που στο τέλος του παιχνιδιού έχει τα περισσότερα άσυλα (Καραίσκου, 2005 . Κλιάφα & Βαλάση,1993).

Ο δρόμος

Σχηματίζονται δυο ομάδες παιδιών, η μια κλείνει τα μάτια της και η δεύτερη πάει να κρυφτεί. Αφού κρυφτεί όλη η ομάδα μαζί, ένα από τα παιδιά σχηματίζει ένα σχεδιάγραμμα το οποίο οδηγεί στην κρυψώνα τους. Οι παίκτες της πρώτης ομάδας ακολουθούν το σχεδιάγραμμα και προσπαθούν να τους βρουν. Όταν ανακαλυφθεί η κρυψώνα το παιχνίδι τελειώνει. Νικήτρια είναι η ομάδα με τις περισσότερες νίκες (Καραίσκου, 2005).

Ο λύκος και το αρνί

Μέσα από την ομάδα ένας παίκτης γίνεται λύκος και ένας το αρνί ενώ τα υπόλοιπα παιδιά σχηματίζουν έναν κύκλο πιασμένα χέρι χέρι. Ο λύκος είναι έξω από τον κύκλο και το αρνί μέσα σε αυτόν. Ο λύκος απευθύνεται στο αρνί: <Αν μπω μέσα>, και το αρνί απαντά: <αν βγω έξω>. Στη συνέχεια ο λύκος προσπαθεί να μπει μέσα στον κύκλο περνώντας κάτω από τα χέρια των παιδιών με σκοπό να πιάσει το αρνί. Τα παιδιά που σχηματίζουν τον κύκλο δεν αφήνουν τα χέρια και προσπαθούν να τον εμποδίσουν. Το παιχνίδι τελειώνει όταν ο λύκος πιάσει το αρνί (Καραίσκου, 2005).

Η σκρόφα

Σχηματίζεται μια ομάδα παιδιών τα οποία κρατούν από ένα ξύλο. Χαράσσουν στο έδαφος ένα κύκλο στο κέντρο του οποίου φτιάχνουν μια τρύπα, και δίπλα μικρότερες τρύπες μια για τον κάθε παίκτη. Στη μεγάλη τρύπα βάζουν ένα κονσερβοκούτι (σκρόφα) το οποίο φυλάει ένα παίκτης με το ξύλο του. Τα υπόλοιπα παιδιά με τα ξύλα τους προσπαθούν να πάρουν τη σκρόφα, προσέχοντας να μην αφήσουν απροστάτευτη την τρύπα με το όνομά τους, γιατί μπορεί κάποιος άλλος παίκτης να βάλει το ξύλο του στην τρύπα κάποιου άλλου κ έτσι το παιχνίδι να τελειώσει (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Ντομούζ

Μια ομάδα παιδιών τα οποία κρατούν από ένα ξύλο το καθένα παίρνουν ένα κοτσάνι καλαμποκιού, κάνουν μια λακκούβα στο έδαφος και το βάζουν μέσα. Ένας παίκτης φυλάει το κοτσάνι και οι άλλοι προσπαθούν να το χτυπήσουν ώστε να το φτάσουν μακριά. Το παιδί που φυλάει το κουκούτσι τρέχει ώστε να το σπρώξει με το ξύλο του πίσω στη λακκούβα, ενώ ταυτόχρονα τα υπόλοιπα παιδιά σκάβουν τη λακκούβα ώστε να μεγαλώσει και ο παίκτης να μη μπορεί να στήσει μέσα του το κοτσάνι (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Αλάτι ψιλό

Τα παιδιά σχηματίζουν ένα κύκλο ενώ ένα μένει έξω από αυτόν και γυρνάει γύρω από τον κύκλο κρατώντας ένα μαντίλι και τραγουδώντας:

<Αλάτι ψιλό αλάτι χοντρό έχασα τη μάνα μου και πάω να τη βρω

Παπούτσια δε μου πήρε να πάω στο χορό, αλάτι ψιλό αλάτι χοντρό

Έχασα τη μάνα μου και πάω να τη βρω.>

Ταυτόχρονα αφήνει το μαντίλι πίσω από ένα παίκτη χωρίς να σταματήσει το τραγούδι. Όταν το παιδί αντιληφθεί ότι το μαντίλι είναι πίσω του, το παίρνει και

τρέχει γύρω από τον κύκλο με δεξιά κατεύθυνση, με σκοπό να αγγίξει το παιδί που του έριξε το μαντίλι το οποίο τρέχει με τη σειρά του για να κάτσει στη θέση του πρώτου. Αν τα καταφέρει, το παιχνίδι επαναλαμβάνεται με το πρώτο παιδί να γυρνάει με το μαντίλι στο χέρι τραγουδώντας (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Τα τσουκαλάκια

Τα παιδιά χωρίζονται σε δυο ομάδες ανάλογα με τη σωματοδομή τους σε τσουκαλάκια και τις μάνες τους. Τα τσουκαλάκια κάθονται σε ένα κύκλο γονατιστά και από πίσω τους η μάνα του καθενός. Ένας παίκτης ορίζεται ως μάνα, περπατάει γύρω από τις άλλες μάνες και επιλέγοντας μια από αυτές λέει:

-Το πουλάς το τσουκαλάκι;

-Το πουλώ και τ αγοράζω μα σε σένα δεν το τάζω.

Στη συνέχεια η μάνα που έχει επιλεγεί αρχίζει να τρέχει προς τα δεξιά, και η άλλη μάνα προς τα αριστερά με σκοπό να κάνουν το γύρο του κύκλου και να έρθουν ξανά στην αρχική θέση ακουμπώντας το τσουκαλάκι. Όποια από τις δυο έρθει δεύτερη μένει έξω από το παιχνίδι (Κλιάφα & Βαλάση, 1993).

Κλέφτες και αστυνόμοι

Τα παιδιά κάνουν δυο ομάδες, τους κλέφτες και τους αστυνόμους. Η ομάδα των αστυνόμων κυνηγούν την άλλη ομάδα να τους πιάσουν. Αν κάποιο παιδί από τους κλέφτες ακουμπήσει την πλάτη του στον τοίχο τότε δεν μπορούν να τον πιάσουν (Καραίσκου, 2005 . Κλιάφα & Βαλάση 2000).

Η τσελντίνα

Τα παιδιά κάνουν μια τρύπα στο έδαφος και βάζουν μέσα ένα μικρό ξύλο από τη μια πλευρά και από την άλλη να είναι έξω. Ένας ένας οι παίκτες πετάνε μια πέτρα στο ξύλο με σκοπό να το βγάλουν από την τρύπα και ταυτόχρονα με ένα μεγάλο ξύλο

πετάνε το μικρό ξύλο μακριά. Νικητής είναι αυτός που θα πετάξει πιο μακριά το ξύλο (Καραίσκου, 2005).

Πολλές τρυγόνες έχετε

Τα παιδιά σχηματίζουν δυο ομάδες, η μια έχει δυο παίκτες τη μάνα και το γεράκι και η άλλη τις τρυγόνες. Οι ομάδες στέκονται αντικριστά και πιάνονται χέρι χέρι. Και αρχίζει ένας διάλογος :

-Πολλές τρυγόνες έχετε

Κι εγώ καμιά δεν έχω

Να στείλω το γεράκι μου ν' αρπάξει μια τρυγόνα.

-Για στείλε το για στείλε το να δεις κλοτσιές που θα φάει!

-Σύρε σύρε γεράκι μου ν' αρπάξεις μια τρυγόνα ν' αρπάξει μια τρυγόνα.

Τότε το γεράκι τρέχει και πέφτει με φόρα στην άλλη ομάδα με σκοπό να ανοίξει τα χέρια των παικτών. Αν τα καταφέρει παίρνει ένα παίκτη και τον πάει στην ομάδα του αν όχι το γεράκι μένει στην άλλη ομάδα και η μάνα μένει μόνη και τελειώνει το παιχνίδι (Κλιάφα & Βαλάση 2000).

Η βελονίτσα

Τα κορίτσια σχηματίζουν ένα κύκλο, ενώ μια παίκτρια μένει εκτός και της δένουν τα μάτια με ένα μαντήλι.

Αυτή που έχει δεμένα μάτια λέει :

-Τη βελονίτσα μου έχασα.

-Με τι κλωστή; τη ρωτούν

-Με τη μαύρη, απαντά αυτή.

-Αν μπορείς βρες την, της απαντούν.

Τότε τα κορίτσια που είναι στον κύκλο αρχίζουν να τρέχουν όλα μαζί χωρίς να αφήσουν τα χέρια και η άλλη προσπαθεί να πιάσει κάποια. Αυτή που θα πιάσει είναι η επόμενη που θα βγει εκτός κύκλου και θα τις δέσουν τα μάτια (Κλιάφα & Βαλάση, 1993).

Αμπάριζα

Τα παιδιά χωρίζονται σε δυο ομάδες. Η κάθε ομάδα επιλέγει ένα σημείο στο χώρο τα οποία απέχουν αρκετά. Ξεκινάει το παιχνίδι και ο παίκτης της μιας ομάδας, αγγίζει το σημείο που έχει επιλέξει η ομάδα του και φωνάζει <πατάω αμπάριζα > και τρέχει με για να αγγίξει την αμπάριζα των άλλων, ενώ ταυτόχρονα και από τη δεύτερη ομάδα βγαίνει ένας παίκτης με τον ίδιο σκοπό ή προσπαθώντας να αγγίξει κάποιον παίκτη της άλλης ομάδας και να τον πάρει αιχμάλωτο και να τον πάει στην ομάδα του. Όταν πιαστεί κάποιος αιχμάλωτος τότε ένα συμπαίκτης του προσπαθεί να τον αγγίξει ώστε να τον ελευθερώσει. Νικήτρια είναι η ομάδα που καταφέρνει να ελευθερώσει τους αιχμαλώτους της ομάδας του και να αγγίξει την αντίπαλη αμπάριζα (Γκαζιάνη, 1960 . Καραίσκου, 2005).

Το τζαμί (κεραμιδάκια, σκατουλάκια)

Τα παιδιά φτιάχνουν ένα κύκλο στο έδαφος και στο κέντρο στήνουν δέκα πέτρες τη μια πάνω στην άλλη. Στη συνέχεια χωρίζονται σε δυο ομάδες, αυτή που θα επιτίθεται και αυτή που θα αμύνεται. Ξεκινά η πρώτη ομάδα και ρίχνει ένας ένας οι παίκτες της την μπάλα με σκοπό να γκρεμίσουν τις στημένες πέτρες. Αν δεν τα καταφέρουν τη σκυτάλη παίρνει η άλλη ομάδα. Αν γκρεμίσουν έστω και μια από τις πέτρες, απλώνουν και τις υπόλοιπες μέσα στον κύκλο. Οι παίκτες της επιτιθέμενης ομάδας προσπαθούν να στήσουν τις πέτρες, ενώ τα παιδιά της άλλης ομάδας κάνουν ότι μπορούν ώστε να τους εμποδίσουν με σκοπό να τους πετύχουν με τη μπάλα και να τους βγάλουν από το παιχνίδι. Νικήτρια είναι η ομάδα που θα καταφέρει να βγάλει εκτός παιχνιδιού όλους τους παίκτες της αντίπαλης ή αυτή που θα καταφέρει να ξαναστήσει τις πέτρες (Καραίσκου, 2005 . Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Γκαζοντενεκές

Σ' ένα σημείο στήνουν ένα κονσερβοκούτι και τα παιδιά το σημαδεύουν με μια πέτρα με σκοπό να το ρίξουν κάτω. Άλλος παίκτης το ρίχνει πιο κοντά και άλλος πιο μακριά. Κάθε παιδί μετράει με πόδια πόσο μακριά πήγε ο τενεκές μετά τη ρίψη της πέτρας του. Από το σημείο που έχει σταματήσει η πέτρα του κάθε παίκτη ξαναρίχνει ο ίδιος σημαδεύοντας και πάλι τον τενεκέ, και μετράει ξανά την απόσταση σε πόδια. Νικητής είναι αυτός που θα φτάσει πρώτος στην απόσταση που είχαν ορίσει από την αρχή (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Κρυφτοκούτι (κρυφτοτενεκές) κλοτσοτενεκές

Παίζεται σε χώρο που έχει πολλές κρυψώνες. Ένα παιδί τα φυλάει και οι υπόλοιποι κάνουν ένα κύκλο και στη μέση βάζουν ένα κονσερβοκούτι. Ένα παιδί δίνει μια δυνατή κλοτσιά στο κονσερβοκούτι και ο παίκτης που τα φυλάει τρέχει να τον ξαναστήσει ενώ οι υπόλοιποι, τρέχουν να κρυφτούν. Όταν στηθεί πάλι το τενεκεδάκι ο παίκτης που τα φυλάει ψάχνει τους υπόλοιπους, όταν βρει κάποιον τρέχει, πατάει τον τενεκέ και φωνάζει <φτου πατητό> και το όνομα του παιδιού. Όταν βρει όλα τα παιδιά τα φυλάει ο παίκτης που βρέθηκε πρώτος (Κλιάφα & Βαλάση, 1993).

Τσιλίκι

Τα παιδιά φτιάχνουν μια μακρόστενη τρύπα στο έδαφος. Ο πρώτος παίκτης παίρνει ένα μικρό ξύλο –τσιλίκι- και το τοποθετεί στην τρύπα και ένα μεγαλύτερο ξύλο - Τσιλικόβεργα- με το οποίο χτυπάει το τσιλίκι και εκτινάσσεται μακριά προς τους άλλους παίκτες οι οποίοι προσπαθούν να το πιάσουν. Αν κάποιος παίκτης καταφέρει να το πιάσει, αυτός που το πέταξε μηδενίζεται, αν όχι ο πρώτος παίκτης βάζει την τσιλικόβεργα πάνω στην τρύπα.. Κάποιος από τους υπόλοιπους πηγαίνει στο σημείο που έπεσε το τσιλίκι, και το πετά ξανά με σκοπό να ακουμπήσει την τσιλικόβεργα. Αν τα καταφέρει, ο παίκτης που είχε παίξει αρχικά χάνει τη σειρά του, αν όχι ο πρώτος παίκτης παίρνει τα δυο ξύλα, πετά στον αέρα το τσιλίκι και με την τσιλικόβεργα το χτυπάει δυο φορές και το πετάει μακριά. Στη συνέχεια το χτυπάει άλλες δυο φορές. Ο παίκτης μετράει πόσες πατημασιές είναι η απόσταση από την

τρύπα. Νικητής είναι αυτός που μαζεύει τους περισσότερους πόντους (Καραίσκου, 2005).

Τα σκαμνάκια ,η γκαμήλα, μακριά γαϊδούρα

Τα παιδιά χωρίζονται σε δυο ομάδες, και η καθεμιά έχει από ένα αρχηγό. Ορίζουν ποια ομάδα θα είναι από κάτω. Ο αρχηγός αυτής της ομάδας στέκεται με την πλάτη στον τοίχο ενώ οι υπόλοιποι κάθονται στη σειρά ο ένας πίσω από τον άλλο σκυμμένοι και πιασμένοι από τη μέση. Οι παίκτες της άλλης ομάδας τρέχουν και πηδάν πάνω στην πλάτη των σκυμμένων παιδιών με σκοπό να μείνουν εκεί πάνω. Αν οι παίκτες της μιας ομάδας δεν καταφέρουν να μείνουν στην πλάτη των άλλων και κάποιος ακουμπήσει στο έδαφος, τότε η ομάδα του μπαίνει από κάτω (Καραίσκου, 2005 . Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Τα σκατούλικά

Τα παιδιά τοποθετούν τσίγκινα κουτάκια το ένα πάνω στο άλλο και βγάζουν ένα παίκτη που τον ονομάζουν <σκατουλιέρη>, ο οποίος θα στέκεται κοντά στα κουτάκια. Οι άλλοι παίκτες από απόσταση περίπου έξι μέτρων κρατώντας από μια πέτρα προσπαθούν να πετύχουν τα κουτάκια. Αυτοί που ρίχνουν και δεν πετυχαίνουν τα κουτάκια πηγαίνει και στέκονται εκεί που έπεσε η πέτρα. Αν κάποιος παίκτης πετύχει τα τενεκεδάκια, οι υπόλοιποι, παίρνουν την πέτρα τους και γυρίζουν στη γραμμή εκκίνησης .Ο σκατουλιέρης πρέπει να στήσει πάλι τα τενεκεδάκια και στη συνέχεια να πιάσει κάποιο από τα παιδιά το οποίο θα γίνει ο σκατουλιέρης στον επόμενο γύρο και το παιχνίδι συνεχίζεται (Καραίσκου, 2005).

Η τυφλόμυγα

Ένα παιδί κάνει την τυφλόμυγα, έχοντας κλειστά μάτια και τριγυρνά με σκοπό να πιάσει κάποιον παίκτη από τους υπόλοιπους. Όσο τους κυνηγάει γίνεται ο παρακάτω διάλογος:

-Τυφλόμυγα σου πουλώ

- Πόσα πόσα την πουλείς ;
- Που να μην τηνε χαρείς;
- Ένα μόδι τραχανά κι ένα κόσκινο αυγά.
- Κι αν τα βρεις κι ανε μπορείς να τα πιάσεις και να ρθείς.

Το παιδί που θα πιάσει η τυφλόμυγα είναι αυτός που θα είναι η τυφλόμυγα στον επόμενο γύρο (Αναγνωστόπουλος, 1991).

Κουτσό

Τα κορίτσια χαράσσουν ένα σχήμα στο έδαφος με τετραγωνάκια αριθμημένα. Μπαίνουν σε μια σειρά και παίζουν μια μια. Αυτή που είναι πρώτη πετάει την κεραμίδα της στο νούμερο ένα και με το ένα πόδι στον αέρα πατάει το τετραγωνάκι με το νούμερο ένα. Αυτό συνεχίζεται και με άλλους αριθμούς με τη σειρά. Αν το κεραμίδι σταθεί πάνω σε γραμμή που ενώνει τα τετράγωνα ή αν κάποια παίκτρια πατήσει τη γραμμή, χάνει τη σειρά της. Νικήτρια είναι η παίκτρια που θα περάσει με επιτυχία όλα τα νούμερα (Καραίσκου, 2005. Κλιάφα & Βαλάση, 1993).

Κρυφτό

Από μια ομάδα παιδιών, βγάζουν ένα το οποίο θα τα φυλάει, με κλειστά μάτια και μετράει.

<Ένα δυο τρία πήγα στην κυρία

μου δώσε ένα μήλο μήλο δαγκωμένο

του δώσα στην κόρη έκανε αγόρι

το βγάλε Θανάση σκούπα και φαράσι >.

Όταν τελειώσει φωνάζει <φτου κρυμμένος κι άκρυφος, φτου και βγαίνω κι όποιον βρω περιλαμβάνω>. Ο παίκτης που τα φύλαγε ψάχνει τα παιδιά και μόλις βρει κάποιον, τρέχει, λέει το όνομα του παιδιού και φτύνει. Όποιο παίκτη βρίσκει, βγαίνει από το παιχνίδι, μέχρι να βρεθούν όλοι οι παίκτες. Αν κάποιο παιδί προλάβει και τα

φτύσει μόνο του γλιτώνει. Στον επόμενο γύρο τα φυλάει το παιδί που βρέθηκε πρώτο (Καραίσκου, 2005).

Η περιουσία

Τα παιδιά φτιάχνουν ένα κύκλο στο έδαφος και τον χωρίζουν σε τόσα μέρη όσοι είναι οι παίκτες. Ένας παίκτης - η μάνα- βάζει στο κέντρο του κύκλου ένα ξύλο περίπου 10 εκατοστών το οποίο μοιραία πέφτει στην <περιουσία> κάποιου παιδιού και εκείνη τη στιγμή όλοι οι παίκτες τρέχουν μακριά. Το παιδί μέσα στο κομμάτι του οποίου έπεσε το ξύλο πλησιάζει, το παίρνει και φωνάζει <στοπ>. Αμέσως τα υπόλοιπα παιδιά μένουν ακίνητα. Ο παίκτης που κρατάει το ξύλο βρίσκει το παιδί που είναι πιο κοντά του και του το πετάει. Αν τον πετύχει παίρνει 10 εκατοστά από την περιουσία του, αν όχι, το παιδί παραχωρεί 10 εκατοστά από την δικιά του. Νικητής είναι ο παίκτης που θα μαζέψει τη μεγαλύτερη περιουσία (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Το μπιζ

Από μια ομάδα παιδιών επιλέγεται ένα το οποίο γυρνάει την πλάτη στα υπόλοιπα και βάζει το χέρι του διπλά στο αυτί με τέτοιο τρόπο ώστε να μη βλέπει τους υπόλοιπους. Ένα από τα παιδιά που είναι πίσω του χτυπάνε το χέρι του παιδιού που τα φυλάει και όλοι μαζί φωνάζουν <μπιζζζζ> κουνώντας το δεξί δείκτη του χεριού τους σαν έντομο που πετάει. Το παιδί που τα φυλάει γυρίζει, τους κοιτάζει και προσπαθεί να μαντέψει ποιος τον χτύπησε. Αν το βρει τα φυλάει το παιδί που τον είχε χτυπήσει αν όχι ξαναφυλάει το ίδιο (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Το σπασμένο τηλέφωνο

Μια ομάδα παιδιών κάθονται ο ένας δίπλα στον άλλο. Το παιδί που κάθεται στην άκρη λέει ψιθυριστά στο διπλανό του μια λέξη, συνήθως κάτι δύσκολο. Με τη σειρά του το επόμενο παιδί λέει και εκείνο τη λέξη στο διπλανό του, όπως την έχει ακούσει και στη συνέχεια κάνουν όλοι οι παίκτες το ίδιο μέχρι να φτάσει στον τελευταίο, ο

οποίος φωνάζει αυτό που άκουσε, το οποίο συνήθως διαφέρει από την αρχική λέξη. (Καραίσκου, 2005 . Κλιάφα & Βαλάση, 1993).

Η μικρή Ελένη

Συνήθως παίζεται από κορίτσια τα οποία σχηματίζουν ένα κύκλο πιασμένες χέρι χέρι και στο κέντρο του κάθεται ένα ακόμα <η μικρή Ελένη> γονατιστή. Τα παιδιά γυρνάνε γύρω γύρω από το σκυμμένο παιδί και τραγουδάνε:

Η μικρή Ελένη κάθεται και κλαίει

πως δεν την παίζουν οι φιλενάδες της.

Σήκω απάνω, τα μάτια κλείσε

τον ήλιο κοίτα κι αποχαιρέτισε.

Το παιδί που είναι σκυμμένο σηκώνετε με κλειστά μάτια κοιτάζει προς τον ήλιο και στη συνέχεια προσπαθεί αν πιάσει κάποια από τα κορίτσια που είναι πιασμένα στον κύκλο και να μαντέψει ποια είναι. Αν το βρει γίνεται αυτό <η μικρή Ελένη> διαφορετικά μένει η ίδια και στον επόμενο γύρο (Αναγνωστόπουλος, 1991).

Ο βασιλιάς

Από μια ομάδα παιδιών ένας ορίζεται βασιλιάς, κάθεται σε ένα μέρος και οι υπόλοιποι παίκτες στέκονται ολόγυρά του και ακολουθεί ο παρακάτω διάλογος:

-Καλημέρα βασιλιά με τα δώδεκα σπαθιά, τι δουλειά;

-Τεμπελιά!

-Και τα ρέστα;

-Παγωτα.

-Είπε η γιαγιά να σου κάνω μια δουλειά.

-Τι δουλειά;

Τότε τα παιδιά σηκώνονται, μιμούνται μια δουλειά χωρίς να μιλάνε και ο βασιλιάς προσπαθεί να μαντέψει. Αν το βρει τότε ο βασιλιάς τρέχει να πιάσει ένα από τα παιδιά τα οποία έχουν σκορπίσει. Όποιο παίκτη πιάσει γίνεται βασιλιάς, ενώ αν δεν βρει το επάγγελμα μένει ο ίδιο βασιλιάς και στον επόμενο γύρο (Κλιάφα & Βαλάση, 2000).

Δεν περνάς κυρά Μαρία

Τα κορίτσια σχηματίζουν ένα κύκλο και πιάνονται χέρι χέρι ενώ στη μέση στέκεται ένα από αυτά, η <κυρά Μαρία>. Γυρνάνε γυρω γύρω κάνοντας ένα διάλογο με την <κυρά Μαρία> η οποία προσπαθεί να βγει από τον κύκλο :

-Που θα πας κυρά Μαρία, δεν περνάς δεν περνάς.

που θα πας κυρά Μαρία δεν περνάς, περνάς.

-Θε να πάω εις τους κήπους, δεν περνώ δεν περνώ,

θε να πάω εις τους κήπους, δεν περνώ, περνώ.

-Τι θα κάνεις εις τους κήπους δεν περνάς δεν περνάς

τι θα κάνεις εις τους κήπους δεν περνάς, περνάς.

-Θα μαζέψω δυο βιολέτες, δεν περνώ δεν περνώ,

θα μαζέψω δυο βιολέτες δεν περνώ περνώ.

-Τι θα κάνεις τις βιολέτες, δεν περνάς δεν περνάς

τι θα κανείς τις βιολέτες δεν περνάς, περνάς.

-Θα τις δώσω της καλής μου δεν περνώ δεν περνώ

θα τις δώσω της καλής μου δεν περνώ, περνώ

-Και ποια είναι η καλή σου δεν περνάς δεν περνάς

και ποια είναι η καλή σου δεν περνάς, περνάς

-Η καλή μου είναι η (λέει το όνομα ενός κοριτσιού) δεν περώ δεν περνώ.

η καλή μου είναι η... δεν περνώ περνώ.

Το κορίτσι το οποίο ανέφερε μπαίνει και γίνεται αυτή η κυρά Μαρία
(Αναγνωστόπουλος, 1991).

1.8 ΤΟ ΟΜΑΔΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΧΤΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Επιχειρώντας μια σύγκριση ανάμεσα στο παιχνίδι κατά τις δεκαετίες 40-70 και αυτό του σήμερα, διαπιστώσουμε μεγάλες και ουσιαστικές διαφορές. Τόσο οι κοινωνικές όσο και οι οικονομικές συνθήκες της χώρας έχουν αλλάξει με το πέρασμα των χρόνων, επηρεάζοντας σημαντικά τον τρόπο αλλά και το είδος παιχνιδιού που επιλέγουν τα παιδιά.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το ομαδικό παιχνίδι κατά τη διάρκεια των περασμένων δεκαετιών διεξάγονταν αποκλειστικά σε εξωτερικά μέρη όπως αλάνες, δρόμοι και πλατείες (Δαράκη, 1986). Από τη δεκαετία του 60 και μετά διαπιστώνεται έλλειψη τέτοιων χώρων καθώς υπήρξε μεγάλη ανοικοδόμηση και οι επιλογές των παιδιών κυρίως στις μεγαλουπόλεις περιορίζονται, ενώ παράλληλα οι δρόμοι είναι γεμάτοι αυτοκίνητα και γίνονται επικίνδυνοι για τα παιδιά (Γερμανός, 1993). Στη σημερινή εποχή δεν υπάρχουν αρκετοί ελεύθεροι χώροι ή πάρκα για να φιλοξενήσουν το παιχνίδι τους και κατά συνέπεια το ελεύθερο ομαδικό παιχνίδι διεξάγεται σε πλατείες ή παιδικές χαρές, σε παιδότοπους αλλά και στην αυλή του σχολείου. Το παιδί δεν έχει πια την ευκαιρία να βρεθεί κοντά στη φύση, να γνωρίσει το περιβάλλον, να εξοικειωθεί μαζί του και να το αγαπήσει. Αυτόματα αντιλαμβανόμαστε τον περιορισμό που υφίστανται τα παιδιά, παίζοντας μέσα στο χώρο του σπιτιού. Το παιχνίδι γίνεται περισσότερο μοναχικό και πολλές φορές το ίδιο το αντικείμενο-παιχνίδι είναι και ο μόνος συμπαίκτης του παιδιού (Παπαδημητρακόπουλος, 1996).

Ταυτόχρονα, τα τελευταία χρόνια, με την αλματώδη εξέλιξη της τεχνολογίας αλλά και την ανάπτυξη της οικονομίας, δημιουργήθηκαν καινούρια παιχνίδια, στην πλειοψηφία τους βιομηχανοποιημένα. Τα αντικείμενα που χρησιμοποιούν σήμερα τα παιδιά για το παιχνίδι τους, είναι κυρίως πλαστικά, δεν φτιάχνονται από φυσικά υλικά όπως το ξύλο που κυριαρχούσε παλιά, αλλά από πλαστικό (Hogan, 2005). Παράλληλα το παιχνίδι δεν κατασκευάζεται από το ίδιο, αλλά το παιδί είναι παθητικός χρήστης αυτού. Πολλές φορές αγαπημένος χώρος παιχνιδιού είναι μια οθόνη υπολογιστή ή κινητού, με αποτέλεσμα το παιδί να μη χρησιμοποιεί τη φαντασία του δημιουργικά αλλά να ακολουθεί κανόνες (Μερακλής 1992).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι αλλαγές που έχουν γίνει με το πέρασμα των χρόνων δεν έχουν αλλάξει μόνο το χαρακτήρα των παιχνιδιών αλλά και τα ίδια τα

παιδιά, γεγονός που από μόνο του φαίνεται να επηρεάζει τον τρόπο και τις συνθήκες παιχνιδιού. Στη σύγχρονη εποχή, ο ελεύθερος χρόνος έχει μειωθεί, δεν υπάρχει η ξεγνοιασιά που ένιωθαν τα παιδιά στις περασμένες δεκαετίες, αφού σήμερα έχουν επιφορτιστεί με σκοτούρες και διάφορες δραστηριότητες όπως το σχολείο, ξένες γλώσσες και άλλα τα οποία δεν υπήρχαν παλαιότερα.

Ωστόσο, η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ του παιχνιδιού χτες και σήμερα, έγκειται στο αίσθημα της ελευθερίας που χαρακτήριζε τα παιδιά εκείνης της εποχής. Τόσο η ελευθερία που τους έδιναν οι γονείς για να παίζουν, όσο και η ελευθερία κινήσεων που χαρακτήριζε τα παιχνίδια τους, συνθέτουν ένα τελείως διαφορετικό πλαίσιο παιχνιδιού από αυτό που έχουν τα παιδιά σήμερα.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 Σκοπός της έρευνας

Με την παρούσα έρευνα θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε ομαδικά παιχνίδια τα οποία παίζονταν τις δεκαετίες 40-70 στην Ελλάδα και πολλά από αυτά σήμερα δεν είναι ευρέως γνωστά, με σκοπό να διαφυλαχθούν και να αντέξουν στο πέρασμα των χρόνων. Επιπλέον μέσα από προσωπικές ιστορίες και εμπειρίες τις οποίες αφηγούνται οι συμμετέχοντες στην έρευνα, αναμένεται να σκιαγραφηθούν οι συνθήκες που επικρατούσαν εκείνη την εποχή προσθέτοντας επιπλέον στοιχεία και πληροφορίες στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Σκοπός της έρευνας είναι να περιγραφούν ομαδικά παιχνίδια παλαιότερων χρόνων, και να παρουσιαστούν οι συνθήκες, η σημασία και η θέση του παιχνιδιού στις δεκαετίες 40-70 στην Ελλάδα σύμφωνα με τις μαρτυρίες των συνεντευξιζόμενων. Παράλληλα αντικείμενο μελέτης θα αποτελέσουν οι σχέσεις που αναπτύσσονταν μεταξύ των παιδιών κατά τη διάρκεια του ομαδικού παιχνιδιού, με σκοπό να διερευνηθούν θέματα όπως οι διαφορές και οι σχέσεις των δυο φύλων αλλά και ο ενδεχόμενος ρατσισμός που υπήρχε απέναντι σε κάποια παιδιά με αποτέλεσμα να αποκλείονται από το παιχνίδι.

2.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται είναι τα παρακάτω:

- A. Ποια παιχνίδια έπαιζαν τα παιδιά στις δεκαετίες 40-70 στην Ελλάδα.
- B. Ποιες ήταν οι συνθήκες κάτω από τις οποίες τα παιδιά έπαιζαν σε εκείνες τις δεκαετίες στην Ελλάδα.
- Γ. Ποιές ήταν οι σχέσεις μεταξύ των παιδιών κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού.

2.3 Μέθοδος

Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική προσέγγιση και πιο συγκεκριμένα η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το εργαλείο της ημιδομημένης συνέντευξης, μια μέθοδο ιδιαίτερα διαδομένη στις κοινωνικές

επιστήμες. Η ποιοτική προσέγγιση δίνει έμφαση στις εμπειρίες των ανθρώπων, τις οποίες μπορεί να περιγράψει με μεγαλύτερη ακρίβεια (Robson, 2010 . Ιωσηφίδης, 2008).

Η συνέντευξη σαν εργαλείο συλλογής δεδομένων χρησιμοποιείται συνήθως για να καταγράψει εμπειρίες και απόψεις ανθρώπων, ενώ επιλέγεται κυρίως εξαιτίας της ευελιξίας που δίνει στον ερευνητή (Φίλιας, 1996).

Αναλυτικότερα, η ημιδομημένη συνέντευξη βασίζεται σε κάποιες ερωτήσεις χωρίς όμως να δεσμεύει τον ερευνητή να τις ακολουθήσει πιστά, αφού έχει τη δυνατότητα να αλλάξει τη σειρά τους, να προσθέσει ή να παραλείψει κάποιες (Robson, 2010). Επίσης μπορεί να σταθεί σε κάτι που ειπώθηκε και να ζητήσει διευκρινιστικές ερωτήσεις, να διεισδύσει σε βάθος και να ζητήσει επιπλέον πληροφορίες από τους συμμετέχοντες για κάποια απάντηση που έδωσαν πριν, εξασφαλίζοντας άμεση επικοινωνία, και εξοικείωση μεταξύ των εμπλεκομένων (Παπαναστασίου, 1996)

Πιο συγκεκριμένα για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο 15 ανοιχτών ερωτήσεων (Παράρτημα I). Μετά τη συλλογή των συνεντεύξεων και την απομαγνητοφώνησή τους (Παράρτημα III), έγινε τεμαχισμός των δεδομένων σε ενότητες με σκοπό να γίνει η ανάλυση.

2.4 Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν 22 άτομα, ηλικίας από 60 έως 87 ετών. Πρόκειται για 9 γυναίκες και 13 άντρες (Παράρτημα II). Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στα όρια του νομού Λάρισας από τις 1-30 Σεπτεμβρίου του 2018. Η πλειονότητα των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκαν σε 2 από τα μεγαλύτερα ΚΑΠΗ του δήμου Λάρισας στις συνοικίες Άγιος Κωνσταντίνος και Νέα Σμύρνη. Για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων χρειάστηκε να παρθεί γραπτή άδεια από τη διεύθυνση πρόνοιας του δήμου Λάρισας.

2.5 Διαδικασία

Η συμμετοχή των ερωτηθέντων στην εν λόγω έρευνα ήταν εθελοντική. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ατομικά πριν την συνέντευξη τόσο για την ακριβή

διαδικασία που θα ακολουθούσε, όσο και για το στόχο της έρευνας. Αφού διαβεβαιώθηκαν για την ανωνυμία και την αυστηρά καθορισμένη χρήση του υλικού για τις ανάγκες της έρευνας, δόθηκε προφορική συναίνεση και εν συνεχεία διεξήχθησαν οι συνεντεύξεις. Για την ηχογράφηση των συνομιλιών χρησιμοποιήθηκε μαγνητοφωνάκι. Η διάρκεια των συνεντεύξεων κυμάνθηκε από 6-18 λεπτά, και ακολούθησε απομαγνητοφώνηση του υλικού και συλλογή δεδομένων με σκοπό την ποιοτική τους ανάλυση ώστε να απαντηθούν τα ερωτήματα της έρευνας.

3.ΑΝΑΛΥΣΗ

- Παιχνίδια

Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης οι συμμετέχοντες κλίθηκαν να μας περιγράψουν ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμούνται από τα παιδικά τους χρόνια (Παράρτημα IV) . Παρά το γεγονός ότι είχαν μεγαλώσει σε διάφορα μέρη της Ελλάδας και σε διαφορετικές δεκαετίες, τα παιχνίδια τα οποία αναφέρθηκαν ήταν κοινά σε αρκετές περιπτώσεις. Ταυτόχρονα κατά τη ροή της συζήτησης έγινε ονομαστική αναφορά και σε άλλα παιχνίδια για τα οποία όμως δεν θυμόταν λεπτομέρειες. Κάποια από αυτά είναι : σαλίγκαρος, πετρίτσες, πολλές περδίκες, τσιλίγκα, φισιογάμο, κρυφτοτενεκέ, αμπάρτζα, μπίλιες, σέγκια, δεκάρες, γουρνάκια, κουτσό, διασκελιμός, μπίτσικα, μηλαρόνια, σκλαβάκια, καμπλίτσα, γκούτσος.

Σ.1: <<Στα παιδικά μας χρόνια παίζαμε πάρα πολλά παιχνίδια, και παίζαμε με τις ώρες. Μερικά από αυτά τα παιχνίδια που θυμάμαι έτσι ιδιαίτερα ήταν ‘ο σαλίγκαρος’, ‘το κρυφτό’, ήταν ‘το κυνηγητό’, ήταν ‘οι πετρίτσες’..... Αλλά το παιχνίδι που εγώ αγαπούσα περισσότερο, και που εγώ το θυμάμαι έτσι έντονα ήταν αυτό που λέγαμε ‘πολλές περδίκες’>>.

Σ.2: <<Το ομαδικό παιχνίδι ήταν η ‘αμπάρτζα.’>>.

Σ.3: <<Τα παιχνίδια τότε ήταν πάρα πολλά. Αυτό που με εντυπωσίαζε εμένα και το θυμάμαι καλύτερα, είναι.....παίζαμε ‘σαλίγκαρο’....Τα χρήματα δεκάρες και εικοσαράκια, δυο δεκάρες μαζί. Αυτό ήταν και το αγαπημένο μας παιχνίδι...>>.

Σ.5: <<Παίζαμε ‘τσιλίγκα’, ‘ κρυφτοτενεκέ...>>.

Σ.6: <<Τα ‘γουρνάκια’...Κάποιο άλλο, το ‘φισιογάμο’...>>.

Σ.17: <<... <μπίτσικα> το λέγαμε, η <τσιλίκα> , το ζύλο το πετούσες στον αέρα και πήγαινε. Παίζαμε τα <σέγκια> αν έχεις ακουστά. Σέγκια αυτά που βγάλαμε από τα κατσίκια, τα πρόβατα ας πούμε και τα παίζαμε...>>.

Αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρξαν περιπτώσεις όμοιων παιχνιδιών τα οποία όμως αναφέρθηκαν με διαφορετικό όνομα, όπως ‘οι καβάλες’, ‘η καμπλίτσα’ και ‘η γαιδούρα’ που σύμφωνα με τις περιγραφές είναι το ίδιο παιχνίδι.

Σ.9: <<Παίζαμε τις καβάλες, καβάλες τι ήταν; Έξι επτά παιδιά καθόταν έτσι (σκόβει) και πηδούσαν, τακ τακ τακ>>.

Σ.16: <<... παίζαμε, το λέγαμε <καμπλίτσα>, δηλαδή, σκόβαμε και πηδούσαμε πάνω στους άλλους ποιος θα πηδήξει πιο πολύ>>.

Σ.20: <<Τα παιχνίδια μας τότε δεν ήταν τόσο εξελιγμένα, με συγχωρείς αν σου πω παίζαμε τη γαϊδούρα δεν θα το πιστέψεις, σκόβαμε και πηδούσε ο ένας στον άλλο>>.

Εκτός από τα παιχνίδια που σήμερα είναι κάπως ξεχασμένα και ίσως άγνωστα για τους νεότερους, υπήρξαν και αναφορές σε κλασικά παιχνίδια που παίζονται μέχρι σήμερα όπως το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, το κρυφτό, το κυνηγητό και το βόλεϊ.

Σ.5: <<..... ποδόσφαιρο που φτιάχναμε τα τέρματα μόνοι μας, μπάλα που όταν ξεφούσκωνε τη φουσκώναμε μόνοι μας, δεν είχαμε πάντα μπάλα>>.

Σ.8: << Έπαιζα λίγο ποδόσφαιρο, είχαμε και ένα στρατόπεδο εκεί, είχαμε και μια ομάδα εκεί και έπαιζα λίγο ποδόσφαιρο>>.

Σ.10: <<... παίζαμε, μπάλα, μπάσκετ>>.

Σ.12: <<... Παίζαμε βόλεϊ, μη φανταστείς ότι είχαμε τις τόσο αξιοπρεπής μπάλες ,αλλά αυτές που είχαμε μια χαρά παίζαμε>>.

Σ.14: << Βόλεϊ πιο πολύ. Κρυφτό κυνηγητό...>>.

Σ.20: <<Το ποδόσφαιρό είναι ομαδικό άθλημα, παίζαμε δυο ομάδες από 11 και 11 κοντινής ηλικίας...>>.

Τέλος, από ορισμένους συμμετέχοντες αναφέρθηκαν κάποιες δραστηριότητες τις οποίες τα παιδιά φάνηκε ότι θεωρούσαν παιχνίδι, γεγονός που μαρτυρά ότι σαν παιδιά έβλεπαν ή είχαν την ανάγκη να βλέπουν τα πάντα σαν παιχνίδι.

Σ.4: <<Εγώ κορίτσι μου θυμάμαι ένα ομαδικό παιχνίδι που μας άρεσε ολονών πάρα πολύ και προσωπικά και εμένα. Είναι του Αι Γιαννιού που ανάβαμε τις φωτιές, μαζεμόμασταν όλοι από τη γειτονιά, τα παιδιά, μαζεύαμε ξύλα, ερχόντουσαν και από άλλες γειτονιές, παίρναμε το στεφάνι το μαγιάτικο το καίγαμε και μετά πηδούσαμε όλες τις φωτιές και γυρίζαμε στη γειτονιά και μετά παίζαμε κρυφτό. Κρυβόμασταν και εκεί που ανάβαμε τη φωτιά είχε πάρα πολλά φύλλα που πέφταν απ' τα πλατάνια και παίζαμε εκεί πέρα κρυφτό και από τα φύλλα κάναμε ολόκληρες σπηλιές. Πράγματι όταν βάζαμε

τα φύλλα και μπαίναμε εμείς μέσα και κρυβόμασταν. Ήτανε κάτι μαγικό πολύ ωραίο, το θυμάμαι σαν τώρα...>>.

Σ.9:*<<Με τη γειτονιά, τις αποκριές μαζεύαμε τα καπνούδια τα λέγαμε, από τα καπνά του χωριού μας. Κάθε γειτονιά μαζεύαμε τα καπνούδια και τις αποκριές ανάβαμε τις φωτιές, και μαζερόμασταν στη γειτονιά και χορεύαμε...>>.*

- Αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν στα παιχνίδια

Επόμενη ερώτηση στην οποία κλήθηκαν να απαντήσουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα, αφορούσε τα αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν κατά τη διάρκεια των ομαδικών παιχνιδιών. Συγκεκριμένα ο τρόπος διατύπωσης της ερώτησης ήταν: <<Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών;>>.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απάντησαν ότι τα αντικείμενα που είχαν στη διάθεσή τους για τα παιχνίδια, ήταν κατά κύριο λόγο αυτοσχέδια τα οποία είτε υπήρχαν γύρω τους στο περιβάλλον είτε τα κατασκεύαζαν με απλά, καθημερινά, υλικά. Μεταξύ άλλων ανέφεραν, ξύλα, πέτρες, τενεκέδες, υφάσματα, κουκούτσι από καλαμπόκι, φύλλα δέντρων, σχοινιά κ.α. Επίσης χρησιμοποιούσαν κάποια αντικείμενα που έβρισκαν από τα ζώα, όπως τα κότσια και οι φούσκες από τα γουρούνια. Σε γενικές γραμμές οι απαντήσεις που δόθηκαν είχαν κάποια ομοιότητα μεταξύ τους, αφού τα περισσότερα ήταν απλά αντικείμενα που έβρισκαν στη φύση ελεύθερα και όχι βιομηχανοποιημένα.

Σ.1: <<Αντικείμενα που είχαμε άφθονα γύρω μας, αντικείμενα που δεν κόστιζαν σε κανέναν τίποτα. Να διαθέσουμε χρήματα να αγοράσουμε παιχνίδια δεν διαθέταμε, όχι γιατί μόνο δεν υπήρχαν παιχνίδια αλλά δεν υπήρχαν και χρήματα>>.

Σ.2: <<...Η μπίλιες παίζαμε επειδή δεν είχαμε μπίλιες φτιάχναμε από πολύ μπίλιες.....>>.

Σ.4: <<Τέτοια πράγματα, στη φύση ναι, δεν ήταν δικά μας αγοραστά εκείνα τα χρόνια ήταν αλλιώς>>.

Σ.5: <<Αντικείμενα, αυτά που βρίσκαμε στα αλώνια δεξιά αριστερά, δεν υπήρχαν δυνάμεις να αγοράσουμε>>.

Σ.7: <<... τα αυγά, τα σέγκια, καρούλια, αυτά>>.

Σ.14: <<... ξύλα, μπάλα, αυτό τίποτα άλλο, και παίζαμε με κοδκλές με παλιά ρούχα και τέτοια>>.

Ωστόσο δεν έλειψαν και κάποιοι, οι οποίοι ανέφεραν ότι είχαν στη διάθεσή τους αντικείμενα του εμπορίου. Αν και λιγιστές αυτές οι περιπτώσεις αξίζει να

τονιστεί ότι ακόμα και εκείνη την εποχή υπήρχε η δυνατότητα από κάποιους να αγοράσουν παιχνίδια. Χαρακτηριστικά αναφέρουν:

Σ.2: <<Μπάλα... ήταν αγορασμένες>>.

Σ.3: <<...Χρησιμοποιούσαμε σπάνια μπάλες, κάτι πολύ μικρές νάιλον μπάλες, που τότε είχαν αρχίσει να κυκλοφορούν.... τις αγοράζαμε, ήταν λίγο δύσκολο αλλά όλο και κάποιες βρίσκαμε. Χρησιμοποιούσαμε δεκάρες που παίζαμε...>>.

Σ.6: <<... Κανονική μπάλα, τότε δεν υπήρχαν οι πλαστικές όπως είναι τώρα, ήταν λαστιχένιες μικρές>>.

<<Μπίλιες, ήταν οι αγορασμένες...; -Ναι ,ναι.....>>.

Η μπάλα φαίνεται να είναι από τα δημοφιλέστερα αντικείμενα που είχαν για τα παιχνίδια τους, καθώς την ανέφεραν οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες. Όπως ειπώθηκε παραπάνω μπορεί να υπήρχαν κάποιες αγορασμένες αλλά κυρίως ήταν ένα αντικείμενο το οποίο κατασκεύαζαν μόνοι τους ή με τη βοήθεια των γονιών, χρησιμοποιώντας διάφορα απλά υλικά.

Σ.2: <<... μπάλες κάναμε με κουρέλια, μαζεύαμε κουρέλια, τα ράβαμε σαν μαξιλάρι περίπου μικρό και μ' αυτό παίζαμε...>>.

Σ.4: <<Ναι. Θυμάμαι που είχαμε κάτι μπάλες, δεν ήταν μπάλες αξίας, ήτανε μέσα με εφημερίδες και από πάνω βάζαμε πανιά, κουρέλια. ---Τις φτιάχνατε μόνες σας; -Ναι μόνες μας, για να παίζουμε ή βάζαμε φύλλα μέσα μεγάλα κάτι πράσινα και απ' έξω με δυο τρία σχοινιά, τα δένουμε για να παίζουμε μπάλα>>.

Σ.5: <<Κάναμε μια μπάλα με κουρέλια.....>>.

Σ.11: <<... την μπάλα μας την έκανε η γιαγιά μας, με πανί, αυτό που λέγανε, το κάνανε μπαλάκι και το παίζαμε...>>.

Σ.12: <<.....Η μαμά μου, μου είχε κάνει πολύ παλιά, μια μπάλα με αυτά τα κουρελάκια που φτιάχνουν και κουρελούδες και είχε κάνει...>>.

Σ.16: <<Μπάλες από παλιά παλιορούτια, αλλά τι μπάλες, στουμπούσαμε τα πόδια μας με λίγα λόγια, μήπως είχαμε και γήπεδα;>>.

Σ.18:<<Μπάλα, ξέρεις από τι κάναμε μπάλα; Παίζαμε μόνο τα Χριστούγεννα, και παίρναμε τις φούσκες από τα γουρούνια, τις φουσκώναμε, τα δέναμε και γινόταν σαν μπαλόνια, και παίζαμε μπάλα με τη φούσκα από τα γουρούνια. Που μπάλα; Ποιος να μας πάρει μπάλα;

Αντικείμενα όπως οι πέτρες ή τα ξύλα ήταν από τα πιο δημοφιλή καθώς χρησιμοποιούνταν πολύ συχνά και σε διαφορετικά παιχνίδια.

Σ.1:<<Χρησιμοποιούσαμε την πέτρα τη λέγαμε 'φίτσιο'. Την πέτρα τη χρησιμοποιούσαμε στο 'σαλίγκαρο', τη χρησιμοποιούσαμε στο 'κουτσό', τη χρησιμοποιούσαμε στο 'φισιογάμο', τη χρησιμοποιούσαμε και σε άλλα παιχνίδια. Μικρές πέτρες χρησιμοποιούσαμε στις 'πετρίτσες'...>>.

Τέλος αξίζει να αναφερθεί ένα παιχνίδι το οποίο άρεσε κυρίως στα αγόρια, το έφτιαχναν μόνοι τους και το ονόμαζαν 'γκίλια', για την κατασκευή των οποίων χρησιμοποιούσαν σύρμα και ένα στρογγυλό στεφάνι.

Σ.5:<<Χρησιμοποιούσαμε διάφορα, τενεκέδες, πως να το πω...αυτά τα στεφάνια που είχαν τα βαρέλια και τα γκιλούσαμε, 'γκίλια' τα λέγαμε.

Σ.9<<... τα <γκίλια>... Είχαμε ένα στεφάνι και ένα σύρμα και τα γυρνούσαμε όλη μέρα>>.

Σ.15:<<... φτιάχναμε <γκίλια>Με τα ποδήλατα τη ρόδα>>.

Σ.17:<<... έτσι βάζαμε ένα σύρμα, ένα χοντρό σύρμα και βάζαμε ένα γκίλι σιδερένιο εδώ και το γκιλούσαμε>>.

- **Ο χώρος που επέλεξαν τα παιδιά να παίζουν**

Με την παρούσα έρευνα, θελήσαμε να διερευνήσουμε μια ακόμα παράμετρο του παιχνιδιού, αυτή του χώρου στον οποίο τα παιδιά εκείνη την εποχή επέλεξαν να παίζουν. Ρωτήθηκαν λοιπόν για το μέρος που αποτελούσε τόπο συνάντησης και παιχνιδιού για αυτά. Συγκεκριμένα η ερώτηση διατυπώθηκε ως εξής: <<Συνήθως που παίζατε; Περιγράψτε μας τα μέρη που επιλέγατε για παιχνίδι>>.

Οι απαντήσεις που πήραμε δεν διέφεραν πολύ μεταξύ τους. Κατά κύριο λόγο το παιχνίδι τους ήταν ομαδικό και γινόταν σε εξωτερικό χώρο, κανένας συνεντευξιζόμενος δεν μας ανέφερε ότι έπαιζε μόνος του ή μέσα στο σπίτι. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα κατέδειξαν σαν τόπο παιχνιδιού κάποιο εξωτερικό χώρο, χωρίς να καταγράφεται διαφορά μεταξύ αντρών και γυναικών. Αναλυτικότερα υποδείχτηκαν σαν χώροι παιχνιδιού η αυλή του σπιτιού, η γειτονιά, οι δρόμοι, οι αλάνες, οι πλατείες κ.α.. Χαρακτηριστικά είναι τα παρακάτω αποσπάσματα:

Σ.2: <<Παίζαμε συνήθως στη γειτονιά μας, στους δρόμους, δεν είχε μέρη, πλατείες και τέτοια πολλά ή στην αυλή της εκκλησίας>>.

Σ.5: <<Ναι. Στη γειτονιά, στις αλάνες, μετά στην πλατεία, βρίσκαμε κι άλλα παιδιά και φτιάχναμε ομάδες και παίζαμε ποδόσφαιρο>>.

Σ.6: <<Στο αλώνι, σε μεγάλο αλώνι που μαζευόταν όλα τα παιδιά της γειτονιάς και παίζαμε όλοι μαζί. Αγόρια, κορίτσια...>>.

Σ.10: <<Συνήθως παίζαμε στους δρόμους και αν βρίσκαμε οικόπεδα ελεύθερα, παίζαμε μπάλα>>.

Σ.18: <<Περισσότερο στην αυλή τη δική μου, ήταν μεγάλη η αυλή μας του σπιτιού μας και μαζευόμασταν όλα τα παιδάκια εκεί, αλλά και στην πλατεία και στους δρόμους>>.

Όπως φαίνεται μέσα από τις απαντήσεις, η διαμόρφωση του εκάστοτε χώρου έδινε περισσότερες επιλογές στα παιδιά ώστε να φανταστούν και να οργανώσουν καινούρια παιχνίδια. Ανάλογα με το μέρος στο οποίο βρισκόταν, το παιχνίδι εξελισσόταν με διαφορετικό τρόπο. Ακόμα και η εξερεύνηση ενός καινούριου χώρου για αυτά αποτελούσε αφορμή για παιχνίδι:

Σ.4: <<Επιλέγαμε να παίζουμε εκεί στη γειτονιά. Στις αλάνες που είχαμε εκεί κοντά στο σταθμό, που ήταν τα βαγόνια, πιο πολύ για να χαζεύουμε, να δούμε πως ήταν εκεί πέρα, παίζαμε εκεί πέρα στις αλάνες και στην πεδιάδα, πηγαίναμε εκεί σε ένα υψωματάκι εκεί στη γειτονιά. Είχε ένα πολύ ωραίο μέρος εκεί πράγματι, αλήθεια παίζαμε και μπάλα και ήταν η πεδιάδα μας, εκεί είχε δέντρα, πεύκα, κυπαρίσσια και παίζαμε εκεί μπάλα, βόλεϊ, τα πάντα. Ότι μπορείτε να φανταστείτε>>.

Σ.17: <<Στα αλώνια που λέγαμε τότε, στα ρέματα, στα βουνά. Ανεβαίναμε πάνω κάτω, όπου βρίσκαμε παιχνίδι>>.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι δεν διαπιστώθηκαν καθόλου διαφορές ως προς τον τόπο που επέλεξαν για παιχνίδι, μεταξύ των παιδιών που μεγάλωσαν σε χωριό με αυτά της πόλης. Ταυτόχρονα μέσα από τις μαρτυρίες που καταγράφονται στις συνεντεύξεις, δίνονται εικόνες με τη βοήθεια των οποίων σκιαγραφούνται οι κοινωνικές συνθήκες σε 'κείνες τις δεκαετίες. Γίνεται αναφορά στην απουσία αυτοκινήτων στους δρόμους, στην δόμηση της κάθε περιοχής και τέλος στο αίσθημα ελευθερίας που είχαν τα παιδιά εκείνη την εποχή.

Σ.1 <<Τα μέρη που παίζαμε ήταν ως επί το πλείστον, το αλώνι της γειτονιάς μας. Τα σπίτια δεν ήταν....Το χωριό δεν ήταν πυκνοκατοικημένο, υπήρχε πολύ μεγάλη άπλα, υπήρχε χώρος για να παίζουμε άνετα στη γειτονιά μας>>.

Σ.3: <<Ο τόπος που παίζαμε ήταν οι αλάνες στις γειτονιές. Συνήθως στη δική μας, αλλά τότε δεν ήταν πυκνοκατοικημένο, οι αλάνες ήταν αρκετά μεγάλες και τα παιδιά της γειτονιάς πολλά, γιατί όλες οι οικογένειες είχαν πάνω από τρία>>.

Σ.12: <<Που παίζαμε; Παίζαμε στην αυλή του σχολείου, παίζαμε στους δρόμους, δεν υπήρχαν αυτοκίνητα τότε, μόνο τα γαϊδουράκια, τα κάρα και τα τρακτέρ είχαν αρχίσει και κυκλοφορούσα>>.

Σ.14: << Που παίζαμε; Έξω στα χωράφια, στο χωριό δεν υπήρχε, χωματόδρομοι και τέτοια, μιλάμε για 60 χρόνια πριν>>.

Σ.21: <<Να σου πω κάτι; Εγώ παντού έπαιζα. Στη γειτονιά έπαιζα, στο δρόμο, καταρχήν έβγαίνες από το σπίτι και έβρισκες παιδιά να παίζεις. Εμείς μόνο στο σπίτι μας ήμασταν 6 παιδιά. Κατάλαβες; Μαζενόμασταν στους δρόμους και παίζαμε ώρες ολόκληρες>>.

Βγαίνοντας από το σπίτι το μόνο που τους ενδιέφερε ήταν να παίξουν, δεν τους ένοιαζε ποιο θα ήταν το παιχνίδι και που θα γινόταν, η συνάντηση με τα υπόλοιπα παιδιά μπορεί να δινόταν σε συγκεκριμένο μέρος αλλά το παιχνίδι και η εξέλιξή του μπορεί να τους οδηγούσε οπουδήποτε.

Σ.1: <<Κυρίως στη γειτονιά μας παίζαμε, μερικές φορές αν η παρέα μας ήταν από άλλη γειτονιά, πηγαίναμε και παίζαμε και σε άλλες γειτονιές>>.

Σ.20: <<Εγώ έπαιζα κυρίως ποδόσφαιρο, όπου υπήρχε χώρο>>.

Σ.22: <<Εμείς που παίζαμε κορίτσι μου; Όπου ακούγαμε για παιχνίδι πηγαίναμε, ξεκινούσαμε, μας άρεσε πολύ το παιχνίδι, ξεκινούσαμε, βγαίναμε από το σπίτι και δε μας ένοιαζε που θα βρεθούμε, όπου ήθελαν οι πολλοί. Και στη γειτονιά καθόμασταν και σε άλλες παίζαμε, όπου είχε παιχνίδι. Όταν ερχόταν η ώρα και τελειώναμε τις δουλειές μας δεν έμενα παιδί που να μην έπαιζε, δεν έμενε παιδί μέσα στο σπίτι, ήταν πολύ ωραία>>.

- **Σχέσεις που αναπτύσσονταν κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού**

Οι σχέσεις που αναπτύσσονταν μεταξύ των παιδιών κατά τη διάρκεια των ομαδικών παιχνιδιών αποτέλεσαν ένα ακόμα μεγάλο κομμάτι της έρευνας. Ο τρόπος οργάνωσης της ομάδας, οι σχέσεις μεταξύ των δυο φύλων αλλά και ο αποκλεισμός κάποιων παιδιών από το παιχνίδι διερευνήθηκαν μέσα από τις συνεντεύξεις.

Οι απαντήσεις που δόθηκαν ως προς τα κριτήρια που έθεταν τα παιδιά, για την οργάνωση της ομάδας τους, ήταν πολύ συγκεκριμένες. Τα παιδιά κοντινής ηλικίας, της ίδιας γειτονιάς, συμμαθητές αλλά και παιδιά που συνδέονταν μεταξύ τους με οικογενειακούς δεσμούς ήταν οι κύριες επιλογές τους για το σχηματισμό μιας ομάδας.

Σ.1: <<Το κριτήριο συνήθως ήταν η ηλικία. Δεν ήταν αυστηρά καθορισμένη η ηλικία αλλά να πλησιάζαμε ηλικιακά ως επί το πλείστον>> .

Σ.2: <<Όταν μαζερόμασταν να παίζουμε ήταν μόνο παιδιά της γειτονιάς, δεν ήταν της ίδιας ηλικίας...>>.

Σ.4: <<Η γειτονιά, ύστερα τα αδέρφια μου, που ήταν λίγο μεγαλύτερα, εκεί οι συγγενείς χωρίζαμε, ερχόντουσαν και από άλλες γειτονιές τα άλλα παιδιά μαζερόμασταν και παίζαμε και χωριζόμασταν σε ομάδες>>.

Σ.5: <<Παίζαμε παιδιά της ίδιας ηλικίας, όταν δε συμπληρώναμε βάζαμε και λίγο μεγαλύτερους και λίγο μικρότερους για να γίνει η ομάδα όλη>>.

Σ.8: <<Όποιος να 'ναι, εμείς δεν είχαμε εμείς να μαλώνουμε>>.

Σ.12: <<Να σας πω κάτι, η κάθε γειτονιά είχε, μαζερόταν τα παιδιά της κάθε γειτονιάς, άλλα πιο μεγάλα άλλα πιο μικρά, δεν είχαμε όλα την ίδια ηλικία, παίζαμε μαζί. Αν κάποια γειτονιά, τότε ήταν σπάνιο κάποια γειτονιά να μην έχει παιδιά, πήγαιναν στη διπλανή γειτονιά...>>.

Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για το αν έπαιζαν αγόρια και κορίτσια μαζί. Οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν κάπως μοιρασμένες. Οι περισσότεροι, μας είπαν ότι έπαιζαν όλοι μαζί, ενώ άλλοι απάντησαν ότι κατά περίπτωση ανάλογα με το παιχνίδι διαμορφώνονταν και η ομάδα. Ωστόσο δεν έλειψαν και εκείνοι που δήλωσαν ότι έπαιζαν ξεχωριστά αγόρια και κορίτσια.

Σ.1: <<Αυτό εξαρτιόταν από το παιχνίδι που παίζαμε. Σε άλλα παιχνίδια παίζαμε αγόρια και κορίτσια μαζί, σε άλλα παίζαμε χώρια τα αγόρια, χωριστά τα κορίτσια>>.

Σ.2: <<Άλλοτε παίζαμε μόνο αγόρια και άλλοτε αγόρια και κορίτσια μαζί....Αν θα παίζαμε (αγόρια και κορίτσια) εξαρτιόταν από το είδος του παιχνιδιού. Ήταν παιχνίδια που παιζόταν από αγόρια και κορίτσια, ήταν παιχνίδια που παιζόταν μόνο από αγόρια ή μόνο από κορίτσια>>.

Σ.3: <<Ως επί το πλείστον παίζαμε κορίτσια ξεχωριστά, αγόρια ξεχωριστά, αλλά ορισμένα παιχνίδια και αγόρια και κορίτσια>>.

Σ.4: <<Μαζί, αγόρια και κορίτσια, όλη η γειτονιά ήμασταν ένα γκρουπ, όλοι μαζί>>.

Σ.5: <<Πολλές φορές ναι, όταν δε συμπλήρωνε η ομάδα Βάζαμε και κορίτσια, της ηλικίας, λίγο μεγαλύτερα>>.

Σ.7: <<Όχι, μόνο αγόρια>>.

Σ.9: << Όχι τόσο πολύ τα κορίτσια, εκείνη την εποχή, για να πλησιάσεις γυναίκα έπρεπε να πας να φας ένα μαγκάλι κάρβουνα που λέει η παροιμία, τις έβλεπες από μακριά.

Σ.14: <<Μιλάς για εκείνη την εποχή. Όχι ιδιαίτερα, με τον αδερφό μου με τα ξαδέρφια μου>>.

Σ.18: <<Λίγο δύσκολο αυτό, δεν παίζαμε μαζί. Ήταν προσβλητικό να παίζουμε αγόρια με κορίτσια. Αγόρια με αγόρια και κορίτσια με κορίτσια, παίζανε μόνα τους>>.

Σ.20: <<... στην ηλικία τη δικιά μας ήταν δύσκολο να δεις γυναίκα, όχι να παίζεις...>>.

Επόμενη ερώτηση που τέθηκε στις συνεντεύξεις ήταν αν υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ δεν αναφέρθηκε καθόλου η λέξη bullying, οι περισσότεροι συμμετέχοντες την ήξεραν και τη χρησιμοποίησαν, ακόμα και άνθρωποι μεγαλύτερης ηλικίας. Με τις απαντήσεις τους, οι συνεντευξιζόμενοι, χωρίστηκαν κάπου στη μέση, αφού περίπου οι μισοί μας είπαν ότι δεν απέκλειαν κανέναν από το παιχνίδι τους, στο οποίο μπορούσε να συμμετάσχει όποιος ήθελε.

Σ.10: <<Όχι, δεν υπήρχαν τα <μπούλινκ> αυτά δεν υπήρχαν τότε να πούμε.

Σ.12: <<Όχι, τότε δεν ξέρω βρε παιδί μου, δεν είχαμε τέτοια πράγματα, και να λέγαμε ...Έλεγα εγώ παραδείγματος χάρη, δε θέλω τη Μαρία ή δε θέλω το Γιώργο να παίζουμε. Άντε μωρέ έλεγε η άλλη, τι μας πειράζει. Και μετά δεν ξαναγινόταν κουβέντα, να θυμώσουμε, να μαλώσουμε, να πιαστούμε στα χέρια, όχι>>

Σ.17: <<Όχι με όλα τα παιδιά παίζαμε...>>.

Σ.18: <<... αλλά όχι δεν είχαμε τέτοια συνενιά. Λέγαμε γιατί αυτόν, και αν έλεγε κάποιος δεν τον θέλω τον τάδε εμείς επιμέναμε και του λέγαμε άστο να παίζει και αυτόν μαζί μας>>.

Σ.20: <<Άσε το *bulling* άστο, όχι, δεν υπήρχε τέτοιο πράγμα τότε, δεν υπήρχε ένας καλύτερος και ένας χειρότερος και δεν υπήρχε ότι επειδή ο ένας είχε παπούτσια και ο άλλος ήταν ξυπόλυτος ή ο ένας είχε κοντό παντελόني και ο άλλος είχε μακρύ παντελόني. Αυτά δεν υπήρχαν τότε, δεν υπήρχαν οι διακρίσεις αυτές>>.

Απ' την άλλη, οι υπόλοιποι συμμετέχοντες μας είπαν ότι υπήρχαν περιπτώσεις όπου κάποια παιδιά αποκλείονταν από την ομάδα τους και από το παιχνίδι γενικά. Λόγοι που οδηγούσαν τα παιδιά στο αποκλεισμό αυτό, ήταν η κακή συμπεριφορά τους, καθώς προκαλούσαν εντάσεις, η ηλικία τους η οποία μπορεί να διέφερε αρκετά από την μέση ηλικία της ομάδας αλλά και η σωματοδομή τους. Τέλος, από αρκετούς αναφέρθηκε ότι απέκλειαν κάποια παιδιά κατόπιν παρότρυνσης των γονιών τους, οι οποίοι θεωρούσαν ότι δεν προέρχονταν από 'καλή' οικογένεια .

Σ.3: <<Συνήθως από το παιχνίδι μπορούσε να αποκλειστεί ένα παιδί που δεν έπαιζε τίμια.... Διαλέγαμε ομάδες, γιατί κάθε ομάδα, ένα αρχηγός διάλεγε την ομάδα του, δεν τους διαλέγαμε δεν τους παίρναμε>>.

Σ.4: <<Γιατί τότε μας λέγανε οι γονείς μας ότι δεν είναι από καλή οικογένεια. ...>>.

Σ.5: <<... γιατί έκαναν τον έξυπνο και μαλώναμε κάθε μέρα ...>>.

Σ.6: <<... γιατί δεν έπαιζαν σωστά. Έπαιζαν ψεύτικα. Δεν θα τον αποκλείεις; >>

Σ.7: <<Αν ήταν κανένας μικρός και αδύνατος, δεν τον παίζαμε.>>.

Σ.9: <<... ορισμένα παιδιά που ήταν ιδιότροποι χαρακτήρες...>>.

Σ.14:<<Ναι, ναι, υπήρχε και τότε *bullying*...>>.

Σ.18:<<Τον θεωρούσαν παρακατιανό, ανίκανο, δεν μπορούσε να τρέξει, δεν ήταν καλός στο παιχνίδι με λίγα λόγια>>.

Τέλος, οι συμμετέχοντες που απάντησαν θετικά στην ερώτηση αν συμφωνούσαν στον αποκλεισμό κάποιων παιδιών από το παιχνίδι τους, ρωτήθηκαν για τα συναισθήματά τους σήμερα σχετικά με αυτή τους τη συμπεριφορά. Στην πλειοψηφία τους, μας είπαν ότι αισθάνονται άσχημα και αν είχαν τη δυνατότητα θα έδιναν περισσότερες ευκαιρίες σ' αυτά τα παιδιά, ενώ δεν έλειψαν και αυτοί που απάντησαν ότι δεν θεωρούν λάθος τη συμπεριφορά τους αφού ήταν ένας τρόπος παραδειγματισμού για κάποια παιδιά που δεν έπαιζαν σωστά.

Σ.3:<<... έτσι πως το σκέφτομαι τώρα, ίσως χρειάζονταν να τους δώσουμε περισσότερες ευκαιρίες, ήταν παιδιά.>>.

Σ.4:<<... Τώρα αισθάνομαι πολύ άσχημα, δεν είμαι ρατσίστρια αυτό που έκανα και τώρα όταν πάω στον τόπο μου και βλέπω τα παιδιά προσπαθώ να τα μιλήσω, να τα χαιρετήσω, ...>>.

Σ.5:<<Ήρεμος>>.

Σ.6:<<Κοίτα, σαν παιδί δεν συμφωνείς αλλά όταν διαφωνούν όλα τα άλλα και εκείνο σε χαλάνε το παιχνίδι θέλεις δε θέλεις... Άσχημα. Δεν είναι ωραίο, ούτε για μικρούς ούτε για μεγάλους είναι ωραίο>>.

Σ.11:<<Τα δύστροπα παιδιά εκτός από την απομόνωση, τους έκανε καλό αυτό γιατί ξέραν ότι με το παραμικρό που θα κάνουν θα φύγουν και αλλάζανε τακτική>>.

Σ.14:<<Άσχημα, τώρα το περνάω στα εγγόνια μου, να αγαπάτε όλα τα παιδιά και όλα αυτά. Παντού υπάρχει *bullying*, όχι μόνο στα σχολεία, και σε άλλες κοινωνικές δραστηριότητες που πάμε, το βλέπουμε αυτό>>.

- **Ηλικία που τελειώνουν τα παιχνίδια –επεισόδια**

Μέσα από τις συνεντεύξεις θελήσαμε να αναδείξουμε και κάποια περιστατικά τα οποία αποτελούν προσωπικά βιώματα των ανθρώπων που συμμετείχαν στην έρευνα και αξίζει να αναφερθούν. Πιο συγκεκριμένα, ζητήσαμε να μας περιγράψουν κάποιο επεισόδιο που είχε συμβεί κατά τη διάρκεια ενός ομαδικού παιχνιδιού. Αρκετοί μας είπαν ότι δεν θυμούνται κάποιο συμβάν ενώ άλλοι περιέγραψαν με λεπτομέρειες γεγονότα τα οποία έχουν χαραχθεί ανεξίτηλα στη μνήμη τους.

Όλες οι περιγραφές που μας δόθηκαν αφορούσαν αρνητικά γεγονότα, μαλώματα ξύλο και ατυχήματα ήταν αυτά που ανακάλεσαν εύκολα στη μνήμη τους οι περισσότεροι συμμετέχοντες.

Σ.1: <<Τα παιχνίδια που παίζαμε δεν ήταν ακίνδυνα, ήταν και κάποια παιχνίδια που ήταν επικίνδυνα. Ένα από αυτά ήταν 'η τσιλίγκα'. Κάποια φορά θυμάμαι ότι το μικρό ξύλο 'το τσιλιγκάρι' χτύπησε κάποιο παιδάκι στο πρόσωπο κοντά στο μάτι άρχισαν τα κλάματα, άρχισαν τα αίματα, άρχισαν οι φωνές και δεν ήταν και ότι καλύτερο>>.

Σ.17: <<Μια φορά θυμάμαι στον Αμπελώνα, εκεί που τρέχαμε ήταν χιονισμένο παντού, τρέχαμε στα χωράφια και κυνηγούσαμε πουλιά, τσίχλες, και εκεί που κυνηγούσαμε τα πουλιά, που λες, πέφτω εγώ σε ένα πηγάδι μέσα, ευτυχώς δεν ήταν πολύ βαθύ το πηγάδι και με τράβηξαν άλλα παιδιά>>.

Σ.18: <<Το θυμάμαι ακόμα, λοιπόν, στο σχολείο ήταν οι σκάλες, από δω και από εκεί ήταν μωσαϊκό, τσουλήθρα μπορώ να το πω, και εγώ δεν πήγα από πάνω από τα σκαλιά, πήγα από την τσουλήθρα, και όπως κατέβαινα με τα πόδια κάτω, ένας με πιάνει τα πόδια και με αναγκάζει να πέσω κάτω και με κίνδυνο να χτυπήσω και στο κεφάλι. Εκεί νευρίασα, σηκώθηκα, πλακωθήκαμε. Αυτό δεν το ξεχνώ ...>>.

Χαρακτηριστική είναι η εμπειρία της συμμετέχουσας η οποία ανέφερε ότι κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού βρήκαν μια χειροβομβίδα που στη συνέχεια έσκασε μπροστά τους, αλλά και μιας άλλης η οποία θυμάται ότι μια γειτόνισσα τους χαλούσε το παιχνίδι συνεχώς.

Σ.3: <<Στο μυαλό μου εμένα μου έχει μείνει ένα επεισόδιο.....μια φορά παρακολούθησα μια ομάδα από μεγαλύτερα παιδιά που έπαιζαν κρυφτό ή κάτι έψαχναν να βρουν σε ένα ρέμα του χωριού. Αυτά πήγαν μέσα, αφού έψαξαν όλο το χώρο,

μπήκαν να ψάξουν και μέσα σε βάτα, σε λυγαριές, και βρήκαν δυο αντικείμενα που τα κίνησαν το ενδιαφέρον. Τα πήραν και τα κρατούσαν στην αγκαλιά. Τότε από το ένα παιδί έσκασε αυτό που κρατούσε και χτύπησε πολύ άσχημα σχεδόν όλη την παρέα. Ήταν μια νάρκη που είχε μείνει από παλιά αλλά εμείς δεν ξέραμε από αυτά. Ευτυχώς που το δεύτερο αγόρι, αυτό που κρατούσε στην αγκαλιά του την πιο μεγάλη και η καταστροφή ήταν πολύ μεγαλύτερη μπορεί να θρηνούσαμε και θύματα αλλά δεν έσκασε. Γιατί σκάζοντας η πρώτη τρέξαμε οι πιο μικροί και φωνάζαμε τους γονείς και ήρθαν και άλλοι μεγάλοι εκεί και την αναγνώρισαν και με τρόπο το πήραν και το άφησαν στην άκρη, ειδοποίησαν τους αρμόδιους και ήρθαν και το πήραν. Αλλά η πρώτη που έσκασε χτύπησε τα δυο αγόρια στα μάτια που και τώρα μεγάλοι που είναι έχουν μεγάλο πρόβλημα με το ένα τους μάτι και τις δυο κοπέλες τις χτύπησε κάτω από το γόνατο και υπάρχουν ουλές ακόμα και τώρα. Φαίνεται το μέρος που χτύπησε. Αυτό δεν θα το ξεχάσω ποτέ και από τότε νομίζω ότι και εμείς πήραμε κάποιο μάθημα και δεν ψάχναμε παιχνίδια –πράγματα που δεν τα γνωρίζαμε ,δεν τα παίρναμε στα χέρια>>.

Σ.6:<<...Η γιαγιά η Γιαννούλα καλύτερα να καθόταν στο σπίτι παρά εκεί. Μας τα ισοπέδωνε όλα, ήταν κακιά η γυναίκα.... μας ενοχλούσε. Ερχόταν και μας τα χαλούσε, τα έπαιρνε και σχολούσαμε εμείς από το παιχνίδι, τελείωσε>>.

Το κλείσιμο των συνεντεύξεων γινόταν με την ερώτηση <<Σε ποια ηλικία θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια για εσάς ως παιδιά;>>. Σύμφωνα με τις απαντήσεις που δόθηκαν, το παιχνίδι φάνηκε να τελειώνει τόσο για τα αγόρια όσο και για τα κορίτσια περίπου στα 12 με ελάχιστες διαφορές. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι εξαιρέσεις αφορούσαν μόνο άντρες, αφού μερικοί μας είπαν ότι έπαιζαν μέχρι και 15 χρονών, ενώ οι γυναίκες σταματούσαν αυστηρά στα 12.

Σ.3:<<Προτού βγάλουμεσχεδόν τελειώνοντας το δημοτικό>>.

Σ.4:<<Θυμάμαι δώδεκα, δεκατρία.... Ως εκείνη την ηλικία θυμάμαι δώδεκα, δεκατρία πάνω κάτω εκείνη την ηλικία έπαιζα>>.

Σ.13:<<Μέχρι Τρίτη Γυμνασίου έπαιζα έξω στις αλάνες, Τρίτη Γυμνασίου κοπελίτσα. 15 χρονών βγαίναμε και παίζαμε...>>.

Οι λόγοι για τους οποίους σταματούσαν το παιχνίδι τα αγόρια ήταν κυρίως γιατί έπρεπε να δουλέψουν, ενώ τα κορίτσια να γίνουν νοικοκυρές ή να αφοσιωθούν στο διάβασμα.

Σ.1: <<Τα παιχνίδια της παιδικής ηλικίας τελείωναν γύρω στα δώδεκα, τότε θεωρούσαμε ότι μεγαλώνουμε, ότι πρέπει να είμαστε πιο σοβαροί, να μην ασχολούμαστε τόσο πολύ με τα παιχνίδια>>.

Σ.5: <<... περιοριζόμασταν και στα βιβλία>>.

Σ.6: <<...ή θα συνεχίσεις γυμνάσιο ή θα πας μοδίστρα ή θα πας κομμώτρια, κάτι.. μετά από αυτή την ηλικία κάποιου πας σε κάποιο προορισμό>>.

Σ.10: <<Συνήθως όταν τελειώναμε το δημοτικό, μετά είχαμε άλλα ενδιαφέροντα>>.

Σ.11: <<...μετά μπήκαμε στη βιοπάλη. Βιοπάλη λέγεται ότι έπρεπε να πάμε να δουλέψουμε, για να κάνουμε μεροκάματο. Τελειώνοντας το σχολείο την τάξη μας, δηλαδή 20 Ιουνίου, 21 Ιουνίου εμείς είχαμε μεροκάματο. Φεύγαμε πηγαίναμε στα χωράφια, ότι μπορούσαμε>>.

Σ.12: <<..... καθόμασταν, κεντούσαμε, βοηθούσαμε τις μαμάδες μας στα λουλούδια>>.

Τέλος, ρωτήθηκαν αν πραγματικά το να σταματήσουν το παιχνίδι ήταν επιλογή τους ή το έκαναν γιατί τους το επέβαλαν. Οι απαντήσεις που πήραμε ήταν ότι φυσικά και ήθελαν να παίξουν αλλά οι κοινωνικές συνθήκες και τα στερεότυπα της εποχής δεν τους επέτρεπαν.

Σ.1: <<Αισθανόμασταν να παίζουμε αλλά στα δώδεκα, μας έβαζαν για τα καλά στις δουλείες οπότε δεν έμενα χρόνος, αλλά και η κοινωνία δεν θεωρούσε ότι καλύτερο να βλέπει ένα κορίτσι δώδεκα δεκατριών χρόνων να είναι στη γειτονιά και να παίζει.>>

Σ.3: <<Εμείς θέλαμε να παίζουμε και μας πείραζε που αυτό δεν μας το επέτρεπαν και γι' αυτό πολλές φορές κοιτούσαμε να παίζουμε κρυφά, εξοικονομούσαμε χρόνο και να παίζουμε κρυφά αυτό το θυμάμαι πολύ καλά...>>.

Σ.11: << Σίγουρα, και ποιος δεν ήθελα να παίζει, αλλά δυστυχώς ήταν τόσο δύσκολη η ζωή, που έπρεπε να δουλέψουμε και εμείς να βγάλουμε το μεροκάματό μας>>.

Σ.20: <<... η ηλικία η δικιά μας, ήταν δύσκολα χρόνια, πέσαμε στην ηλικία που υπήρχε κατοχή στην Ελλάδα, ήμασταν υπό τον ζυγό των Γερμανών, στην Ελλάδα ήταν Γερμανοί και Ιταλοί, μας κυρίευσαν το 1941 και κάθισαν μέχρι το τέλος του 44. Τότε τα παιδιά δεν είχαν, τότε υπήρχε μεγάλη πείνα, ο κόσμος πείνασε....>>

4.ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα ερευνητικά ερωτήματα που προσπάθησε να απαντήσει η παρούσα έρευνα αφορούσαν i) τα παιχνίδια που έπαιζαν τα παιδιά στις δεκαετίες 40-70 στην Ελλάδα, ii) τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έπαιζαν και iii) τις σχέσεις που αναπτύσσονταν μεταξύ των παιδιών κατά τη διάρκεια του ομαδικού παιχνιδιού. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με τη μέθοδο της ημιδομημένης συνέντευξης και η ανάλυσή τους οδήγησε στα παρακάτω συμπεράσματα.

Ως προς το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν, ποια ήταν τα ομαδικά παιχνίδια που έπαιζαν εκείνη την εποχή, ενώ στη συνέχεια τους ζητήθηκε να περιγράψουν κάποιο που θυμούνται. Οι περισσότεροι ανέφεραν δύο, τρία και συνήθως επέλεξαν να μας μιλήσουν για το δικό τους αγαπημένο. Κάποια παιχνίδια αναφέρθηκαν παραπάνω από μια φορά, ενώ άλλα φάνηκαν να είναι λιγότερο δημοφιλή. Η τσιλίγκα, το ποδόσφαιρο, τα σέγκια, το κρυφτό και το κυνηγητό ήταν τα παιχνίδια που ακούστηκαν περισσότερο. Ωστόσο υπήρξαν κάποια τα οποία αναφέρθηκαν με διαφορετικό όνομα όπως η περίπτωση της 'γαϊδούρας', ή 'καβάλες' ή 'καμπλίτσα' που όμως στην ουσία πρόκειται για το ίδιο παιχνίδι. Αρκετά από αυτά φαίνεται να μην είναι πολύ γνωστά σήμερα, αλλά υπάρχουν καταγεγραμμένα στη βιβλιογραφία (Κλιάφα & Βαλάση, 2000 . Κλιάφα & Βαλάση, 1993 . Καραίσκου, 2005). Συγκρίνοντας τα παιχνίδια που αναφέρθηκαν στην έρευνά μας με αυτά που έχουν ήδη καταγραφεί σε προηγούμενες μελέτες, διαπιστώνουμε ότι αρκετά από αυτά είναι ακριβώς τα ίδια, ενώ ορισμένα διαφέρουν ως προς το όνομα ή τους κανόνες. Τέλος δεν έλειψαν οι αναφορές σε παιχνίδια που παίζονται μέχρι σήμερα με τον ίδιο τρόπο και είναι ακόμα αρκετά δημοφιλή όπως το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, το κρυφτό και το κυνηγητό.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μέσα από τις συνεντεύξεις οι συμμετέχοντες ανέφεραν αρκετές φορές ως παιχνίδι άλλες δραστηριότητες, οι οποίες μπορεί να μην έχουν ακριβώς τα χαρακτηριστικά παιχνιδιού αλλά υποδεικνύουν την ανάγκη του παιδιού να βλέπει σαν παιχνίδι και άλλες ασχολίες του.

Όσον αφορά το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, αφορούσε τις συνθήκες κάτω από τις οποίες πραγματοποιούνταν τα παιχνίδια. Πιο συγκεκριμένα, ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να μας περιγράψουν το μέρος που επέλεξαν να παίζουν. Σ' αυτή την ερώτηση όλοι υπέδειξαν κάποιο εξωτερικό χώρο σαν τόπο παιχνιδιού. Κανένας

δεν ανέφερε ότι έπαιζε μέσα στο σπίτι, το ομαδικό παιχνίδι για αυτούς ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με οποιοδήποτε εξωτερικό χώρο. Από την αυλή του σπιτιού, το δρόμο αλλά και τις αλάνες της γειτονιάς μέχρι την πλατεία ή το προαύλιο του σχολείου. Όλα τα παραπάνω συμφωνούν απόλυτα με τα έως τώρα στοιχεία της υπάρχουσας βιβλιογραφίας σύμφωνα με Γιάτσης (2006).

Ταυτόχρονα όπως φαίνεται μέσα από τις απαντήσεις, το παιχνίδι έπαιρνε χαρακτήρα εξερεύνησης, σε μέρη όπως βουνά, ρέματα και χωράφια τα οποία γινόταν τόπος παιχνιδιού. Τα παιδιά έβγαιναν από το σπίτι με μόνο σκοπό να παίξουν, χωρίς να είναι δεδομένο το είδος του παιχνιδιού ή ο χώρος στον οποίο θα γινόταν. Μέσα από τα παραπάνω διαπιστώνουμε έντονο το στοιχείο της ελευθερίας στα παιδιά εκείνης την εποχής, γεγονός που έρχεται σε απόλυτη συμφωνία με τα όσα αναφέρει η Δαράκη (1986) σχετικά με την ελευθερία που προσφέρει το ομαδικό παιχνίδι στα παιδιά.

Εκτός από το χώρο τον οποίο επέλεγαν τα παιδιά για να παίξουν μέσα από την έρευνα μελετήθηκαν και τα αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν κατά τη διάρκεια των ομαδικών παιχνιδιών. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων αναφέρθηκε σε απλά αντικείμενα που βρίσκονταν εύκολα γύρω τους όπως πέτρες, ξύλα φύλλα δέντρων και άλλα. Ταυτόχρονα, υλικό για τα παιχνίδια τους έπαιρναν και από τα ζώα όπως ήταν τα κότσια των προβάτων με τα οποία έπαιζαν τα σέγκια. Επίσης έπαιρναν τις φούσκες από τα γουρούνια και τις έκαναν μπάλες. Εκτός από αντικείμενα που έβρισκαν στη φύση και τα εκμεταλλεύονταν για το παιχνίδι τους, υπήρξαν και κάποιοι που μας ανέφεραν ότι είχαν αντικείμενα τα οποία ήταν αγορασμένα. Παράλληλα καταγράψαμε ότι αρκετές φορές δημιουργούσαν χρήσιμα αντικείμενα για το παιχνίδι τους, με τη βοήθεια μεγαλύτερων όπως των παππούδων ή των γονιών τους. Όλα τα παραπάνω έρχονται σε συμφωνία με τις έως τώρα περιγραφές του Αργυριάδη (1997), ο οποίος αναφέρει ακριβώς τα ίδια σχετικά με τα αντικείμενα της φύσης που χρησιμοποιούσαν τα παιδιά για τα παιχνίδια τους, αλλά και τη σπανιότητα των βιομηχανικών παιχνιδιών εκείνη την εποχή.

Μέσα από το κομμάτι στο οποίο ζητήθηκε να μας περιγράψουν κάποιο γεγονός το οποίο είχε συμβεί κατά τη διάρκεια ομαδικού παιχνιδιού και το θυμούνται μέχρι σήμερα, γίνεται σαφής η επικινδυνότητα που είχε το παιχνίδι σ' εκείνα τα χρόνια. Όλοι οι συμμετέχοντες που κατάφεραν να θυμηθούν κάτι, αυτό ήταν σε κάθε

περίπτωση αρνητικό και δυσάρεστο, όπως μαλώματα τσακωμοί και κυρίως ατυχήματα που είχαν οι ίδιοι ή κάποιος από τους φίλους τους.

Μέσα από το τρίτο ερευνητικό ερώτημα εξετάστηκαν οι σχέσεις μεταξύ των παιδιών κατά τη διάρκεια του ομαδικού παιχνιδιού. Σε πρώτο στάδιο μελετήθηκαν τα κριτήρια επιλογής της ομάδας, στην οποία θα συμμετείχαν. Οι ερωτηθέντες μας είπαν ότι σχημάτιζαν την ομάδα τους κυρίως, με βάση την ηλικία ή τη γειτονία ενώ σύμφωνα με τις μελέτες του Τσιριμώκου (1997) και Προκόβας (2010) κριτήριο των παιδιών ήταν το φύλο και η ηλικία αλλά χωρίς αυτό να είναι απόλυτο.

Στην ερώτηση αν έπαιζαν αγόρια και κορίτσια μαζί η απάντηση των περισσότερων ήταν θετική, δεδομένο το οποίο έρχεται σε αντίθεση με τις μελέτες των Herder (1967), και Maccoby (1998) οι οποίοι αναφέρουν ότι αγόρια και κορίτσια έπαιζαν ξεχωριστά, ενώ συμφωνεί με την έρευνα της Lever (1976) που σημειώνει ότι εκείνη την εποχή δεν έλειπαν και κάποια μεικτά παιχνίδια. Ωστόσο ορισμένοι άντρες οι οποίοι μεγάλωσαν κυρίως στη δεκαετία του 40 απάντησαν ότι δεν έπαιζαν καθόλου με κορίτσια και συνέχισαν λέγοντας ότι εκείνη την εποχή ήταν δύσκολο ακόμα και να τα πλησιάσουν.

Ταυτόχρονα, η έρευνα θέλησε να μελετήσει το φαινόμενο του αποκλεισμού παιδιών από κάποια άλλα κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Μπορεί εκείνη την εποχή να μην ήταν γνωστή η λέξη 'bullying' και να χρησιμοποιούσαν την απλή φράση <<δεν σε παίζω>>, αλλά όπως φάνηκε ο αποκλεισμός παιδιών από τις ομάδες κάποιων άλλων υπήρχε από τότε. Περίπου οι μισοί από τους ερωτηθέντες απάντησαν θετικά στην ύπαρξη αποκλεισμού, ενώ οι υπόλοιποι μας είπαν ότι δεν υπήρχαν τέτοια φαινόμενα εκείνη την εποχή και πως έπαιζαν όλοι με όλους. Οι λόγοι που οδηγούσαν στο αποκλεισμό κάποιων παιδιών ήταν κυρίως η κακή συμπεριφορά, το μη έντιμο παιχνίδι εκ μέρους τους ή κάποια αδυναμία στο χαρακτήρα ή την εμφάνισή τους. Όλα τα παραπάνω συμφωνούν με τις έρευνες των Bierman, Smoot & Aumiller (1987) και Hartup (1983) οι οποίοι διαπίστωσαν ότι από το παιχνίδι αποκλείονται παιδιά που είναι αδύναμα ή 'διαφορετικά'.

Τέλος, στην ερώτηση σχετικά με την ηλικία στην οποία τα παιδιά σταματούσαν το παιχνίδι στις αλάνες και τις γειτονιές εκείνη την εποχή, οι περισσότεροι απάντησαν ότι αυτό συνέβαινε γύρω στα 12. Παρ' όλ' αυτά υπήρξαν και κάποιοι που μας είπαν ότι συνέχιζαν το παιχνίδι μέχρι τα 15, αλλά αξίζει να

σημειωθεί ότι αυτοί ήταν μόνο άντρες, αφού όπως φάνηκε, το παιχνίδι για τα κορίτσια σταματούσε αυστηρά στα 12, γεγονός που ταυτίζεται με τις αναφορές Τσιριμώκου (1997) και Δαράκη (1986). Όπως διαπιστώνουμε από τις απαντήσεις, το τέλος των παιχνιδιών επέβαλαν οι κοινωνικές συνθήκες και τα στερεότυπα της εποχής, αφού οι περισσότεροι ανέφεραν ότι θα ήθελαν πολύ να συνεχίσουν να παίζουν αλλά δεν τους το επέτρεπαν οι μεγαλύτεροι οι οποίοι δεν το θεωρούσαν πρέπον. Όπως φαίνεται μέσα από τις συνεντεύξεις τα παιδιά εκείνης της εποχής αν και οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες ήταν δύσκολες, είχαν το περιθώριο για κάποια χρόνια της παιδικής τους ηλικίας να χαρούν το παιχνίδι και να ζήσουν σαν παιδιά, συμπέρασμα το οποίο έρχεται σε αντίθεση με την έρευνα Νάτση, Γκόλια, Κοκαρίδα & Καραπάνου (2006), οι οποίοι υποστήριζαν ότι τα παιδιά εκείνη την εποχή στερήθηκαν το παιχνίδι και την ελευθερία τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Αγαλιώτης Γ., (1988). *Η αντιμετώπιση του παιχνιδιού στη σημερινή κοινωνία και ο θεμελιώδης ρόλος του στη διανοητική ανάπτυξη του παιδιού*. Σύγχρονη εκπαίδευση : (38) σ. 67-74.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (1991). *Λαϊκά τραγούδια και παιχνίδια για παιδιά*. Ψυχογιός
- Αντωνιάδης, Α. (1994). *Το παιχνίδι*. Θεσσαλονίκη : Πανεπιστημιακές εκδόσεις
- Αργυριάδη, Μ. (1991). *Η κούκλα στην ελληνική ζωή και τέχνη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Λύση Μπρατζιώτη.
- Αργυριάδη, Μ.(1997). *Ο κόσμος του λαϊκού παιχνιδιού- Αφιέρωμα Έλληνες αεί παίδες εστέ*. Αθήνα :Η καθημερινή εφημερίδα
- Αργυριάδη, Μ. (2003). *Μαγικός κόσμος των παιχνιδιών*. Αθήνα: Αδάμ
- Άριες, Φ. (1990). *Αιώνες παιδικής ηλικίας*. [Αθήνα]: Γλάρος.
- Αυδίκος, Β. (1996). *Το παιδί στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη κοινωνία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Βασιλοπούλου Ε.(2003). *Το παιδί και το παιχνίδι στην αρχαία Ελληνική τέχνη. Παιδαγωγική προσέγγιση*. Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη
- Γερμανός, Δ. (1993). *Χώρος και Διαδικασίες Αγωγής, η Παιδαγωγική Ποιότητα του Χώρου*. Gutenberg
- Γέρου,Θ.(1984). *Το συμβολικό παιχνίδι βάση και αφετηρία καλλιτεχνικής δραστηριότητας στο σχολείο*. Αθήνα : Δίπτυχο
- Γιάτσης, Γ. Σ. (2006). *Ιστορική Επισκόπηση της Φυσικής Αγωγής και του Αθλητισμού στον Ελληνικό Κόσμο*. Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδη
- Γκαράνη, Σ. (2008). *Αυτισμός και παιχνίδι- μια πιλοτική έρευνα της καταγραφής και διερεύνησης των απόψεων εκπαιδευτικών, εκπροσώπων ειδικοτήτων και γονέων για τη χρήση του παιχνιδιού στην εκπαίδευση και θεραπεία των παιδιών με αυτισμό*. Διπλωματική εργασία Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Γκουνκούλη, Κ., & Καρακατσάνη, Δ. (2008). *Το ελληνικό παιχνίδι*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής τράπεζας / Ελληνικό, Λογοτεχνικό και Ιστορικό αρχείο.
- Cole, M & Cole, Sh.R.(2002) . *Η ανάπτυξη των παιδιών* Ά Τόμος, Αθήνα :τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος

Cole, M & Cole, Sh.R.(2002). *Η ανάπτυξη των παιδιών* Β Τόμος, Αθήνα :τυπωθήτω-Γιώργος Δάρδανος

Δαράκη, Π.,(1986). *Ομαδικά παιχνίδια των παιδιών μας*. Αθήνα : Gutenberg

Δημητριάδη, Ε. & Μπάκας, Θ.(2013). *Το παιχνίδι στην παιδική ηλικία και οι θεωρητικές προσεγγίσεις για την ερμηνεία του*. Συνέδριο Παιδικής Ηλικίας: Κοινωνιολογικές, Πολιτισμικές, Ιστορικές και Παιδαγωγικές Διαστάσεις, Αθήνα

Δημητρίου-Χατζηνεοφύου, Λ. (2001). *Τα έξι πρώτα χρόνια της ζωής*. Αθήνα :Ελληνικά Γράμματα

Διαμαντόπουλος, Δ., (2009). *Το παιχνίδι*. Θεσσαλονίκη : Πουρνάρα.

Δογάνης, Γ.(1990). *Η ψυχολογία στη φυσική αγωγή και τον αθλητισμό*. Θεσσαλονίκη : Salto

Erikson, E., M. (1977). *Η παιδική ηλικία και η κοινωνία*. Αθήνα: Καστανιώτη

Garvey, C. (1990). *Το παιχνίδι , η επίδραση του στην εξέλιξη του παιδιού*. Αθήνα: Κουτσούμπος

Herder. (1967) *Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Hoxter,S.,(1996). *Παιχνίδι και Επικοινωνία* : Μ.Μπόστον &Ν.Ντολ (επιμ.) Ο ψυχοθεραπευτής του παιδιού. Προβλήματα που αντιμετωπίζουν παιδιά και Νεαρά άτομα, (μτφ. Τσαρμακλή Δ. και Ι.Τετέρη).Αθήνα: Καστανιώτης

Ιωσηφίδης Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Κριτική

Κάππας, Χ. (2005) . *Ο ρόλος του παιχνιδιού στην παιδική ηλικία*. Αθήνα: Ατραπός

Καραϊσκου, Χ. (2005). *100 Παραδοσιακά παιχνίδια*. Διάπλαση

Κλιάφα, Μ., Βαλάση Ζ., & Βαλάση Ι. (1996). *Ας παίξουμε πάλι*. Αθήνα: Κέρδος.

Κούρια, Α., & Γκουνκούλη, Κ. (2000). *Παιδί και παιχνίδι στη νεοελληνική κοινωνία*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Κροντηρά, Λ. (2002). *Ελάτε να παίξουμε μέσα στο χρόνο*. Αθήνα: Εκδόσεις Φυτράκη.

Κυριαζοπούλου- Βαληνάκη ,Π. (1977). *Νηπιαγωγική 3*. Αθήνα : Αδελφοί Βλάσση

Μετοχιανάκης, Η. (2000). *Εισαγωγή στην παιδαγωγική Α΄ Τόμος*. Αθήνα : Ιδιωτική

Μερακλής,Μ. (1986). *Ελληνική λαογραφία*. Αθήνα: Οδυσσέας

Μερακλής Μ. (1992). *Ελληνική λαογραφία*. Αθήνα: Καρδαμίτσας

- Νάτσης, Γκόλια, Κοκαρίδας & Καραπάνου (2006). *Τα Παραδοσιακά Παιχνίδια και οι Προεκτάσεις τους : Μία Ποιοτική Προσέγγιση. Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό*, τόμος 4 (3), 420 – 429
- Ντολιοπούλου, Ε. (1999). *Σύγχρονες τάσεις της προσχολικής αγωγής*. Τυπωθήτω
- Παπαδάτος,Κ. (2000).*Η φροντίδα του μωρού και του μικρού σας παιδιού, από τη γέννηση έως τα πέντε του χρόνια*. Αθήνα: Ποταμός.
- Παπαδημητρακόπουλος, Κ.Γ. (1996). *Πίσω από την βιτρίνα των παιχνιδιών*. Αθήνα: Φωτοδότες
- Παπαναστασίου Κ. & Παπαναστασίου Ε. (2016). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Ιδιωτική
- Πατρίς, Ι.(2009).*Τόπος στο παιχνίδι μαθαίνω να παίζω*. Αθήνα :Μεταίχμιω
- Προκόβας, Κ.,(2010).*Τότε που παίζαμε λαϊκά παραδοσιακά παιχνίδια*. Θεσσαλονίκη :Γράμμα Βαρθολομαίου
- Robson C. (2007).*Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Gutenberg
- Σιρβοπούλου, Ρ.,(1998). *Η οργάνωση και ο σχεδιασμός του χώρου στο πλαίσιο του παιχνιδιού*. Αθήνα: Πατάκη
- Σκουμπουρδή, Χ.,& Καλαβάσης, Φ., (2007).*Σχεδιασμός ένταξης του παιχνιδιού*. Αθήνα: Ατραπός.
- Συλλογικό, (2000). *Παιδί και παιχνίδι στη νεοελληνική κοινωνία*. Αθήνα :Καστανιώτης
- Smith, P. (2001). *Το παιχνίδι και οι χρήσεις του παιχνιδιού*. Στο Σ. Αυγητίδου (επιμ.) Το παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις (σελ. 203 - 227). ΤΥΠΩΘΗΤΩ : Αθήνα
- Τσιριμώκου, Λ.(1997). *Παίζουμε;το παιχνίδι στη λογοτεχνία- Η λογοτεχνία ως παιχνίδι, Το Ελληνικό παιχνίδι*. Η καθημερινή, <<Επτά ημέρες>>
- Φίλιας, Β. (1996). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*. Gutenberg
- Χατζηνεοφύτου Δ., (2009). *Τα πρώτα έξι χρόνια της ζωής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Vygotsky, L.S. (1997). *Νους στην κοινωνία*. Αθήνα : Gutenberg

Wood, E. & Bennett, N. (2001). *Οι θεωρίες των εκπαιδευτικών για το παιχνίδι . Κονστρουκτιβισμός ή κοινωνικός κονστρουκτιβισμός;* Στο Σ. Αυγητίδου (επιμ.) Το παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις (σελ. 301-328). ΤΥΠΩΘΗΤΩ : Αθήνα

Ξενόγλωσση

Axline, V. (1950). *Play therapy experiences as described by child participants. Journal Of Consulting Psychology, 14(1), 53-63.* doi: 10.1037/h0056179

Bennett, N , Wood, L . & Rogers, S . (1997). *Teaching through play. Teachers thinking and classroom practice* USA, California: Open University Press.

Bierman, K.L., Smoot,D.L.,& Aumiller, K. A. (1987). *Distinguishing characteristics of aggressive-rejected, aggressive (non-rejected) and rejected (non-aggressive) boys.* Paper presented at the biennial meeting of the Society for Research in Child Development, Baltimore, MD

Corsaro, W. (1990). Children'S Peer Cultures. *Annual Review Of Sociology, 16(1), 197-220.* doi: 10.1146/annurev.soc.16.1.197

Fine, G., & Glassner, B. (1979). *Participant Observation With Children. Urban Life, 8(2), 153-174.* doi: 10.1177/089124167900800203

Fournier, M.(2004). *A quoi ser le jeu? Dossier, Sciences Humaines, 152*

Fox, S.J.(1977). *A paleoanthropological approach to tcreation and sporting behaviors.* In B.A. Tindall & P.Stevens(Eds.) *Studies in the anthropology of play.* West Point, New York: Leisure Press

Frost, J. (2010). *A history of children's play and play environments.* New York [N.Y.]: Routledge.

Gaskins, S. Haight, W.& Lancy,D.F.(2007). *The cultural construction of play.* In A Goncu& S.Gaskins (Eds) *Play and development: Evolutionary, sociocultural and functional perspectives.* Mahwah, New Jersey : Lawrence Erlbaum

Hogan, P. (2005). *The integrity of learning and the search for truth. Educational Theory, 55(2), 185-200.* doi: 10.1111/j.0013-2004.2005.00006.x

Hughes, F. (1999). *Children, play, and development.* Boston: Allyn and Bacon.

Hartup, W. W. (1983). Peer relations. In P. H. Mussen (Series Ed.), *Handbook of child psychology* (Vol. 4, pp. 103–196), E. M. Hetherington (Vol. Ed.), *Socialization, personality, and social development*. New York: Wiley.

Lever, J. (1976). *Sex Differences in the Games Children Play*. *Social Problems*, 23(4), 478-487. doi: 10.1525/sp.1976.23.4.03a00100

Maccoby, E. (1998). *The Two Sexes: Growing Up Apart, Coming Together*. *Family and Public Policy Series*. Harvard University Press.

Manning, J. (2005). *Rediscovering Froebel: A call to re-examine his life & gifts*. *Early Childhood Education Journal*, 32(6), 371-376

Melloy, E. (1994). *Play theories: A contemporary review* *Early Child Development and Care*. Vol.102, pp.91-100

Millar, S. (1967). *The Psychology of Play* Penguin Books

Moyles, J. (1994). *The Excellence of play*. Buckingham [England]: Open University Press.

Piaget, J. (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. The Norton Library: New York

Santrock, J. (2007). *A topical approach to life-span development*. Boston: McGraw-Hill.

Prince, C., (1961). *Made in Middle Agew*. New York: Dutton press

Rubin, K., Fein, G. & Vandenberg, B. (1983). Play in E.M. Heitherington (Ed.), *Handbook of child psychology* : Vol. 4. Socialization, personality and social development. New York : Wiley

Vankus, P.(2005). *History and present of didactical gamew aw a method of mathematics' teaching*. *Acta Didactica Universitatis Comenianae Mathematics*, 5, 53-68

Warner, L (2008). *You 're it : thought on play and learning in schools*. *Horace Feature*, 24(2), 1-6

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΛΑΝΟ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

1. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε? 40-50, 50-60, 60-70, 70-80 ,80 +
2. Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε. (πόλη- χωριό , μέγεθος κτλ.)
6. Που παίζατε συνήθως; περιγράψτε τα μέρη που επιλέγατε.
7. Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;
8. Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως τις ομάδες με τις οποίες παίζατε;
10. Περιγράψτε ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε από τα παιδικά σας χρόνια .
11. Περιγράψτε ένα επεισόδιο που θυμάστε από ένα παιχνίδι στα παιδικά σας χρόνια.
(θετικό ή αρνητικό)
12. Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι ; Αν ναι, γιατί ;
13. Αν ήσασταν από αυτούς που συμφωνούσατε στον αποκλεισμό κάποιων παιδιών από το παιχνίδι , πως σας κάνει να αισθάνεστε αυτό σήμερα;
14. Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια παιχνιδιών? Περιγράψτε μας κάποια που θυμάστε
15. Σε ποια ηλικία περίπου θυμάστε να < τελειώνουν > τα παιχνίδια της παιδικής σας ηλικίας;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

A/A Συνέντευξη	Ηλικία	Φύλο	Επάγγελμα	Χωριό/Πόλη
1	65	Γυναίκα	Συν/χος Εκπ/κος	Χωριό
2	70	Άντρας	Συν/χος Εκπ/κος	Χωριό
3	63	Γυναίκα	Επιχειρηματίας	Χωριό
4	67	Γυναίκα	Συνταξιούχος	Πόλη
5	71	Άντρας	Συν/χος Υπάλληλος	Χωριό
6	67	Γυναίκα	Οικιακά	Χωριό
7	82	Άντρας	Συνταξιούχος	Χωριό
8	74	Άντρας	Συν/χος Ποδοσφαιριστής	Χωριό
9	87	Άντρας	Συν/χος Αυτοκινητιστής	Χωριό
10	64	Άντρας	Συνταξιούχος	Πόλη
11	74	Άντρας	Συνταξιούχος	Πόλη
12	69	Γυναίκα	Συνταξιούχος	Χωριό
13	63	Γυναίκα	Συνταξιούχος	Πόλη
14	60	Γυναίκα	Οικιακά	Χωριό
15	87	Άντρας	Συνταξιούχος	Πόλη
16	80	Άντρας	Συνταξιούχος	Χωριό
17	74	Άντρας	Συνταξιούχος Οικοδόμος	Πόλη
18	76	Άντρας	Συνταξιούχος	Χωριό
19	87	Άντρας	Συνταξιούχος	Χωριό
20	86	Άντρας	Συν/χος Ποδοσφαιριστής	Χωριό
21	73	Γυναίκα	Συνταξιούχος	Πόλη
22	68	Γυναίκα	Συνταξιούχος	Πόλη

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

1^η Συνέντευξη

- Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε; 50-60, 60-70, 70-80 ή πάνω από 80;

- Στην ομάδα 60 με 70.

- Περιγράψτε μας τον τόπο στον οποίο μεγάλωσατε.

- Γεννήθηκα και μεγάλωσα στους Γόννους, ένα χωριό στο νομό της Λάρισας, κοντά στους πρόποδες του Ολύμπου, που βρέχει τα πόδια του στα νερά του Πηνειού. Το χωριό είναι... Οι κάτοικοι του χωριού ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, ασχολούνται σχεδόν όλους τους μήνες του χρόνου με τη γη. Έτσι αναγκαζόμασταν κι εμείς από μικρή ηλικία να παίρνουμε μέρος στις αγροτικές εργασίες.

- Συνήθως που παίζατε; Περιγράψτε μας τα μέρη που επιλέγατε για παιχνίδι.

- Τα μέρη που παίζαμε ήταν ως επί το πλείστον, το αλώνι της γειτονιάς μας. Τα σπίτια δεν ήταν... Το χωριό δεν ήταν πυκνοκατοικημένο, υπήρχε πολύ μεγάλη άπλα, υπήρχε χώρος για να παίζουμε άνετα στη γειτονιά μας.

- Κυρίως στη γειτονιά σας δηλαδή παίζατε;

- Κυρίως στη γειτονιά μας παίζαμε, μερικές φορές αν η παρέα μας ήταν από άλλη γειτονιά, πηγαίναμε και παίζαμε και σε άλλες γειτονιές.

- Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί ή συνήθως μόνο κορίτσια και μόνο αγόρια;

- Αυτό εξαρτιόταν από το παιχνίδι που παίζαμε. Σε άλλα παιχνίδια παίζαμε αγόρια και κορίτσια μαζί, σε άλλα παίζαμε χώρια τα αγόρια, χωριστά τα κορίτσια.

- Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως τις ομάδες με τις οποίες παίζατε;

- Το κριτήριο συνήθως ήταν η ηλικία. Δεν ήταν αυστηρά καθορισμένη η ηλικία αλλά να πλησιάζαμε ηλικιακά ως επί το πλείστον.

- Περιγράψτε μας ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε από τα παιδικά σας χρόνια.

- Στα παιδικά μας χρόνια παίζαμε πάρα πολλά παιχνίδια, και παίζαμε με τις ώρες. Μερικά από αυτά τα παιχνίδια που θυμάμαι έτσι ιδιαίτερα ήταν 'ο σαλίγκαρος', 'το κρυφτό', ήταν 'το κυνηγητό', ήταν 'οι πετρίτσες' τις οποίες παίζαμε στα διαλλείματα στο σχολείο, περιμέναμε πώς και πώς να χτυπήσει το κουδούνι να βγούμε να παίζουμε 'τις πετρίτσες'. Αλλά το παιχνίδι που εγώ αγαπούσα περισσότερο, και που εγώ το θυμάμαι έτσι έντονα ήταν αυτό που λέγαμε 'πολλές περδίκες'.

- Περιγράψτε το με λίγα λόγια, ποια ήταν η διαδικασία, πώς παιζόταν;

- Στο παιχνίδι αυτό μαζευόμασταν όσα περισσότερα παιδιά μπορούσαμε, χωριζόμασταν σε δυο ομάδες, με τον ίδιο αριθμό παιδιών η κάθε ομάδα, και κάναμε δυο σειρές, πιανόμασταν από τα χέρια και η απόσταση της μιάς ομάδας από την άλλη, αντικριστά οι ομάδες, η απόσταση της μιάς ομάδας από την άλλη ήταν γύρω στα δέκα μέτρα. Ξεκινούσε η πρώτη ομάδα τραγουδώντας, <<πολλές περδίκες έχεις εσύ και εγώ καμιά δεν έχω, θα στείλω τον λεβέντη μου να πάρει μια περδίκη >>. Η δεύτερη ομάδα απαντούσε <<για στείλε τον για στείλε τον πετριές να τον φορτώσω>>. Η πρώτη ομάδα επέμενε σ' αυτό που ήθελε, ξανατραγουδούσε το τραγούδι. Η δεύτερη ομάδα απαντούσε πάλι το ίδιο. Αυτό γινόταν δυο τρεις φορές. Αφού εξαντλούνταν η υπομονή της πρώτης ομάδας, έστελνε ένα αγόρι, ως επί το πλείστον το πιο δυνατό να πάει και να ανοίξει τα χέρια και να πάρει ένα κορίτσι που έβαζε στόχο της δεύτερης ομάδας. Αν το αγόρι κατάφερνε να ανοίξει τα χέρια και να ξεχωρίσει το κορίτσι που ήθελε, το έπαιρνε και το πήγαινε στην ομάδα του, αν δεν τα κατάφερνε το κρατούσαν στην ίδια ομάδα. Αυτό συνεχίζονταν δυο και τρεις και τέσσερις φορές. Πολλές

φορές ώσπου να μαζευτούν στη μια ομάδα τα περισσότερα παιδιά και αυτή η ομάδα θεωρούνταν στο τέλος νικήτρια.

-Θυμάστε κάποιο επεισόδιο, κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού στα παιδικά σας χρόνια; Αν ναι, περιγράψτε το μας.

-Τα παιχνίδια που παίζαμε δεν ήταν ακίνδυνα, ήταν και κάποια παιχνίδια που ήταν επικίνδυνα. Ένα από αυτά ήταν 'η τσιλίγκα'. Κάποια φορά θυμάμαι ότι το μικρό ξύλο 'το τσιλιγκάρι' χτύπησε κάποιο παιδάκι στο πρόσωπο κοντά στο μάτι άρχισαν τα κλάματα, άρχισαν τα αίματα, άρχισαν οι φωνές και δεν ήταν και ότι καλύτερο.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι;

-Απ' ότι θυμάμαι αποκλεισμούς δεν είχαμε στο παιχνίδι, όποιος ήθελε έπαιρνε μέρος.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών; Περιγράψτε μας κάποια από αυτά που θυμάστε.

-Χρησιμοποιούσαμε την πέτρα τη λέγαμε 'φίτσιο'. Διαλέγαμε μια πέτρα η οποία, ήταν λεία δεν είχε γωνίες, γιατί την πέτρα αυτή τη μετακινούσαμε με το πόδι μας και τις περισσότερες φορές ήμασταν χωρίς παπούτσια, ήμασταν ξυπόλυτοι και το πόδι υπέφερε αν η πέτρα δεν ήταν στρόγγυλη. Την πέτρα τη χρησιμοποιούσαμε στο 'σαλίγκαρο', τη χρησιμοποιούσαμε στο 'κουτσό', τη χρησιμοποιούσαμε στο 'φίτσιογάμο', τη χρησιμοποιούσαμε και σε άλλα παιχνίδια. Μικρές πέτρες χρησιμοποιούσαμε στις 'πετρίτσες', επίσης χρησιμοποιούσαμε έναν τενεκέ και παίζαμε ένα παιχνίδι που το λέγαμε 'κρυφτοτενεκέ' και χρησιμοποιούσαμε και ξύλα σε ένα παιχνίδι που το λέγαμε 'τσιλίγκα'.

-Αντικείμενα δηλαδή που υπήρχαν στο χώρο. Δεν είχατε κάτι άλλο ίσως κάτι που είχατε αγοράσει ή κάτι που είχατε κατασκευάσει;

-Αντικείμενα που είχαμε άφθονα γύρω μας, αντικείμενα που δεν κόστιζαν σε κανέναν τίποτα. Να διαθέσουμε χρήματα να αγοράσουμε παιχνίδια δεν διαθέταμε, όχι γιατί μόνο δεν υπήρχαν παιχνίδια αλλά δεν υπήρχαν και χρήματα.

-Γενικά το παιχνίδι τι ήταν για σας ως παιδί;

-Το παιχνίδι ήταν το οξυγόνο, ήταν η χαρά της ζωής, ήταν η ανάσα, ήταν τα πάντα. Προσπαθούσαμε να ξεκλέψουμε χρόνο έστω και μισή ώρα έστω και ένα τέταρτο, όσο μπορούσαμε, όταν μπορούσαμε, για να βγούμε τρέχοντας να ριχτούμε στο παιχνίδι.

-Είπατε προηγουμένως να ξεκλέψετε χρόνο. Οι γονείς σας, σας παρότρυναν ,να παίζετε; Από που έπρεπε να ξεκλέψετε το χρόνο; από το διάβασμα, από την εργασία;

-Να ξεκλέψουμε χρόνο περισσότερο από τις αγροτικές δουλειές. Οι γονείς μας από την ώρα που έβγαινε ο ήλιος μέχρι την ώρα που βασιλευε, ήταν έξω από το σπίτι σε εργασίες.; Οπότε ήμασταν αναγκασμένοι ή να κάνουμε δουλειές του σπιτιού ή να συμμετέχουμε και εμείς στις δουλειές στα χωράφια, οπότε όταν ήμασταν στο σπίτι, και περίσσευε χρόνος τρέχαμε στο παιχνίδι. Τον χρόνο τον ξεκλέβαμε από τις αγροτικές εργασίες. Το διάβασμα εντάξει διαβάζαμε βέβαια αλλά όχι και πολλές ώρες.

-Σε ποιά ηλικία περίπου θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια της παιδικής σας ηλικίας

-Τα παιχνίδια της παιδικής ηλικίας τελείωναν γύρω στα δώδεκα, τότε θεωρούσαμε ότι μεγαλώνουμε, ότι πρέπει να είμαστε πιο σοβαροί, να μην ασχολούμαστε τόσο πολύ με τα παιχνίδια.

-Δεν θέλατε δηλαδή, δεν το αισθανόσασταν ή η κοινωνία;

-Αισθανόμασταν να παίζουμε αλλά στα δώδεκα, μας έβαζαν για τα καλά στις δουλειές οπότε δεν έμενα χρόνος, αλλά και η κοινωνία δεν θεωρούσε ότι καλύτερο να βλέπει ένα κορίτσι δώδεκα δεκατριών χρόνων να είναι στη γειτονιά και να παίζει.

-Σας ευχαριστώ πολύ.

-Να είστε καλά.

2^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε; 50-60, 60-70,70-80 ή 80 και πάνω;

-Ανήκω στην ηλικιακή ομάδα 60-70.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

- Μεγάλωσα στη Ραψάνη Λάρισας, η οποία είναι ορεινό χωριό, το χειμώνα έχει πάρα πολλά χιόνια, το έδαφος είναι κατηφορικό και ανηφορικό.

-Συνήθως που παίζατε; Περιγράψτε τα μέρη που επιλέγατε.

-Παίξαμε συνήθως στη γειτονιά μας, στους δρόμους, δεν είχε μέρη, πλατείες και τέτοια πολλά ή στην αυλή της εκκλησίας.

--Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Άλλοτε παίζαμε μόνο αγόρια και άλλοτε αγόρια και κορίτσια μαζί.

-Από τι εξαρτιόταν;

-Αν θα παίζαμε (αγόρια και κορίτσια) εξαρτιόταν από το είδος του παιχνιδιού. Ήταν παιχνίδια που παιζόταν από αγόρια και κορίτσια, ήταν παιχνίδια που παιζόταν μόνο από αγόρια ή μόνο από κορίτσια.

-Ποιο ήταν συνήθως το κριτήριο που όριζε τις ομάδες με τις οποίες παίζατε;

-Το κριτήριο ήταν ποια ομάδα θα κερδίσει, διάλεγαν. Έβγαιναν δύο αρχηγοί και διάλεγαν έναν ο ένας και έναν ο άλλος και σιγά σιγά συμπληρώνονταν οι ομάδες και συνεχίζονταν το όποιο παιχνίδι.

-Γενικά όταν μαζεύοσασταν για να παίξετε, ήταν συνήθως παιδιά της γειτονιάς ή ήταν της ίδιας ηλικίας

-Όταν μαζεύοσασταν να παίζουμε ήταν μόνο παιδιά της γειτονιάς, δεν ήταν της ίδιας ηλικίας. Η ηλικία ήταν από επτά μέχρι δεκαπέντε, δεκαέξι ετών.

-Περιγράψτε μας ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε από τα παιδικά σας χρόνια.

-Το ομαδικό παιχνίδι ήταν η 'αμπάρτζα'.

-Πως παιζόταν, πείτε μας δυο λόγια.

-Μαζεύοσασταν δυο ομάδες, οι ομάδες ανάλογα με την ταχύτητα κυρίως, με τι ταχύτητα κινούνταν ο καθένας και ξεκινούσε η μια ομάδα και προσπαθούσε να πάρει κάποιον από την άλλη, αν τον έπιανε, τότε κέρδιζε. Μετά ξεκινούσε κάποιος άλλος εκ των υστέρων από την άλλη ομάδα, αυτός που ξεκινούσε εκ των υστέρων είχε περισσότερες ικανότητες να κερδίσει. Οπότε ο πρώτος που ξεκινούσε έπρεπε να οπισθοχωρήσει. Αν ο ένας έπιανε τον άλλο, ο δεύτερος έπιανε τον πρώτο τότε τον κέρδιζε και τον έπαιρνε στην ομάδα του.

-Ήταν ένα είδος κυνηγητού δηλαδή.

-Ήταν σαν κυνηγητό περίπου. Από αυτό έβγαινε ξανά σαν επίθεση, ξανά όπως κάνουν μάχη τα αεροπλάνα. Έβγαινε από την πρώτη ομάδα ξανά άλλος παίκτης να κυνηγήσει αυτόν που βγήκε δεύτερος από την δεύτερη ομάδα και επαναλαμβάνονταν πολλές φορές. Μόλις έπιαναν κάποιον τον έπαιρναν στην ομάδα τους.

-Και η νικήτρια ομάδα ποια ήταν;

-Νικήτρια ομάδα αυτή που μάζευε σχεδόν όλους .

-Αυτό ήταν ένα παιχνίδι που έπαιζαν μόνο τα αγόρια ή και κορίτσια μαζί;

-Αγόρια και κορίτσια μαζί.

-Περιγράψτε μας κάποιο επεισόδιο που θυμάστε κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού .

-Επεισόδιο συνήθως είχαμε τα αγόρια με το ποδόσφαιρο. Όταν παίζαμε μπήκε δε μπήκε γκολ και μαλώναμε.

-Διαφωνίες δηλαδή. Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι;

-Όχι, δεν αποκλείαμε παιδιά από το παιχνίδι εμείς, όλοι έπαιζαν.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών; Περιγράψτε μας κάποια που θυμάστε.

-Ναι, όταν παίζαμε ποδόσφαιρο δεν είχαμε μπάλες, μπάλες κάναμε με κουρέλια, μαζεύαμε κουρέλια, τα ράβαμε σαν μαξιλάρι περίπου μικρό και μ' αυτό παίζαμε. Ή μπίλιες παίζαμε επειδή δεν είχαμε μπίλιες φτιάχναμε από πυλό μπίλιες ή επίσης παίζαμε τα 'σέγκια'.

-Τα σέγκια;

-Τα 'σέγκια' ήταν κότσια από κατσίκια ή από πρόβατα.

-Σε ποια ηλικία περίπου θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια;

-Γύρω στα δεκαπέντε.

-Τι ήταν το παιχνίδι για σας ως παιδί;

-Το παιχνίδι για μας ήταν ξενοιασιά και τίποτα άλλο.

-Ευχαριστώ πολύ.

3^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε; 50-60, 60-70,70-80 ή 80 συν;

- 60 -70.

-Περιγράψτε μας τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

-Μεγάλωσα σε ένα χωριό έξω από τη Λάρισα, πεδινό, μεγάλο για την εποχή εκείνη, είχε αρκετές ανέσεις, είχε δημοτικό, λύκειο, γυμνάσιο. Σαν κύριες ασχολίες των κατοίκων ήταν γεωργικές, καπνά και διάφορες άλλες ασχολίες.

-Που παίζατε συνήθως, περιγράψτε τα μέρη που επιλέγατε για παιχνίδι.

-Ο τόπος που παίζαμε ήταν οι αλάνες στις γειτονιές.

-Στις γειτονιές όλου του χωριού ή παίζατε κάπου συγκεκριμένα;

-Συνήθως στη δική μας, αλλά τότε δεν ήταν πυκνοκατοικημένο, οι αλάνες ήταν αρκετά μεγάλες και τα παιδιά της γειτονιάς πολλά, γιατί όλες οι οικογένειες είχαν πάνω από τρία.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

Ως επί το πλείστον παίζαμε κορίτσια ξεχωριστά, αγόρια ξεχωριστά, αλλά ορισμένα παιχνίδια και αγόρια και κορίτσια.

Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως τις ομάδες με τις οποίες παίζατε;

-Να είναι παιδιά τις ίδια γειτονιάς, αν και ορισμένες φορές έρχονταν και παιδιά από άλλες πιο μικρές γειτονιές και παίζαμε και μ' αυτά οπότε οι ομάδες διαφοροποιούνταν, με παιδιά κάθε γειτονιάς.

-Α, χωριζόσασταν δηλαδή σε ομάδες ...

-Σύμφωνα με τη γειτονιά.

-Είπατε πριν ότι ερχόταν από μικρότερες γειτονιές στη δικιά σας. Μεγαλώσατε δηλαδή σε μια κεντρική γειτονιά του χωριού;

-Ναι έτσι είναι, μεγάλωσα σε μια αρκετά μεγάλη γειτονιά του χωριού, δεν ήταν όλες ίδιες, ήταν και πιο μικρές, οπότε τα παιδιά εκείνα αναγκάζονταν να παν σε μια πιο μεγάλη για τα ομαδικά παιχνίδια.

-Οπότε και τα ομαδικά παιχνίδια που παίζατε ήταν με ομάδες περισσότερων ατόμων, δηλαδή ήταν με πιο μεγάλες ομάδες λόγω του ότι ήταν μεγάλη η γειτονιά ήταν και

-Μεγάλος αριθμός παιδιών. Τα παιχνίδια όλα διαφοροποιούνταν, μπορούσαν να παιχτούν με όσα παιδιά θέλεις, δεν ήταν κάποια συγκεκριμένα.

-Περιγράψτε μας ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε.

-Τα παιχνίδια τότε ήταν πάρα πολλά. Αυτό που με εντυπωσίαζε εμένα και το θυμάμαι καλύτερα, είναι...παίζαμε 'σαλίγκαρο'. Αρκετά παιδιά κάναμε κάτω στο χώμα, τα περισσότερα παιχνίδια ήταν χαραγμένα για πάντα κάτω στην αλάνα της γειτονιάς. Κάναμε ένα σαλίγκαρο διπλό και όταν τα παιδιά...

-Τον κάνατε στο τσιμέντο;

-Όχι, κάτω στο χώμα, δεν υπήρχε τσιμέντο τότε, στο χώμα, το κάναμε στο χώμα. Το παιχνίδι αυτό δεν παίζονταν με διαφορετικές ομάδες, παίζονταν με μια ομάδα. Έπαιρναν όλα τα παιδιά από μια πέτρα. Ψάχναμε την καλύτερη να είναι στρογγυλή και όχι και πολύ μεγάλη και αυτή την πέτρα προσπαθούσαμε ρίχνοντας, ο κάθε παίχτης έριχνε τρεις φορές, είχε δικαίωμα και πάλι θα ξαναέριχνε όταν έφτανε η σειρά του, όταν έρχονταν η σειρά του. Και πάλι προσπαθούσαμε από την αρχή από το σαλίγκαρο να βαδίζουμε, να μπορέσουμε να φτάσουμε στο κέντρο. Ο επόμενος παίχτης όμως και ο κάθε παίχτης μπορούσε τις τρεις φορές που δικαιούνταν να παίζει να ρίξει, να μη ρίξει να προχωρήσει στο κέντρο αλλά κάποια από αυτές τις φορές να ρίξει τον προηγούμενο παίχτη στην πέτρα του και να προσπαθήσει να τη βγάλει έξω από το 'σαλίγκαρο'. Αν το κατάφερνε και την έβγαζε έξω από το 'σαλίγκαρο', εκείνος ο παίχτης έπαιρνε την πέτρα του και ξεκινούσε πάλι από την αρχή. Οπότε για να φτάσει στο κέντρο ήταν πάρα πολύ δύσκολο και αυτός που τα κατάφερνε ήταν νικητής.

-Ωραία. Περιγράψτε μας ένα επεισόδιο που θυμάστε κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού. Κάτι που σας έχει μείνει στο μυαλό και το θυμάστε.

-Στο μυαλό μου εμένα μου έχει μείνει ένα επεισόδιο, αν και ήμουν πιο μικρή και δεν ήμουν ακόμα σε θέση να παίζω ομαδικά παιχνίδια, απλώς παίρναμε πίσω τα πιο μεγάλα παιδιά και κοιτούσαμε πως έπαιζαν.

-Τα παρακολουθούσατε δηλαδή;

-Ναι. Έτσι μια φορά παρακολούθησα μια ομάδα από μεγαλύτερα παιδιά που έπαιζαν κρυφτό ή κάτι έψαχναν να βρουν σε ένα ρέμα του χωριού. Αυτά πήγαν μέσα, αφού έψαξαν όλο το χώρο, μπήκαν να ψάξουν και μέσα σε βάτα, σε λυγαριές, και βρήκαν δυο αντικείμενα που τα κίνησαν το ενδιαφέρον. Τα πήραν και τα κρατούσαν στην αγκαλιά. Τότε από το ένα παιδί έσκασε αυτό που κρατούσε και χτύπησε πολύ άσχημα σχεδόν όλη την παρέα.

-Τι ήταν αυτό το αντικείμενο;

-Αυτό ήταν νάρκη.

-Ήταν νάρκη που είχε μείνει από τον πόλεμο;

-Ήταν μια νάρκη που είχε μείνει από παλιά αλλά εμείς δεν ξέραμε από αυτά. Ευτυχώς που το δεύτερο αγόρι, αυτό που κρατούσε στην αγκαλιά του την πιο μεγάλη και η καταστροφή ήταν πολύ μεγαλύτερη μπορεί να θρηνούσαμε και θύματα αλλά δεν έσκασε. Γιατί σκάζοντας η πρώτη τρέξαμε οι πιο μικροί και φωνάξαμε τους γονείς και ήρθαν και άλλοι μεγάλοι εκεί και την αναγνώρισαν και με τρόπο το πήραν και το άφησαν στην άκρη, ειδοποίησαν τους αρμόδιους και ήρθαν και το πήραν. Αλλά η πρώτη που έσκασε χτύπησε τα δυο αγόρια στα μάτια που και τώρα μεγάλοι που είναι έχουν μεγάλο πρόβλημα με το ένα τους μάτι και τις δυο κοπέλες τις χτύπησε κάτω από το γόνατο και υπάρχουν ουλές ακόμα και τώρα. Φαίνεται το μέρος που χτύπησε. Αυτό δεν θα το ξεχάσω ποτέ και από τότε νομίζω ότι και εμείς πήραμε κάποιο μάθημα και δεν ψάχναμε παιχνίδια –πράγματα που δεν τα γνωρίζαμε ,δεν τα παίρναμε στα χέρια. Και ένα ακόμα περιστατικό που μου έμεινε στο μυαλό απ' τα παιχνίδια είναι ότι μια φορά επειδή ο χρόνος που παίζαμε ήταν περιορισμένος, οι γονείς μας δεν μας άφηναν να παίζουμε αρκετή ώρα, εγώ πήγα κι έπαιξα με τις φίλες μου, ξεχάστηκα με τα παιχνίδια, άργησα, και όταν γύρισα στο σπίτι η μητέρα μου για να με τιμωρήσει δε μου ανήγε την πόρτα να πάω μέσα, με άφησε στις σκάλες να κλαίω και μου έλεγε ότι θα περάσω όλη τη νύχτα αν το ξανακάνω και δεν γυρίζω νωρίς στο σπίτι.

-Γενικά υπήρχαν περιπτώσεις που παίζατε κρυφά από τους γονείς σας ή οι γονείς σας σας παρότρυναν να παίζετε, ήθελαν να παίζατε ή προτιμούσαν να κάνετε κάτι άλλο να διαβάσετε ως πούμε ή να εργάζεστε για το σπίτι;

-Οι γονείς μας δεν είχαν πρόβλημα με το παιχνίδι. Μας άφηναν να παίζουμε αλλά για τα σημερινά δεδομένα παίζαμε πάρα πολύ λίγα χρόνια, δηλαδή ωριμάζαμε πολύ πιο γρήγορα.

-Δηλαδή σε ποια ηλικία περίπου θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια, πόσο χρονών θυμάστε να παίζετε για τελευταίες φορές;

-Προτού βγάλουμε ... σχεδόν τελειώνοντας το δημοτικό.

-Γύρω στα δώδεκα δηλαδή. Αυτό ήταν επιλογή δικιά σας ή της οικογένειας που ήθελε να κάνετε άλλα πράγματα; Εσείς θέλατε να παίζετε και πιο μετά; Μετά τα δώδεκα ;

- Εμείς θέλαμε να παίζουμε και μας πείραζε που αυτό δεν μας το επέτρεπαν και γι αυτο πολλές φορές κοιτούσαμε να παίζουμε κρυφά, εξοικονομούσαμε χρόνο και να παίζουμε κρυφά αυτό το θυμάμαι πολύ καλά. Μια μέρα που γύρισα από το σχολείο και προσπάθησα να παίζω κι εγώ με τα παιδιά όπως όλα τα παιδιά έξω στις αλάνες και ξεχάστηκα με το παιχνίδι, ενώ οι γονείς μου είχαν πει να πάω, ήταν καιρός που δουλεύαμε τα καπνά, μου είχαν πει να πάω να βοηθήσω επειδή το χωράφι έτυχε να είναι κοντά στο χωριό. Εγώ ξεχάστηκα με το παιχνίδι και δεν πήγα και σε κάποια στιγμή είδα τη μητέρα μου να έρχεται εκεί στην αλάνα με την παντόφλα στο χέρι και να με μαλώνει και με πιηρέ χωρίς να το θέλω στο χωράφι να τους βοηθήσω.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι και αν ναι γιατί ;

-Συνήθως από το παιχνίδι μπορούσε να αποκλειστεί ένα παιδί που δεν έπαιζε τίμια γιατί και σε εκείνα τα παιχνίδια ήταν πολλά παιδιά που δεν έπαιζαν τίμια επανειλημμένα, τα ξέραμε και δεν θέλαμε να τα παίζουμε. Διαλέγαμε ομάδες, γιατί κάθε ομάδα, ένα αρχηγός διάλεγε την ομάδα του, δεν τους διαλέγαμε δεν τους παίρναμε.

-Αν ήσασταν από αυτούς που συμφωνούσατε στον αποκλεισμό κάποιον παιδιών από το παιχνίδι πως σας κάνει να αισθάνεστε αυτό σήμερα, θα αντιδρούσατε με τον ίδιο τρόπο;

-Ήμουν από αυτούς που συμφωνούσαν με τον αποκλεισμό όπως και όλοι, αλλά τώρα έτσι πως το σκέφτομαι τώρα, ίσως χρειάζονταν να τους δώσουμε περισσότερες ευκαιρίες, ήταν παιδιά.

--Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών; Περιγράψτε μας αν θυμάστε κάποια από αυτά.

-Τότε σαν αντικείμενα χρησιμοποιήσαμε απλά αντικείμενα. Χρησιμοποιούσαμε, ένα από αυτά ήταν η 'κιρκινέκα' ήταν κάτι που το κατασκευάζαμε μόνοι μας παίρναμε ένα στρόγγυλο ξύλο, στην άκρη από το ξύλο καρφώναμε ένα καλάμι γύρω στους είκοσι πόντους, αφού το ανοίγαμε στη μέση το καλάμι, όχι ολόκληρο και πάνω εκεί στο καλάμι καρφώναμε δύο τετράγωνα χαρτάκια αντίθετα, ένα από τη μια πλευρά, ένα από την άλλη πλευρά και επειδή δεν είχαμε ούτε κόλλα, τίποτα για να το κολλήσουμε παίρναμε λίγο αλεύρι απ το σπίτι μας, κάναμε ζύμη και με το ζυμάρι τα κολλούσαμε, τα αφήναμε στεγνωναν και μ' αυτό μαζευόμασταν μια ομάδα και τρέχαμε κρατώντας αυτά στα χέρι και καμαρώναμε πως γύριζαν με τον αέρα. Χρησιμοποιούσαμε σπάνια μπάλες, κάτι πολύ μικρές νάιλον μπάλες που τότε είχαν αρχίσει να κυκλοφορούν.

-Τις αγοράζατε δηλαδή;

-Ναι, τις αγοράζαμε ήταν λίγο δύσκολο αλλά όλο και κάποιες βρίσκαμε. Χρησιμοποιούσαμε δεκάρες που παίζαμε.

-Τα χρήματα δεκάρες;

-Τα χρήματα δεκάρες και εικοσαράκια, δυο δεκάρες μαζί. Αυτό ήταν και το αγαπημένο μας παιχνίδι, ίσως και ο τζόγος της παιδικής ηλικίας που συνήθως παίζονταν όλο τον καιρό αλλά πιο πολύ το παίζαμε Χριστούγεννα μέχρι και την πρωτοχρονιά και μετά την πρωτοχρονιά και αυτό γίνονταν γιατί όλα τα παιδιά είχαν κάποια χρήματα, παίζονταν με χρήματα δικά μας τα οποία συγκεντρώναμε από τα παιχνίδια που παίζαμε τα κάλαντα την πρωτοχρονιά.

-Θυμάστε το παιχνίδι πως παιζόταν να μας το περιγράψετε;

-Το παιχνίδι παιζόταν, κάναμε δυο γραμμές μεγάλες που είχαν απόσταση γύρω στα έξι μέτρα η μια από την άλλη.

-Στο χώμα πάλι;

- Στο χώμα κάτω τις χαράζαμε παίρναμε από ένα μεγάλο κέρμα, το πιο μεγάλο που υπήρχε, πολλές φορές και παλιά κέρματα που βρίσκαμε και αυτά τα κέρματα τα χρησιμοποιούσαμε για να ρίχνουμε στις γραμμές. Από τη μια γραμμή στεκόμασταν στη μια γραμμή και προσπαθούσαμε να πλησιάσουμε την επόμενη γραμμή, αυτός που πλησίαζε πιο πολύ στη γραμμή αυτός κέρδιζε και βάζαμε όλη η ομάδα που παίζαμε από μια δεκάρα, τις έπαιρνε αυτός που ήταν τελευταίος στη σειρά τις έβαζε στη χούφτα του όλες μαζί τις δεκάρες και τις 'κουρκουτούσε' και τις έριχνε μετά κάτω στο χώμα αυτός που κέρδιζε που ήταν πρώτος που έριχνε το κέρμα στη γραμμή έβαζε κάτω από το πόδι του, το έριχνε με δύναμη πάνω και το πλάκωνε με το πόδι του και το άνοιγε όταν ρίχναμε κάτω τις δεκάρες και αυτές που συμφωνούσαν, κοιτούσαμε το κέρμα που είχε στο πόδι του αν ήταν κορώνα ή γράμματα. Αν ήταν κορώνα έπαιρνε όλες τις δεκάρες που είχαν πέσει κάτω κορώνα δικές του ή γράμματα και έτσι συνεχίζονταν για αυτόν που ήταν μετά δεύτερος στη σειρά. Τις ζαναρίχναμε κάτω αυτόν που ήταν δεύτερος, τρίτος, και αυτό συνεχίζονταν. Πολλές φορές τύχαινε αυτός που έβαζε το κέρμα κάτω από το πόδι του να είναι τόσο τυχερός που οι δεκάρες που θα πέσουν να είναι όλες το ίδιο και να τις πάρει ο πρώτος και έτσι κερδίζαμε και χαίρομασταν. Κάναμε χρήματα δικά μας.

-Σε ποια ηλικία περίπου παίζατε αυτό το παιχνίδι;

-Αυτό το παιχνίδι το παίζαμε από τα επτά, οι πιο μεγάλοι αυτοί που ήταν δώδεκα και δεκατέσσερα, το διαφοροποιούσαν γιατί ήταν πιο μεγάλα παιδιά και έκαναν τη μια γραμμή που κάναμε εμείς και στην επόμενη γραμμή κάναμε ένα μεγάλο δέλτα και το δέλτα αυτό το έκαναν και μια γραμμή στη μέση, κάθετη, και πήγαιναν στη γραμμή και ρίχνανε στο δέλτα όχι στη γραμμή. Στο δέλτα η μισή πλευρά έγραφε μισή δραχμή το άλλο έγραφε μία δραχμή και απ' την άλλη πλευρά στη γραμμή προσπαθούσες να το βάλεις προφανώς στη γραμμή και αν πήγαινε και πάνω στη γραμμή που χώριζε τα δυο κομμάτια έπαιρνες δυο δραχμές και τα μεγαλύτερα αγόρια έπαιζαν έτσι γιατί ήταν πιο μεγάλα και είχαν πιο πολλά χρήματα.

-Είχε κάποιο όνομα αυτό το παιχνίδι;

-'Δεκάρες' και οι πιο μεγάλοι 'Δέλτα'.

-Σας ευχαριστώ πολύ.

4^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε; 50-60, 60-70,70-80;

-60-70 κορίτσι μου.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγάλωσατε.

-Ναι, εγώ στον τόπο που μεγάλωσα και γεννήθηκα, γεννήθηκα στην Έδεσσα. Σε μια πολύ ωραία μικρή πόλη, που έχει όλο πράσινο, δέντρα, ποτάμια, νερά, γέφυρες παλιές βυζαντινές, μηλιές, ότι μπορείτε να φανταστείτε. Πάρα πολύ ωραία πράγματα, καταρράκτες, νερά, υδραγωγεία τα πάντα.

-Ωραία. Που παίζατε συνήθως, περιγράψτε τα μέρη που επιλέγατε.

-Επιλέγαμε να παίζουμε εκεί στη γειτονιά. Στις αλάνες που είχαμε εκεί κοντά στο σταθμό, που ήταν τα βαγόνια, πιο πολύ για να χαζεύουμε, να δούμε πως ήταν εκεί πέρα, παίζαμε εκεί πέρα στις αλάνες και στην πεδιάδα, πηγαίναμε εκεί σε ένα ύψωμα εκεί στη γειτονιά. Είχε ένα πολύ ωραίο μέρος εκεί πράγματι, αλήθεια παίζαμε και μπάλα και ήταν η πεδιάδα μας, εκεί είχε δέντρα, πεύκα, κυπαρίσσια και παίζαμε εκεί μπάλα, βόλει, τα πάντα. Ότι μπορείτε να φανταστείτε.

-Ήταν κοντά στη γειτονιά σας;

-Κοντά στη γειτονιά, αλλά ήταν σε ένα ύψωμα. Είχε λίγο ύψωμα και μετά γινόταν η πεδιάδα. Κατάλαβες;

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Μαζί, αγόρια και κορίτσια, όλη η γειτονιά ήμασταν ένα γκρουπ, όλοι μαζί.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως τις ομάδες με τις οποίες παίζατε;

-Η γειτονιά, ύστερα τα αδέρφια μου, που ήταν λίγο μεγαλύτερα, εκεί οι συγγενείς χωρίζαμε, ερχόντουσαν και από άλλες γειτονιές τα άλλα παιδιά μαζευόμασταν και παίζαμε και χωριζόμασταν σε ομάδες.

-Από ηλικία, ήταν παιδιά της ίδια ηλικίας περίπου ή

-Λίγο πιο μεγάλα, περισσότερο της ηλικίας μου, λίγο πιο μεγάλα και λίγο πιο μικρά που ήταν τα αδέρφια μου, γιατί οι μάνες μας τότε δούλευαν στα χωράφια και τα είχαμε μαζί μας, κοντά μας.

-Ωραία. Περιγράψτε ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε από τα παιδικά σας χρόνια.

-Εγώ κορίτσι μου θυμάμαι ένα ομαδικό παιχνίδι που μας άρεσε ολονών πάρα πολύ και προσωπικά και εμένα. Είναι του Αι Γιαννιού που ανάβαμε τις φωτιές, μαζευόμασταν όλοι από τη γειτονιά, τα παιδιά, μαζεύαμε ξύλα, ερχόντουσαν και από άλλες γειτονιές, παίρναμε το στεφάνι το μαγιάτικο το καίγαμε και μετά πηδούσαμε όλες τις φωτιές και γυρίζαμε στη γειτονιά και μετά παίζαμε κρυφτό. Κρυβόμασταν και εκεί που ανάβαμε τη φωτιά είχε πάρα πολλά φύλλα που πέφταν απ' τα πλατάνια και παίζαμε εκεί πέρα κρυφτό και από τα φύλλα κάναμε ολόκληρες σπηλιές. Πράγματι όταν βάζαμε τα φύλλα και μπαίναμε εμείς μέσα και κρυβόμασταν. Ήτανε κάτι μαγικό πολύ ωραίο, το θυμάμαι σαν τώρα. Μετά έπαιζα πολύ μπάλα όλοι μαζί, χωριζόμασταν σε ομάδες κορίτσια αγόρια ..

-Ποδόσφαιρο;

-Ποδόσφαιρο κορίτσι μου και παίζαμε μπάλα, αυτά ήταν τα δικά μας τα παιχνίδια, παίζαμε ποδόσφαιρο κανονικά, μπάλα.

-Περιγράψτε μας ένα επεισόδιο που θυμάστε κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού στα παιδικά σας χρόνια.

-Κορίτσι μου, τι να θυμηθώ. Εκείνα τα χρόνια στην περιοχή που σου είπα ότι μένω είχαμε πολλά φρούτα και χωριζόμασταν σε ομάδες και πηγαίναμε, τόσο μας έκοβε, να κλέψουμε φρούτα, κεράσια και γιατί είχαμε κερασσιές εκεί στη γειτονιά.

-Το βλέπατε σαν παιχνίδι;

-Ναι σαν παιχνίδι, ότι πήγαμε κλέψαμε εγώ έκλεψα μια χούφτα, ο άλλος δέκα κεράσια, ο άλλος δε ξέρω τι, τα βάζαμε και μέσα στο κόρφο μας, εδώ, πράγματι, έτσι τα ρίχναμε εδώ μέσα τραβούσαμε την μπλούζα και τα ρίχναμε μέσα στον κόρφο μας. Ποιός θα μάσει πιο πολλά κεράσια και ένας γείτονας είχε βάλει ένα φράχτη και πήγε ο Γιαννάκης να κόψει τα κεράσια, είχε ανεβεί πάνω στο φράχτη, άρχισε να σφυρίζει αυτός, πέφτει ο Γιαννάκης, και έτσι έσκισε και το παντελόνι του και το πόδι του μαζί, και από τότε η λαχτάρα που πήραμε δε σας λέω τίποτα, αυτό θυμάμαι τι να σου πω.

-Το θυμάστε μέχρι τώρα.

-Ωσπου να με βγει η ψυχή θα το θυμάμαι, τι κάναμε εκείνα τα χρόνια, ήταν άλλα χρόνια πολύ ωραία χρόνια.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι, αν ναι γιατί ;

-Γιατί τότε μας λέγανε οι γονείς μας ότι δεν είναι από καλή οικογένεια. Ακούγαμε φασαρίες μέσα στο σπίτι και δεν ξέρω τι και δεν μας άφηναν μας λέγαν δεν θα παίξετε μ' αυτά τα παιδιά ούτε όταν πηγαίναμε στο σχολείο να ξεκινήσουμε μαζί απ' τη γειτονιά για να πάμε στο σχολείο. Εμείς πηγαίναμε μπροστά, αυτά πίσω ή αυτά πήγαιναν μπροστά εμείς πίσω δεν κάναμε παρέα γιατί έλεγε η μαμά μου δεν θα παίξετε και δε θα μιλάτε αυτά τα παιδιά δεν μας αρέσει η οικογένεια, δεν είναι από καλή οικογένεια και εμείς τότε ακούγαμε τους γονείς, ότι μας λέγανε τους πιστεύαμε.

-Πως σας κάνει να αισθάνεστε αυτό σήμερα;

-Κορίτσι μου αυτό αισθάνομαι, τώρα που μεγάλωσα και έμαθα και κατάλαβα τη ζωή γιατί τότε ήμουν παιδί γιατί τότε πιστεύαμε ότι μας λέγανε οι γονείς, και ακούγαμε σεβόμασταν τους γονείς. Τώρα αισθάνομαι πολύ άσχημα, δεν είμαι ρατσίστρια αυτό που έκανα και τώρα όταν πάω στον τόπο μου και βλέπω τα παιδιά προσπαθώ να τα μιλήσω, να τα χαιρετήσω, γιατί δεν αισθάνομαι καλά άλλη φορά δεν πρόκειται να ξανακάνω ούτε στα παιδιά ούτε στα εγγόνια μου δεν έχω πει τέτοιο πράγμα.

-Πριν είπατε ότι οι γονείς σας παρότρυναν να μην κάνετε παρέα με κάποια παιδιά .Σε σχέση με το παιχνίδι, πως ήταν δηλαδή, σας έλεγαν, σας παρότρυναν να πάτε να παίξετε, σας έλεγαν πηγαίνετε να παίξετε ή σας έλεγαν να κάνετε και εργασίες μέσα στο σπίτι ή διαβάσματα.

-Μας αφήνανε να παίζουμε πολλές ώρες, αλλά μας βάζανε να κάνουμε και δουλειές, γιατί νερό δεν υπήρχαν στα σπίτια και μας δίναν τα γκιούμια και πηγαίναμε από τη μια γειτονιά στην άλλη να φέρουμε νερό, κάναμε και δουλίτσες, βοηθούσαμε όταν κόβανε τα ξύλα, να τα βάλουμε στην αποθήκη κάναμε και τέτοιες μικροδουλειές γιατί οι γονείς μας ήταν εργαζόμενοι, προσπαθούσαμε να βοηθήσουμε. Όσο για τα γράμματα τα αδέρφια μου διαβαζανε ήταν λίγο πιο..εγω δεν ήμουν τόσο στα γράμματα με το ζόρι με σπρώχνανε για να διαβάσω, την αλήθεια λέω, το μυαλό μου ήτανε στο παιχνίδι, να παίζω να βοηθήσω, να κουβαλήσω να κάνω, ήμουνα ένα κορίτσι του σπιτιού.

-Ωραία. Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών; Περιγράψτε μας αν θυμάστε κάποια από αυτά.

-Ναι. Θυμάμαι που είχαμε κάτι μπάλες, δεν ήταν μπάλες αξίας, ήτανε μέσα με εφημερίδες και από πάνω βάζαμε πανιά, κουρέλια.

-Τις φτιάχνατε μόνες σας;

-Ναι μόνες μας, για να παίζουμε ή βάζαμε φύλλα μέσα μεγάλα κάτι πράσινα και απ' έξω με δυο τρία σχοινιά, τα δέναμε για να παίζουμε μπάλα ή είχαμε μετά τις πέτρες που παίζαμε το τζαμί και με κάτι μεγάλα ξύλα που το χτυπούσαμε την πέτρα και έπεφταν αυτές κάτω και τα ξύλα, σπρώχναμε τις πέτρες πιο μπροστά για να τις ζαναστήσουμε στο τζαμί, να βοηθήσουμε τον αρχηγό της ομάδας. Παίζαμε σχοινάκι πολύ, αυτά.

-Αρα χρησιμοποιούσατε πέτρες, ξύλα πράγματα που βρίσκατε στη φύση.

-Τέτοια πράγματα, στη φύση ναι, δεν ήταν δικά μας αγοραστά εκείνα τα χρόνια ήταν αλλιώς.

-Σε ποια ηλικία περίπου θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια;

-Θυμάμαι δώδεκα, δεκατρία γιατί τότε οι γονείς μας δεν είχαν ούτε τηλεοράσεις ούτε τίποτα ,μαζευότανε όλοι γειτονιές γειτονιές έξω στις αυλές και καθόντουσαν ως αργά το βράδυ και λέγανε ιστορίες και εμάς μας αφήναν λήπετους και παίζαμε. Ως εκείνη την ηλικία θυμάμαι δώδεκα, δεκατρία πάνω κάτω εκείνη την ηλικία έπαιζα.

-Σας ευχαριστώ πολύ

-Παρακαλώ.

5^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 50-60, 60-70 ή 70-80;

-70-80.

-Περιγράψτε μας τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε. Που μεγαλώσατε ;

- Σ' ένα χωριό της Λάρισας, που είναι στους πρόποδες του Ολύμπου.

-Είναι κάποιο χωριό;

-Οι Γόννοι που είναι ένα μεγάλο χωριό και εκείνα τα χρόνια ήταν πολύ μεγαλύτερο.

-Ωραία. Που παίζατε συνήθως; Περιγράψτε τα μέρη που επιλέγατε.

-Πρώτα στην αυλή, μετά ...

-Στην αυλή του σπιτιού σας;

-Ναι. Στη γειτονιά, στις αλάνες, μετά στην πλατεία, βρίσκαμε κι άλλα παιδιά και φτιάχναμε ομάδες και παίζαμε ποδόσφαιρο.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Πολλές φορές ναι, όταν δε συμπλήρωνε η ομάδα, έπαιρνε...

-Όταν δε συμπλήρωνε η ομάδα των αγοριών δηλαδή;

-Ναι. Βάζαμε και κορίτσια, της ηλικίας, λίγο μεγαλύτερα.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως τις ομάδες με τις οποίες παίζατε;

-Παίζαμε παιδιά της ίδιας ηλικίας, όταν δε συμπληρώναμε βάζαμε και λίγο μεγαλύτερους και λίγο μικρότερους για να γίνει η ομάδα όλη.

-Περιγράψτε μας ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε από τα παιδικά σας χρόνια.

-Παίζαμε 'τσιλίγκα', ' κρυφτοτενεκέ', συνήθως το καλύτερο ήταν το ποδόσφαιρο που φτιάχναμε τα τέρματα μόνοι μας, μπάλα που όταν ξεφούσκωνε τη φουσκώναμε μόνοι μας, δεν είχαμε πάντα μπάλα.

-Ήταν κανονική μπάλα δηλαδή; την αγοράζατε;

-Πότε ναι και πότε όχι.

-Όταν δεν είχατε κανονική μπάλα τι είχατε;

-Κάναμε μια μπάλα με κουρέλια.

- Τι φτιάχνατε μόνοι σας δηλαδή.

-Ναι.

-Ωραία. Περιγράψτε μας κάποιο επεισόδιο που θυμάστε κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού στα παιδικά σας χρόνια.

-Καθημερινά υπήρχαν επεισόδια γιατί τα γήπεδα είχαν πέτρες χτυπούσαμε και ήμασταν τραυματίες πάντα.

-Αυτό που θυμάστε δηλαδή ήταν ότι χτυπούσατε συνέχεια κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού. Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι και αν ναι γιατί ;

-Υπήρχαν γιατί έκαναν τον έξυπνο και μαλώναμε κάθε μέρα και αυτό γινόταν συνήθως τις περισσότερες φορές.

-Αν ήσασταν από αυτούς που συμφωνούσατε στον αποκλεισμό κάποιων παιδιών από το παιχνίδι πως σας κάνει να αισθάνεστε αυτό σήμερα;

-Πολλές φορές συμφωνούσα πολλές φορές διαφωνούσα, εξαρτάται την περίπτωση.

-Τώρα πως σας κάνει να αισθάνεστε αυτό όμως, που μερικές φορές συμφωνούσατε να μην παίζουν μαζί σας κάποια παιδιά

-Ηρεμος.

-Δεν σας κάνει να αισθάνεστε άσχημα.

-Όχι.

- Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών; Περιγράψτε μας κάποια που θυμάστε.

-Αντικείμενα αυτά που βρίσκαμε στα αλώνια δεξιά αριστερά, δεν υπήρχαν δυνάμεις να αγοράσουμε.

-Σαν τι δηλαδή;

-Αυτοσχέδια.

-Όπως;

-Όπως φτιάχναμε και 'σφούρλες' και παίζαμε.

-Τί είναι οι 'σφούρλες';

-Ένας κώνος που τον έδενες 'τσαφορμά' και τον πετούσες πέρα. Και αυτό έφερνε 'φούρλα' 'στο χέρι' .

-Με τί το έδενες;

-Μ' ένα σχοινί το λέγανε 'τσαφόρμα'. Χρησιμοποιούσαμε διάφορα, τενεκέδες, πως να το πω...αυτά τα στεφάνια που είχαν τα βαρέλια και τα γκιλούσαμε, 'γκίλια' τα λέγαμε.

-Ωραία. Σε ποια ηλικία περίπου θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια της παιδικής σας ηλικίας;

-Όταν τελειώναμε το δημοτικό και θέλαμε να πάμε στο γυμνάσιο, περιοριζόμασταν και στα βιβλία.

-Περίπου στα δώδεκα δηλαδή.

-Δώδεκα, δεκαπέντε, εξαρτάται πόσο ζωηρός θα ήταν ο καθένας και τότε θα έστρωνε.

-Σταματούσατε δηλαδή το παιχνίδι γιατί είχατε διάβασμα;

-Ναι.

-Θέλατε να παίξετε όμως;

-Θέλαμε αλλά...

-Έπρεπε να διαβάσετε.

-Μας μάλωναν να διαβάσουμε.

-Ευχαριστώ πολύ.

6^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 50-60, 60-70 ή 70-80;

-60-70 εντάξει; Παρακάτω

-Ωραία. Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

- Στους Γόννους Λαρίσης, κι άλλα τι άλλα;

-Πως είναι αυτό το μέρος;

-Πως είναι ; πεδιάδα.

-Είναι πεδιάδα; είναι χωριό;

-Χωριό βέβαια.

-Ωραία. Που παίζατε συνήθως; Περιγράψτε τα μέρη που επιλέγατε.

-Στο αλώνι, σε μεγάλο αλώνι που μαζευόταν όλα τα παιδιά της γειτονιάς και παίζαμε όλοι μαζί. Αγόρια, κορίτσια...

-Κυρίως στη γειτονιά σας δηλαδή;

-Ε, ναι. Δεν πηγαίναμε κάτω στην Παναγία (περιοχή του χωριού αρκετά μακριά) αδύνατον.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Ναι.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως τις ομάδες με τις οποίες παίζατε;

-Το κριτήριο δεν καταλαβαίνω λίγο για να... με συμμαθήτριες, συμμαθητές και της γειτονιάς. Αυτά, κάθε μέρα και λέγαμε να μην τελειώσει η μέρα να παίζουμε, να έχουμε και νυχτέρι.

-Ωραία. Περιγράψτε ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε από τα παιδικά σας χρόνια.

-Το κρυφτό, τα φύλαγε ένα παιδάκι, μέχρι να κρυφτούν τα άλλα, αφού κρυβόταν και μετά άνοιγε τα μάτια αυτό, κι έψαχνε να βρεί που είναι για να δει που είναι για να κερδίσει ας πούμε.

-Αυτό το παιχνίδι, το παίζατε στη γειτονιά σας δηλαδή ; κυρίως βράδυ αλλά και τη μέρα ;

-Δεν μας έφτανε η μέρα, ήταν και μικρή.

-Όλη μέρα δηλαδή και όσο βράδιαζε.

-Ε ναι, το παιδί χορταίνει σ' αυτή την ηλικία παιχνίδι; Όταν είναι στην ηλικία του δημοτικού; Από 'κει και πάνω ύστερα ανεβαίνει.

-Θυμάστε κάποιο άλλο παιχνίδι;

-Τα 'γουρνάκια' κάναμε πέντε έξι γουρνάκια έτσι όπως είναι το μπολ ας πούμε.

-Στο χώμα;

-Στο χώμα. Είπαμε έξοδο μηδέν. Στο χώμα φκιάναμε πέντε έξι γουρνάκια έτσι όπως είναι το μπολ το μέγεθος αυτό και είχαμε μια μπαλίτσα, και τη ρίχναμε έτσι και ποιος θα κερδίσει και ποιος θα χάσει. Και άμα έμπαινε μέσα έχανε και κέρδιζε κάποιο άλλο παιδάκι, που πήγαινε και το έριχνε.

-Η μπαλίτσα, τι μπαλίτσα ήταν; Κανονική μπάλα αγορασμένη;

-Ναι. Κανονική μπάλα, τότε δεν υπήρχαν οι πλαστικές όπως είναι τώρα, ήταν λαστιχένιες μικρές.

-Θυμάστε και κάποιο άλλο παιχνίδι;

-Κάποιο άλλο, το 'φιτσιογάμο'. Ήταν μικρές πετρούλες και τις στήναμε τη μια πάνω στην άλλη έξι, επτά και δέκα ακόμα και κάποιο άλλο παιδάκι που έριχνε από μακριά για να τα ρίξει κάτω για να κερδίσει.

-Τις πέτρες;

-Κάθε αυτό, να χάσει αυτό, να κερδίσει κάποιο άλλο και να συνεχίσει.

-Ωραία. Περιγράψτε ένα επεισόδιο που θυμάστε κατά τη διάρκεια ενός παιχνιδιού στα παιδικά σας χρόνια.

-Επεισόδιο τί;

-Κάποιο περιστατικό.

-Να μην πέσω να μην χτυπήσω; Αυτό λες;

-Κάποιο περιστατικό που θυμάστε.

-Α, το επεισόδιο της γιαγιάς; Η γιαγιά η Γιαννούλα καλύτερα να καθόταν στο σπίτι παρά εκεί. Μας τα ισοπέδωνε όλα, ήταν κακιά η γυναίκα.

-Δηλαδή; ήταν κάποια γυναίκα που σας ενοχλούσε στο παιχνίδι;

-Μόνο μας ενοχλούσε ; απαπαπα

-Ήταν της γειτονιάς;

-Της γειτονιάς ναι.

-Τι σας έκανε;

-Ερχόταν και μας τα χαλούσε, τα έπαιρνε και σχολούσαμε εμείς από το παιχνίδι, τελείωσε.

-Και τελείωνε το παιχνίδι για αυτό το λόγο;

- Ε ναι για αυτό το λόγο βέβαια.
- Γινόταν συχνά αυτό ;
- Συχνά.
- Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι και αν ναι γιατί ;
- Αποκλείονταν γιατί δεν έπαιζαν σωστά. Έπαιζαν ψεύτικα. Δεν θα τον αποκλείεις;
- Δεν ήταν τίμια δηλαδή;
- Δεν ήταν εντάξει, στο παιχνίδι που έπαιζαν ενοχλούσαν και εκείνα που έπαιζαν σωστά.
- Εσείς συμφωνούσατε με τον αποκλεισμό αυτών των παιδιών από το παιχνίδι;
- Κοίτα, σαν παιδί δεν συμφωνείς αλλά όταν διαφωνούν όλα τα άλλα και εκείνο σε χαλάνε το παιχνίδι θέλεις δε θέλεις... Όταν είσαι ομάδα...
- Αυτό πως σας κάνει να αισθάνεστε σήμερα;
- Άσχημα. Δεν είναι ωραίο, ούτε για μικρούς ούτε για μεγάλους είναι ωραίο.
- Να αποκλείονται από το παιχνίδι.
- Ε βέβαια.
- Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών; Περιγράψτε μας κάποια απ' αυτά.
- Αντικείμενα... Χρησιμοποιούσαμε πέτρες, ζύλα, μπάλα, μπίλιες τα αγόρια κυρίως, εμείς δεν..
- Μπίλιες ήταν οι αγορασμένες, αυτές τις γυάλινες.
- Ναι ,ναι. Και στο κουτσό, κάτω σχηματιζαμε, κάναμε τέσσερα, πέντε για την ακρίβεια καρό όπως είναι ένα...
- Τετραγωνάκια.
- Τετραγωνάκια κάναμε πέντε και παίζαμε ποιος θα κερδίσει, και τα γουρνάκια που σου είπα.
- Ναι που είπαμε παραπάνω. Σε ποια ηλικία περίπου θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια της παιδικής σας ηλικίας;
- Είπαμε δώδεκα.
- Γιατί; δεν θέλατε από κει και μετά να παίξετε;
- Όχι, μέχρι τα πόσα; ή θα συνεχίσεις γυμνάσιο ή θα πας μοδίστρα ή θα πας κομμώτρια, κάτι...
- Ναι. Οπότε μετά από αυτό δεν θέλατε κιόλας να παίξετε;
- Λογικό δεν είναι; μετά από αυτή την ηλικία κάπου πας σε κάποιο προορισμό.
- Ευχαριστώ πολύ.
- Παρακαλώ.

7^η Συνέντευξη

Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 50-60, 60-70 ή 70-80;

-82 είμαι.

-Ωραία. Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

- Στην Τσαριτσάνη.

-Είναι χωριό;

-Χωριό η Τσαριτσάνη. Έχει 300 σπίτια.

-Ωραία. Που παίζατε συνήθως; Περιγράψτε τα μέρη που επιλέγατε.

-Στην πλατεία παίζαμε.

-Στην πλατεία του χωριού;

-Ναι.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Όχι, μόνο αγόρια.

-Ξεχωριστά τα αγόρια και ξεχωριστά τα κορίτσια;

-Ναι, εμείς μόνο αγόρια παίζαμε.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε την ομάδα, δηλαδή μαζευόσασταν τα παιδιά από την ίδια γειτονιά; Ήσασταν περίπου της ίδιας ηλικίας;

-Όλοι, το χωριό όλοι παίζαμε, αναλόγως την ηλικία, να μην είναι μικρός, στην ηλικία, μέχρι 12 χρονών, 13, 15, αυτοί ερχόταν.

- Εκεί γύρω στην ηλικία σας δηλαδή.

-Ναι στην ηλικία μας, δεν μπορεί να πας σε πιο μικρά.

- Περιγράψτε ένα παιχνίδι που θυμάστε.

-Σου είπα, θυμάμαι, τα <σέγκια> από τα πρόβατα, τα καρούλια...

-Τα καρούλια πως παιζόταν;

-Τα καρούλια αυτά τα πιάναμε και τα στήναμε όρθια, τα καρούλια μικρά. Και τι άλλο σου είπα πριν λίγο;

-Τα σέγκια.

-Κι ένα ακόμα σου είπα. Α, παίζαμε το κρυφτό.

-Α, το κρυφτό.

- Ναι, κρυβόμασταν, στα δέντρα από πίσω, κρυφτό. Κι ένα άλλο λέγαμε, και πηδούσαμε στα τρία, ήταν άμμος και πηδούσαμε ποιος θα πάει, διασκελισμό, πηδούσαμε στα τρία, ένα δυο, τρία ποιος θα φτάσει πιο μακριά, όπως κάνουν τώρα.

-Διασκελισμός.

-Ναι, κάναμε και αυτό μικρά παιδιά. Ένα άλλο κάναμε εμείς στουμπούσαμε, ήταν ένα γουδί πέτρα και γούρνα μέσα και είχαμε μέσα το μπλογκούρι και χτυπούσαμε και κάναμε με την

κοπάνα ένα ξύλινο ,το κάνανε οι μεγάλοι αυτό όχι εμείς, αυτό δεν είναι παιχνίδι είναι για τους μεγάλους, το μπλογκούρι που λέμε.

-Ναι κατάλαβα. Περιγράψτε μας ένα επεισόδιο που θυμάστε κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού. Κάτι που είχε γίνει δηλαδή κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού και το θυμάστε.

-Αυτά που σου είπα αυτά θυμάμαι. Αυτά τα τρία.

-Κάποιο συμβάν δηλαδή...

-Όχι.

- Υπήρχαν κάποια παιδιά που δεν τα παίζατε;

-Αν ήταν κανένας μικρός και αδύνατος, δεν τον παίζαμε. Να είσαι λίγο....

-Θέλατε να είναι στην ηλικία σας αλλά να είναι δυνατός.

-Ναι, μπάλα παίζαμε, αλλά άσε τη μπάλα και τώρα παίζουν.

-Ε εντάξει, δεν πειράζει, αφού παίζατε έχει σημασία.

-Ένα άλλο παίζαμε, τα αυγά του Πάσχα τα κυλούσαμε, κόκκινα. Και όποιος νικούσε το έπαιρνε, γκίλα γκίλα.

-Το Πάσχα το παίζατε.

-Ναι.

-Εσείς όταν υπήρχαν κάποια παιδιά αδύναμα ή μικρά που δεν τα παίζατε, συμφωνούσατε στο να μην τα παίζετε;

-Ναι, βέβαια, λέμε τι να σε πάρω εσένα, είσαι μικρός. Είχαμε ομάδα.

-Τώρα όμως πως σας φαίνεται αυτό που κάποια παιδιά δεν τα παίζατε;

-Ε, έπρεπε να τα πάρουμε.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού;

-Όχι, αυτά που σου είπα, τα αυγά, τα σέγκια, καρούλια, αυτά.

-Δηλαδή, διάφορα απλά, δεν είχατε αγορασμένα και τέτοια;

-Δεν είχαμε παρμένα τίποτα.

-Σε ποια ηλικία περίπου θυμάστε να σταματούν τα παιχνίδια;

-Δεκατρία, δεκαπέντε. δεκαπέντε χρονών.

-Εκεί ήσασταν πια μεγάλοι.

-Ε, ναι ήμασταν.

-Σας ευχαριστώ πολύ.

8^η Συνέντευξη

Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 70-80 ή 80 συν;

-74 είμαι.

- Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

- Στο Ζάρκο Τρικάλων.

-Είναι χωριό ή πόλη;

-Χωριό.

- Που παίζατε συνήθως; Περιγράψτε μας, στο σπίτι, στη γειτονιά, στην πλατεία;

-Έξω, τότε βγαίναμε έξω πιτσιρικάδες, στα τσιφλίκια.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Βεβαίως.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε την ομάδα;

-Όποιος να 'ναι, εμείς δεν είχαμε εμείς να μαλώνουμε.

- Περιγράψτε ένα παιχνίδι που θυμάστε.

-Έπαιζα λίγο ποδόσφαιρο, είχαμε και ένα στρατόπεδο εκεί, είχαμε και μια ομάδα εκεί και έπαιζα λίγο ποδόσφαιρο.

-Με μπάλα κανονική;

-Ναι.

-Περιγράψτε μας ένα επεισόδιο που θυμάστε, κάτι που είχε συμβεί κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού και το θυμάστε.

-Ε, τώρα μικροπράγματα, πάνω στην τσατίλα, δεν θέλω να εκφραστώ. Μαλώματα.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που δεν τα παίζατε για κάποιο λόγο;

-Ε βέβαια, όταν δεν έπαιζε καλά και τον έλεγες γιατί έκανες αυτό και τον έκανες παρατήρηση.

-Τώρα που μεγαλώσατε και τα θυμάστε αυτά, ότι κάποια παιδιά δεν τα παίζατε στο παιχνίδι σας, αισθάνεστε καλά;

-Καλά βρε και τότε δεν μαλώναμε να σκοτωθούμε, όχι να πιαστούμε στα χέρια.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε στο παιχνίδι;

-Μπάλα κανονική.

-Σε ποια ηλικία θυμάστε να σταματάνε τα παιχνίδια, μέχρι ποια ηλικία παίζατε;

-Λίγο πριν πάω φαντάρος, περίπου στα δεκαπέντε.

9^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 70-80 ή πάνω από 80;Πόσο χρονών είστε;

-Καταρχήν εγώ είμαι τραγουδιστής. Είμαι στη χορωδία από τα 65, εδώ στα ΚΑΠΗ τώρα είμαι 86 στα 87.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

-Εγώ γεννήθηκα στους Γόννους επαρχία Τυρνάβου. Εγώ έχω γράψει ήδη πως γινόταν οι γάμοι, οι αρραβώνες, τα προξενιά, τα έχω γραμμένα όλα και έγινε μια γιορτή εδώ και τα ανακοίνωσα. Τώρα πάμε στα παιχνίδια, τι παιχνίδια παίζαμε.

-Που παίζατε τότε;

- Τότε εμείς παίζαμε το κρυφτό καταρχήν.

-Ναι, που παίζατε, στο σπίτι;

-Εξω στη γειτονιά.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

- Μαζί.

-Όλοι μαζί;

-Όχι τόσο πολύ τα κορίτσια, εκείνη την εποχή, για να πλησιάσεις γυναίκα έπρεπε να πας να φας ένα μαγκάλι κάρβουνα που λέει η παροιμία, τις έβλεπες από μακριά.

-Τότε γινόσασταν ομάδα με τα παιδιά, σύμφωνα με την ηλικία, σύμφωνα με τη γειτονιά;

-Με τη γειτονιά, τις αποκριές μαζεύαμε τα καπνούδια τα λέγαμε, από τα καπνά του χωριού μας. Κάθε γειτονιά μαζεύαμε τα καπνούδια και τις αποκριές ανάβαμε τις φωτιές, και μαζευόμασταν στη γειτονιά και χορεύαμε. Στη γειτονιά κάναμε αυτό, και έβγαιναν και χορεύαμε και γινόταν γλέντι κατά κάποιο τρόπο.

-Άλλο παιχνίδι που θυμάστε;

-Το κρυφτό, τη <μπίστικα>.

-Δεν την ξέρω αυτή για πείτε μας.

-Η <μπίστικα> ήταν ένα κουκούτσι από καλαμπόκι, ξεφλουδίζαμε το καλομπόκι και είχαμε από ένα ξύλο και το χτυπούσαμε, και πήγαινε και ερχόταν ο άλλο και το ξαναχτυπούσε.

-Και ποιος κέρδιζε, αυτός που το πήγαινε πιο μακριά;

-Κατά κάποιο τρόπο όποιος προλάβαινε και το ξαναχτυπούσε.

-Κατάλαβα.

-Παίζαμε τα γουρνάκια, τα γουρνάκια ήταν πέντε έξι γούρνες μικρές, και είχαμε μία, δεν υπήρχαν μπάλες τότε, κουβάρια, μασούρια από κουρέλια, σαν μπάλα το κάναμε και το ρίχναμε. Κάθε γουρνάκι είχε και το όνομα, φεριπήν Θανάσης εγώ είχα το όνομα αν έπεφτε στη δικιά μου τη γούρνα έπρεπε εγώ να τρέξω να το πάρω από τη γούρνα και να το ρίξω, αν χτυπούσα εσένα φεριπιν που ήσουν στην άλλη τη γούρνα, σειρά είχες εσύ να το ξαναρίξεις.

-Α, κατάλαβα.

-Παίζαμε τις καβάλες, καβάλες τι ήταν; Έξι επτά παιδιά καθόταν έτσι (σκύβει) και πηδούσαν, τακ τακ τακ.

-Κατάλαβα, όπως λέμε μακριά γαϊδούρα.

-Ναι. Παίζαμε τα <σέγκια>. Ποια ήταν τα <σέγκια>; Ήταν από τα ζώα το πίσω πόδι, έχει ένα κόκαλο, τότε δεν υπήρχαν αυτά που έχουνε τα εγγόνια μας και τα απιδιά μας. Ότι έκανε ο μπαχτσές, το σπίτι, μελιτζάνες, πιπεριά, το ψωμί, όργωνε ο πατέρας μου το χωράφι και τα λοιπά, δεν υπήρχαν ούτε μπακάλης να αγοράσουμε τα έτοιμα, ούτε τίποτα. Έτσι μεγαλώσαμε, και μεγαλώσαμε νομίζω φυσιολογικά και έχουμε υγεία. Τι λέγαμε; Α, για τα <σέγκια>, τα <σέγκια> αυτά τα βγάζαμε και τα βάζαμε ένα τετράγωνο έτσι (δείχνει), και βάζαμε κ ένα μεγάλο, το ρίχναμε αυτό, όποιος χτυπούσε και θα σκορπούσε την ομάδα, θα κέρδιζε.

-Όπως έπαιζαν με τις μπίλιες αργότερα, εσείς το παίζατε με τα <σέγκια>. Θυμάστε κάποιο επεισόδιο που είχε συμβεί ή κάποιος μάλωσε ή κάτι ;

-Υπήρχαν παρεξηγήσεις. Πάντα μέσα σε μια ομάδα ανθρώπων, δεν είναι όλα τα μυαλά ίδια, μπορεί κάποιος να έχει ιδιοτροπίες και να παρεξηγείται με το παραμικρό και να δημιουργεί επεισόδια .Είχαμε και τέτοια επεισόδια, είχαμε και ζύλο.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που δεν τα παίζατε;

-Ήταν και ορισμένα παιδιά που ήταν ιδιότροποι χαρακτήρες και αυτοί οι ιδιότροποι χαρακτήρες, και όταν μεγάλωσαν συνέχισαν να έχουν αυτό το χαρακτήρα και δεν πάνε μπροστά.

-Τώρα πως αισθάνεστε που δεν τα παίζατε αυτά τα παιδιά; τώρα που μεγαλώσατε, λέτε καλά κάνατε και δεν τα παίζατε;

-Βεβαίως, διότι ένα ιδιότροπο τύπο, δεν τον θες στην παρέα γιατί δημιουργεί στεναχώρια, δεν δημιουργεί χαρά. Γιατί υπάρχουν άνθρωποι που φέρνουν χαρά και άνθρωποι που φέρνουν στεναχώρια.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε στο παιχνίδι;

-Είπαμε, τα <σέγκια>, το κουκούτσι από το καλαμπόκι, τα <γκίλια>... Ξέχασα, εγώ είχα αδυναμία στα <γκίλια> γι' αυτό και έγινα αυτοκινητιστής. Είχαμε ένα στεφάνι και ένα σύρμα και τα γυρνούσαμε όλη μέρα.

-Σε ποια ηλικία τελειώνουν τα παιχνίδια; Μέχρι ποια ηλικία παίζατε;

-Μέχρι τα δεκατρία δεκατέσσερα, μετά πήγαινα στη δουλειά στον πατέρα μου στο χωράφι, μέχρι τα δεκαπέντε μετά ήρθα στη Λάρισα.

10^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 60-70,70-80 ;

-60,64 είμαι.

-Περιγράψτε τον τόπο τον οποίο μεγαλώσατε.

-Σε μια παλιά συνοικία εδώ στη Λάρισα.

-Στη Λάρισα, στην πόλη.

-Ναι.

-Πού παίζατε συνήθως;

-Συνήθως παίζαμε στους δρόμους και αν βρίσκαμε οικόπεδα ελεύθερα, παίζαμε μπάλα.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Ναι.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως την ομάδα, δηλαδή με ποιο κριτήριο γινόταν η ομάδα σας;

-Ήμασταν παιδιά της ίδιας ηλικίας, αλλά και παιδιά της γειτονιάς, δηλαδή ήμασταν φάρες φάρες, άλλη γειτονιά εδώ άλλη παρακάτω.

-Περιγράψτε μας ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε.

-Συνήθως παίζαμε τη λεγόμενη <τσιλίγκα> .

-Πως παιζόταν αυτό;

- <Τσιλίγκα> δεν έχεις υπ' όψιν σου πως παίζεται, δεν ακούστηκε;

-Σαν όνομα μόνο.

-Ήταν ένα ζύλο μεγάλο και ένα άλλο μικρό, το χτυπούσες, και όποιος το πετάζει πιο μακριά. Παίζαμε τις <γουρνίτσες> που κάναμε μικρές γουρνίτσες και έριχνε ένας με μπαλάκι, και οι άλλοι οι υπόλοιποι, μοιραζόταν οι γουρνίτσες αυτές στα αντίστοιχα παιδιά, μόλις πήγαινε στη δική μου την τρυπίτσα έπαιρνα εγώ την μπάλα για να χτυπήσω εσένα .Αν χτυπούσα εγώ εσένα, έχανε. Σε τέτοιο στυλ δηλαδή. Τα <μηλαρόνια> τα λεγόμενα, τα καπάκια...

-Τα <μηλαρόνια> όπως τα μήλα που παίζουν τώρα;

-Ναι, ναι τότε τα λέγαμε <μηλαρόνια>. Τα καπάκια είχαμε εμείς τότε, να πούμε, μαζεύαμε καπάκια από λεμονάδες, από μύρες, από κρασιά ξέρω εγώ, και παίζαμε με ομάδες. Τα βάζαμε στη σειρά, χτυπούσαμε, ο καθένας έβαζε, τρία τέσσερα ανάλογα πόσα λέγαμε καπάκια, λοιπόν, παίρναμε από δω βάζαμε ένα σημάδι, και χτυπούσαμε. Εγώ κέρδιζα, χτυπούσα τέσσερα καπάκια τα έπαιρνα εγώ ας πούμε, χτυπούσες εσύ τα έπαιρνες εσύ.

-Κατάλαβα. Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι;

- Ναι όταν έχανε ας πούμε.

-Όχι, εννοώ κάποια παιδιά που δεν τα παίζατε για κάποιο λόγο.

-Όχι, δεν υπήρχαν τα <μούλινκ> αυτά δεν υπήρχαν τότε να πούμε.

-Περιγράψτε μας ένα επεισόδιο που θυμάστε κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού, έτσι κάτι που θυμάστε, που σας έχει μείνει.

-Ε, συνήθως άμα χτυπούσε κάποιος, και αποσυρόταν σε τέτοιο στυλ.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε στα παιχνίδια;

-Όχι.

-Εννοώ τα ξύλα, τα καπάκια όλα αυτά που είπατε.

-Ναι, τα ξύλα ήταν μέρος του παιχνιδιού, και η ομάδα ήταν μέρος του παιχνιδιού. Δηλαδή λέγαμε, σήμερα θα παίζουμε με τα καπάκια ή σήμερα θα παίζουμε <τσιλίγκα> ή θα παίζουμε με τη μπάλα τα <μηλαρόνια>. Αυτά ήταν τα αντικείμενα που είχαμε.

-Αγορασμένα δεν είχατε δηλαδή;

-Όχι, όχι. Δεν είχαμε την πολυτέλεια αυτή που έχουν σήμερα.

-Σε ποια ηλικία θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια, μέχρι ποια ηλικία παίζατε;

-Συνήθως όταν τελειώναμε το δημοτικό, μετά είχαμε άλλα ενδιαφέροντα.

-Γύρω στα δώδεκα δηλαδή.

-Ναι, μετά πηγαίναμε στο γυμνάσιο, παίζαμε, μπάλα, μπάσκετ.

11^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 60-70 ή 70-80 ;

-70-80.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγάλωσατε.

-Μεγάλωσα σε τρία, τέσσερα, πέντε διαφορετικά σημεία.

-Σε πόλεις ή χωριά;

-Γεννήθηκα στο Πλαγιάρι Θεσσαλονίκης, μεγάλωσα σχεδόν τα έξι επτά χρόνια στη Θεσσαλονίκη, από εκεί πήγαμε στην Κασσάνδρα, σ' ένα μετόχι της εκκλησίας μείναμε εκεί πέντε χρόνια και επιστρέψαμε στην Επανομή. Μεγάλωσα μέχρι τα είκοσι μου χρόνια και μετά πήρα το δρόμο πάλι για τις πόλεις τις μεγάλες.

-Πού παίζατε συνήθως; Περιγράψτε μας τα μέρη που παίζατε.

-Παίζαμε στις αλάνες συνήθως, εντάξει; Όταν μεγάλωσαμε λίγο λίγο αρχίσαμε παίζαμε <τσιλίκι>.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Ναι. Παίζαμε μαζί, παίζαμε κρυφτό, κυνηγητό, παίζαμε τότε εμείς, μέχρι τη νύχτα το σούρουπο, γιατί 7-8 έπρεπε να είμαστε σπίτι.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε την ομάδα που παίζατε;

-Ήμασταν πάντα γειτονιά. Εκεί τότε εκείνα τα χρόνια οι γειτονιές επικρατούσας, δηλαδή η γειτονιά...

-Η ηλικία έπαιζε ρόλο ή παίζατε παιδιά όλων των ηλικιών;

-Όλων των ηλικιών, δηλαδή εμείς που ήμασταν οι μικροί, τότε θυμάμαι με μια ηλικία πέντε έξι επτά χρόνια παραπάνω παίζαμε.

-Θυμάστε κάποιο επεισόδιο που είχε συμβεί σε κάποιο παιχνίδι, κάτι που το θυμάστε ακόμα;

-Τα μεγάλα αδέρφια προστάτευαν τους μικρούς, και ο μικρός δεν ήθελε να πάει σχολείο, και του λέω, θα πας σχολείο; Όχι. Και έπιασα και τον κρέμασα στον αργαλειό. Και του λέω θα ξαναπάς; και από τότε το θυμάμαι μέχρι και σήμερα.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι, δηλαδή που δεν τα θέλατε να παίζετε μαζί τους;

-Αν ήταν κάποιος δύστροπος τον κάναμε μακριά.

-Αυτό τώρα που μεγάλωσατε, πως σας κάνει να αισθάνεστε; Που υπήρχαν κάποια παιδιά που ήταν δύστροπα δεν τα παίζατε;

-Τα δύστροπα παιδιά εκτός από την απομόνωση, τους έκανε καλό αυτό γιατί ξέραν ότι με το παραμικρό που θα κάνουν θα φύγουν και αλλάζανε τακτική.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε στα παιχνίδια σας;

-Πάρα πολλά. Όπως την μπάλα μας την έκανε η γιαγιά μας, με πανί, αυτό που λέγανε, το κάνανε μπαλάκι και το παίζαμε. Τι να σου πω τώρα, παίζαμε ομάδες με πέτρες και αν βρίσκαμε μάρμαρο ήταν η καλύτερη ομάδα.

-Σε ποια ηλικία θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια;

-Εμείς παίζαμε παιχνίδια μέχρι 10-11 χρονών, γιατί μετά μπήκαμε στη βιοπάλη. Βιοπάλη λέγεται ότι έπρεπε να πάμε να δουλέψουμε, για να κάνουμε μεροκάματο. Τελειώνοντας το σχολείο την τάξη μας, δηλαδή 20 Ιουνίου, 21 Ιουνίου εμείς είχαμε μεροκάματο. Φεύγαμε πηγαίναμε στα χωράφια, ότι μπορούσαμε.

-Θέλατε να παίξετε όμως απλά.....

-Σίγουρα, και ποιος δεν ήθελα να παίζει, αλλά δυστυχώς ήταν τόσο δύσκολη η ζωή, που έπρεπε να δουλέψουμε και εμείς να βγάλουμε το μεροκάματό μας.

-Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

-Παρακαλώ.

12^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 60-70 ή 70-80 ;

-69 στα 70.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγάλωσατε.

-Μεγάλωσα στο χωριό μου, τον Ευαγγελισμό Λαρίσης, μεγάλωσα πάρα πολύ ωραία, γιατί οι γονείς μου δόξα το Θεό, ήταν πάρα πολύ καλοί, αν και γεννήθηκα το 48 και ήμουν επάνω που άρχισε να φεύγουν οι Γερμανοί και να αρχίζει να μπαίνει στο ρυθμό. Εγώ δεν τα έζησα, όπως άκουγα από τους γονείς μου που τα λέγανε, δόξα το Θεό μεγάλωσα καλά.

-Ο Ευαγγελισμός είναι ένα μικρό χωριό;

-Μικρό χωριό, αλλά τότε ήταν γεμάτα, αγάπη μου.

-Πού παίζατε συνήθως; Περιγράψτε μας τα μέρη που παίζατε.

-Που παίζαμε; Παίζαμε στην αυλή του σχολείου, παίζαμε στους δρόμους, δεν υπήρχαν αυτοκίνητα τότε, μόνο τα γαϊδουράκια, τα κάρα και τα τρακτέρ είχαν αρχίσει και κυκλοφορούσαν.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Όλη η γειτονιά παίζαμε μαζί.

-Οπότε το κριτήριο για να γίνουν οι ομάδες ήταν η γειτονιά;

-Να σας πω κάτι, η κάθε γειτονιά είχε, μαζευόταν τα παιδιά της κάθε γειτονιάς, άλλα πιο μεγάλα άλλα πιο μικρά, δεν είχαμε όλα την ίδια ηλικία, παίζαμε μαζί. Αν κάποια γειτονιά, τότε ήταν σπάνιο κάποια γειτονιά να μην έχει παιδιά, πήγαιναν στη διπλανή γειτονιά και παίζανε ή παίζανε στην εκκλησία του χωριού που είχε και περίγυρο μεγάλο αλλά και απ' έξω ήταν σαν λιβάδι, ο χώρος ήταν ανοιχτός, ήταν ωραία.

-Πείτε μας κάποιο ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε.

-Παίζαμε <τσιλίγκα> παίζαμε <αμπάριζα>, παίζαμε, εγώ δεν έπαιζα ποδόσφαιρο, η αδερφή μου που είναι μικρότερη έπαιζε ποδόσφαιρο. Παίζαμε βόλει, μη φανταστείς ότι είχαμε τις τόσο αξιοπρεπής μπάλες, αλλά αυτές που είχαμε μια χαρά παίζαμε.

-Τις φτιάχνατε εσείς ή ήταν αγορασμένες;

-Όχι, ήταν αγορασμένες. Η μαμά μου, μου είχε κάνει πολύ παλιά, μια μπάλα με αυτά τα κουρελάκια που φτιάχνουν και κουρελούδες και είχε κάνει, και απλώς το τσουλούσα πήγαινε μέχρι πέρα, ξαναγύριναγε, όταν ήμουν μικρούλα.

-Θυμάστε κάποιο επεισόδιο που είχε συμβεί κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού και σας έχει μείνει;

-Όχι, όχι.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι; Δηλαδή, δεν θέλατε να παίξετε μαζί τους;

-Όχι, τότε δεν ξέρω βρε παιδί μου, δεν είχαμε τέτοια πράγματα, και να λέγαμε ... Έλεγα εγώ παραδείγματος χάρη, δε θέλω τη Μαρία ή δε θέλω το Γιώργο να παίζουμε. Άντε μωρέ έλεγε η άλλη, τι μας πειράζει. Και μετά δεν ξαναγινόταν κουβέντα, να θυμώσουμε, να μαλώσουμε, να πιαστούμε στα χέρια, όχι.

-Ποια αντικείμενα χρησιμοποιούσατε στα παιχνίδια, εκτός από τη μπάλα που είπατε, τι άλλο;

-Τι άλλο χρησιμοποιούσαμε; τα τενεκεδάκια που τα βάζαμε, και ήταν και επικίνδυνα, τα περισσότερα ήταν και σκουριασμένα, και η μάνα μου φώναζε, πρόσεχε και πρόσεχε να μην χτυπήσεις και λίγο κόπηκες έλα να σε βάλω οινόπνευμα.

-Τα τενεκεδάκια σε ποιο παιχνίδι τα χρησιμοποιούσατε;

-Τώρα δε θυμάμαι πως το λένε. Στήναμε τα τενεκεδάκια και είχαμε από ένα ξυλάκι και τα χτυπούσαμε, τώρα ακριβώς που πηγαίνουνε, δεν το θυμάμαι να σου πω την αλήθεια.

-Σε ποια ηλικία περίπου θυμάστε να σταματάν τα παιχνίδια, δηλαδή μέχρι ποια ηλικία παίζατε;

-Τελειώνοντας το δημοτικό.

-Μετά δεν θέλατε να παίξετε άλλο;

-Να σας πω κάτι; Μεγαλώναμε και δεν μας θέλανε μετά τα πιτσιρίκια στην παρέα τους γιατί εμείς ήμασταν μεγάλες πλέον οπότε καθόμασταν, κεντούσαμε, βοηθούσαμε τις μαμάδες μας στα λουλούδια.

-Η αμπάριζα που αναφέρατε νωρίτερα θυμάστε πως παιζότανε;

-Μωρέ θυμάμαι, βάζαμε τενεκεδάκια πάνω και πετούσαμε, δεν θυμάμαι.

-Δεν πειράζει, σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

-Τίποτα αγάπη μου.

13^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 50-60 ή 60-70 ;

- 60-70.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

-Στον Τύρναβο μεγάλωσα, γειτονιά, μονοκατοικία, με αυλή, με γειτονιά.

-Κωμόπολη;

-Κωμόπολη ναι.

-Πού παίζατε συνήθως;

-Στη γειτονιά, έξω, στα αλάνες, στις γειτονιές.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Βεβαίως, όλοι μαζί.

-Ποιο ήταν το κριτήριο το κριτήριο που όριζε τις ομάδες, δηλαδή, παίζατε γειτονιά-γειτονιά, τα παιδιά που παίζατε δηλαδή ήταν μόνο της γειτονιά σας;

-Ναι, ναι ήταν της ηλικίας μας και της γειτονιάς μας.

-Περιγράψτε μας ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε.

-Τα <σκλαβάκια> που λέγαμε. Πηγαίναμε από στύλο σε στύλο, χωριζόμασταν σε δυο ομάδες, και τραγουδώντας ο ένας ποιος θα κερδίσει παίκτη από την άλλη ομάδα.

-Κατάλαβα. Θυμάστε κάποιο επεισόδιο, κάποιο συμβάν που είχε γίνει κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού και σας έχει μείνει όλα αυτά τα χρόνια;

-Όχι, όχι. Δεν υπήρχε bullying δεν υπήρχε τίποτα εκείνα τα χρόνια.

-Αρα δεν υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι, τα παίζατε όλα;

-Ναι, τα παίζαμε όλα.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε;

-Ναι, ναι. Χτυπούσαμε τα τενκεδάκια, αυτά, τις πέτρες, και <τσιλιγκα> με το ξύλο παίζαμε. Αλλά το bullying το έμαθα τώρα από τα εγγόνια μου, ούτε από τα απιδιά μου, παίζαμε όλοι μαζί, δεν αποκλείαμε κανένα παιδί. Ήταν ευτυχισμένα χρόνια.

-Μέχρι ποια ηλικία παίζατε εσείς;

-Μέχρι Τρίτη Γυμνασίου έπαιζα έξω στις αλάνες, Τρίτη Γυμνασίου κοπελίτσα. 15 χρονών βγαίναμε και παίζαμε. Ανάβαμε και φωτιές τότε στον Τύρναβο γιατί ήταν οι απόκριες, τραγούδια, παιχνίδια, πολύ ωραία, μέχρι δεκαπέντε χρονών.

-Ωραία. Σας ευχαριστώ πολύ.

-Δεν ήμασταν απομονωμένοι, ήμασταν πολύ...

14^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 50-60 ;

- 60.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

-Στο χωριό μου, πολύ όμορφα, ειδικά καλοκαίρι.

- Ορεινό χωριό;

- Ορεινό. Να πω το χωριό;

-Ναι, πείτε το.

-Σκαμνιά Ολύμπου. Πάρα πολύ όμορφα, πάρα πολύ παιδικά χρόνια ωραία, παίζαμε, και η οικογένειά μου σωστή, όλα όλα καλά τα παιδικά μου χρόνια.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

- Μιλάς για εκείνη την εποχή. Όχι ιδιαίτερα, με τον αδερφό μου με τα ξαδέρφια μου.
- Όχι άλλα αγόρια δηλαδή.**
- Όχι, κορίτσια. Εκείνη την εποχή.....
- Που παίζατε συνήθως;**
- Που παίζαμε; Έξω στα χωράφια, στο χωριό δεν υπήρχε, χωματόδρομοι και τέτοια, μιλάμε για 60 χρόνια πριν.
- Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως τις ομάδες, δηλαδή, παίζατε τα παιδιά της γειτονιάς;**
- Της γειτονιάς, πολύ γειτονιά και μετά ήρθα στη Λάρισα, πάλι γειτονιά και στη Λάρισα, πολύ παιχνίδι, κορίτσια κυρίως, στο Δημοτικό, μου άρεσε πάρα πολύ.
- Περιγράψτε μας ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε.**
- Βόλει πιο πολύ. Κρυφτό κνηγητό, αυτά. Τώρα τα εγγόνια μου όλο με το tablet.
- Περιγράψτε ένα επεισόδιο που θυμάστε, κάτι που είχε συμβεί κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού και σας έχει μείνει.**
- Έπεσα και χτύπησα.
- Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι;**
- Ναι, ναι, υπήρχε και τότε bullying.
- Για πιο λόγο;**
- Ήταν και οι οικογένειες κάπως, επηρεαζόμασταν, υπήρχε πολύ bullying και τότε στα σχολεία.
- Τώρα πως σας κάνει να αισθάνεστε αυτό;**
- Άσχημα, τώρα το περνάω στα εγγόνια μου, να αγαπάτε όλα τα παιδιά και όλα αυτά. Παντού υπάρχει bullying, όχι μόνο στα σχολεία, και σε άλλες κοινωνικές δραστηριότητες που πάμε, το βλέπουμε αυτό.
- Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε;**
- Όχι, ξύλα, μπάλα, αυτό τίποτα άλλο, και παίζαμε με κούκλες με παλιά ρούχα και τέτοια.
- Η μπάλα ήταν μπάλα κανονική;**
- Ναι.
- Σε ποια ηλικία θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια;**
- 12 χρονών, εκεί αρχίσαμε τα δύσκολα, δουλειά και τέτοια και στα 16 παντρεία.
- Ευχαριστώ πάρα πολύ.**

15^η Συνέντευξη

- Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 70-80 ή 80-90 ;**
- Είμαι 87 στα 88.
- Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.**

- Στη Νέα Σμύρνη Λάρισας.
- Που παίζατε συνήθως; Που παίζατε όταν ήσασαν παιδιά;
- Στο δρόμο στην πλατεία.
- Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;
- Ναι.
- Πως σχηματιζόταν οι ομάδες, δηλαδή παίζατε όποιο παιδί ήθελα μαζί σας;
- Όλοι ήταν σ' αυτή την ηλικία που παίζαμε. Ερχόταν και από τον άλλο μαχαλά γιατί ήταν δυο μαχαλάδες, τώρα έγινε ένας μαχαλάς. Τα έκανε μια Ελληνίδα απ' την Αμερική όλα αυτά.
- Θυμάστε κανένα ομαδικό παιχνίδι που παίζατε;
- Πολλά παιχνίδια παίζαμε.
- Ένα που το θυμάστε; Που να σας άρεσε πιο πολύ;
- Όχι δεν θυμάμαι.
- Θυμάστε κάποιο επεισόδιο που είχε γίνει, στο παιχνίδι, κάτι που είχε συμβεί και σας έχει μείνει ακόμα και το θυμάστε;
- Όχι δεν θυμάμαι.
- Όταν παίζατε υπήρχαν κάποια παιδιά που δεν τα θέλατε μαζί σας να παίξετε;
- Όχι ποτές.
- Στα παιχνίδια που παίζατε υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε;
- Όχι μόνο με <γκίλια>, φτιάχναμε <γκίλια>.
- Τα <γκίλια> με τί τα φτιάχνατε;
- Με τα ποδήλατα τη ρόδα.
- Μέχρι ποιά ηλικία θυμάστε να παίζετε;
- Μέχρι τα 15.
- Ευχαριστώ πολύ.

16^η Συνέντευξη

- Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 60-70 ή 70-80;
- 80.
- Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε. Που μεγαλώσατε;
- Στην Κρασιά Ολύμπου.
- Είναι χωριό;
- Είναι κάτω Ολύμπου, περνάμε τα Τέμπη, Πυργετός και φτάνουμε Κρασιά.
- Μικρό χωριό;

-Ήταν γύρω στα 1000 άτομα όλο το χωριό .Ορεινό, και μάλιστα είναι δυο, η Κουλούρα κάτω στον κάμπο, και στο βουνό πάνω η Κρασιά.

-Που παίζατε συνήθως; Περιγράψτε μας τα μέρη που παίζατε.

-Είχαμε ένα χώρο εκεί που το λέγαμε χοροστάσιο, γινόταν εκεί χορός, εκεί παίζαμε.

- Ένα άνοιγμα ας πούμε σαν αλάνα;

- Ναι.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Ναι, βέβαια μαζί, αφού δασκάλα είχαμε....

-Ποιο ήταν το κριτήριο που σχηματίζατε τις ομάδες; Δηλαδή με τα παιδιά που παίζατε τι κοινό είχατε;

-Το χωριό ήταν μικρό και δεν υπήρχαν διαφορές.

-Από ηλικία ήταν όλα τα παιδιά; Δηλαδή παίζατε και με μεγαλύτερους και με μικρότερους;

-Κοίταξε, ήταν το σχολείο που δεν υπήρχε τάξη ξεχωριστά, όλοι ήμασταν μέσα πρώτη δευτέρα τρίτη, όλες και είχαμε κονδύλι πλάκα και σφουγγάρι, αυτά τα πράγματα είχαμε.

-Θυμάστε κάποιο ομαδικό παιχνίδι που παίζατε να μας περιγράψετε;

-Ναι ναι ναι , παίζαμε, το λέγαμε <καμπλίτσα>, δηλαδή, σκύβαμε και πηδούσαμε πάνω στους άλλους ποιος θα πηδήξει πιο πολύ.

-Κάποιο άλλο;

-Παίζαμε πολλά, πραγματικά , είναι αλήθεια ήμασταν λίγο παλαβά παιδιά εκεί στο χωριό.

-Θυμάστε κάτι που είχε συμβεί κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού, έτσι κάποιο επεισόδιο, κάτι που να σας έχει μείνει μέχρι σήμερα;

-Τώρα με πας πολύ μακριά. Εμένα μου άρεζε πολύ το τραγούδι και στο σχολείο και τώρα έχουμε κομπανία. Μου άρεσε πολύ η μουσική γιατί είχα ένα θείο που τραγουδούσε πάρα πολύ καλά.

-Όταν παίζατε, υπήρχαν παιδιά που δεν παίζατε μαζί τους; Δηλαδή τα αποκλείατε από το παιχνίδι;

-Κοιτάζτε αν θυμάστε τότε, είχαν στείλει από την Αμερική κάτι δώρα και μεταξύ αυτών ήταν μπίλιες, παίζαμε με αυτά.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που δεν τα παίζατε;

-Όχι όχι όχι , ούτε μαλώναμε, καλά παιδιά ήμασταν.

-Αντικείμενα άλλα που χρησιμοποιούσατε εκτός από μπίλιες;

-Μπάλες από παλιά παλιαρούτια, αλλά τι μπάλες, στουμπούσαμε τα πόδια μας με λίγα λόγια, μήπως είχαμε και γήπεδα;

-Σε ποια ηλικία θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια, μέχρι ποια ηλικία παίζατε;

-Κοίταξε, εγώ αφού έφυγα 6 χρονών από το χωριό, ήρθα στη Λάρισα.

-Δεν παίζατε στη Λάρισα;

-Εδώ τι να παίζουμε, εδώ είχε πείνα και το μέγα έλεος.

-Σας ευχαριστώ πολύ.

17^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 60-70 ή 70-80;

-Είμαι στα 73 πάω στα 74 το νέο έτος.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

-Τον τόπο που μεγαλώσαμε; πως λέγεται;

-Ναι, που μεγαλώσατε.

-Στον Παραπόταμο.

-Σε χωριό δηλαδή;

-Ναι, γύρω στα 300 άτομα.

-Που παίζατε συνήθως; Σε ποια μέρη παίζατε;

-Στα αλώνια που λέγαμε τότε, στα ρέματα, στα βουνά. Ανεβαίναμε πάνω κάτω, όπου βρίσκαμε παιχνίδι

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Παίζαμε και αγόρι και κορίτσια και κρυφτό, μόνο κρυφτό με τα κορίτσια.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε την ομάδα; Δηλαδή ποια παιδιά παίζατε μαζί σε μια ομάδα;

-Μετά από εκεί εμείς φύγαμε το 55 στον Αμπελώνα, εκεί μεγαλώσαμε, βγάλαμε το δημοτικό. Από εκεί από τον Παραπόταμο έφυγα 8 χρονών.

-Εκεί στον Αμπελώνα παίζατε;

-Παίζαμε. Είχε πιο άπλα εκεί, παίζαμε μπάλα σε ομάδες, πηγαίναμε καμιά εκδρομή, από το χωριό στο Βρυότοπο, παίζαμε και εκεί μπάλα. Μας πήγαιναν εκδρομή καμιά φορά τα σχολεία και παίζαμε.

-Θυμάστε κάποιο ομαδικό παιχνίδι;

-Μεταξύ μας, ένας ένας, δυο δυο, όχι πολλοί μαζί. Είχαμε τότε κάτι, <μπίτσικα> το λέγαμε, η <τσιλικά>, το ξύλο το πετούσες στον αέρα και πήγαινε. Παίζαμε τα <σέγκια> αν έχεις ακουστά. Σέγκια αυτά που βγάζαμε από τα κατσίκια, τα πρόβατα ας πούμε και τα παίζαμε. Για να είναι πιο βαριά παίρναμε <καλάι>, το παίρναμε από τις σφαίρες, από τα ρέματα. Πηγαίναμε στα ρέματα να τα βρούμε, είχε πολλές σφαίρες και το βάζαμε στο <σέγκι> για να είναι βαρύ να χτυπήσει τα άλλα.

-Θυμάστε κάτι που είχε συμβεί κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού κάποιο επεισόδιο και το θυμάστε;

-Κάποιο επεισόδιο; Μια φορά θυμάμαι στον Αμπελώνα, εκεί που τρέχαμε ήταν χιονισμένο παντού, τρέχαμε στα χωράφια και κυνηγούσαμε πουλιά, τσίχλες, και εκεί που κυνηγούσαμε τα πουλιά, που λες, πέφτω εγώ σε ένα πηγάδι μέσα, ευτυχώς δεν ήταν πολύ βαθύ το πηγάδι και με τράβηξαν άλλα παιδιά.

-Ε, πως να μην το θυμάστε αυτό!

-Ένα μέτρο τα έκαναν τότε, είχε πολλά νερά τότε ο Αμπελώνας, έκλεισαν με το χιόνι τρέχαμε. Ξεχνιούνται αυτά;

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι, που δεν τα παίζατε;

-Όχι με όλα τα παιδιά παίζαμε. Καμιά φορά μαλώναμε, ο ένας κορόιδευε τον άλλον, εγώ ποτέ δεν κορόιδεψα κανέναν, αν και με κορόιδευαν εμένα, και εκτός αυτού θυμάμαι μια φορά, είχε δώσει ο πατέρας μου παραγγελία παπούτσια σε ένα τσαγκάρι που είχαμε εκεί, σκαρπίνια καινούρια. Επειδή τα φόρεσα ένας μου τα πατούσε και εγώ τσατίστηκα και τον πλακώνω στις κλοτσιές, και με είδε ο δάσκαλος και μου τράβηξε το αυτί. Και μια φορά θυμάμαι ο αδερφός μου ήταν μικρότερος, και ένας, ο παλικαράς στο σχολείο τον χτυπούσε. Παπ τον αρπάζω εγώ και έπεσε κάτω, και από τότε με έκαναν εμένα παλικαρά.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε τότε στο παιχνίδι;

-Παίζαμε και κάτι <γκίλια>, έτσι βάζαμε ένα σύρμα, ένα χοντρό σύρμα και βάζαμε ένα γκίλι σιδερένιο εδώ και το γκιλούσαμε.

-Σε ποια ηλικία θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια, μέχρι ποια ηλικία παίζατε;

- Μέχρι τα 12-13 χρονών περίπου.

-Σας ευχαριστώ πολύ.

18^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 60-70 ή 70-80;

-Γεννήθηκα το 42.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε. Που μεγαλώσατε;

-Στο Γερακάρι, στο χωριό.

-Είναι χωριό;

-Χωριουδάκι, όχι μεγάλο, μικρό μπορώ να πω, ούτε ορεινό ούτε καμπύσιο, στους πρόποδες ενός βουνού.

-Που παίζατε συνήθως;

-Περισσότερο στην αυλή τη δική μου, ήταν μεγάλη η αυλή μας του σπιτιού μας και μαζευόμασταν όλα τα παιδάκια εκεί, αλλά και στην πλατεία και στους δρόμους.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Λίγο δύσκολο αυτό, δεν παίζαμε μαζί. Ήταν προσβλητικό να παίζουμε αγόρια με κορίτσια. Αγόρια με αγόρια και κορίτσια με κορίτσια, παίζανε μόνο τους.

-Δεν σας άφηναν;

-Όχι, κοίταξε να δεις, κοίταξέ τον παίζει με τα κορίτσια, κοίταξέ τον παίζει με τα παιδιά. Ήταν λίγο έτσι.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε την ομάδα που παίζατε;

-Σύμφωνα με την ηλικία αλλά και η γειτονιά, μικρό το χωριό, ήμασταν όλοι μια οικογένεια σχεδόν.

-Παίζατε με όλα τα παιδιά του χωριού δηλαδή.

-Με όλα, με όλα, δεν είχαμε εξαίρεση εκεί.

-Θυμάστε κάποιο παιχνίδι που παίζατε να μας το περιγράψετε;

-Ποιο να σου πω τώρα.. Όλα τα παιχνιδάκια τα παίζαμε, ξεκινούσαμε από κουτσό, κρυφτό, <γκούτσο> λέγαμε ένα, είχαμε ένα τενεκέ έξω και παίρναμε μαγκούρες και το βάζαμε σε μια τρύπα.

-Πως το λέγατε;

-<Γκούτσος>, έτσι το λέγαμε εμείς, γουρούνα.

-Θυμάστε κάποιο επεισόδιο, περιγράψτε μας ένα επεισόδιο που θυμάστε κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού, κάτι συνέβη.

-Το θυμάμαι ακόμα, λοιπόν, στο σχολείο ήταν οι σκάλες, από δω και από εκεί ήταν μωσαϊκό, τσουλήθρα μπορώ να το πω, και εγώ δεν πήγα από πάνω από τα σκαλιά, πήγα από την τσουλήθρα, και όπως κατέβαινα με τα πόδια κάτω, ένας με πιάνει τα πόδια και με αναγκάζει να πέσω κάτω και με κίνδυνο να χτυπήσω και στο κεφάλι. Εκεί νευρίασα, σηκώθηκα, πλακωθήκαμε. Αυτό δεν το ξεχνώ γιατί λέω πάει με σκότωσε τώρα. Του λέω να μου αφήσει τα πόδια αυτός δεν μου τα άφηγε, μέχρι που έσκασα κάτω εγώ ευτυχώς φύλαξα το κεφάλι.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που δεν παίζατε μαζί τους, δηλαδή τα λέγατε δεν θέλουμε να παίζουμε μαζί σας;

-Το κατάλαβα πως το λέτε, αλλά όχι δεν είχαμε τέτοια συνεριά. Λέγαμε γιατί αυτόν, και αν έλεγε κάποιος δεν τον θέλω τον τάδε εμείς επιμέναμε και του λέγαμε άστο να παίζει και αυτόν μαζί μας.

-Για ποιο λόγο μπορεί να μην ήθελαν κάποιο παιδί να παίζει;

-Τον θεωρούσαν παρακατιανό, ανίκανο, δεν μπορούσε να τρέξει, δεν ήταν καλός στο παιχνίδι με λίγα λόγια.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε στο παιχνίδι και θυμάστε;

-Μπάλα, ξέρεις από τι κάναμε μπάλα; Παίζαμε μόνο τα Χριστούγεννα, και παίρναμε τις φούσκες από τα γουρούνια, τις φουσκώναμε, τα δέναμε και γινόταν σαν μπαλόνια, και παίζαμε μπάλα με τη φούσκα από τα γουρούνια. Που μπάλα; Ποιος να μας πάρει μπάλα;

-Σε ποια ηλικία θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια, μέχρι ποια ηλικία παίζατε;

-Εγώ εκείνο που θυμάμαι από τα 15 και μετά, είναι ότι είχαμε πρόβατα, και έγινα βοσκός, δεν είχα περιθώρια να παίζω. Η ηλικία θα ήταν το πολύ 15, από τα 15 και μετά σταματάει το παιχνίδι, μετά το σπίτι, η δουλειά.

-Σας ευχαριστώ πολύ.

19^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 60-70 ή 70-80;

-87.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

- Καλαρίτες, απάνω στα Γιάννενα.

-Τι είναι χωριό;

-Μεγάλο χωριό Καλαριτών, αν έχει δει τηλεόραση, χωριό στην Ήπειρο, αλλά έχω χρόνια που ζω στη Λάρισα, αλλά πηγαίναμε τα καλοκαίρια εκεί.

-Εσείς σαν παιδί που μεγαλώσατε;

-Πάνω.

-Που παίζατε συνήθως; Που μαζευόσασταν και παίζατε;

-Στο χωριό μας εκεί μαζευόμασταν, είχαμε κοινότητα στο χωριό μας, τώρα καταργήθηκε, στους δρόμους παίζαμε.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Όχι.

-Πως μαζευόσασταν σε ομάδες και παίζατε, ποια παιδιά ήταν;

-Η παρέα εκεί στα σπίτια όπως ήμασταν.

-Θυμάστε κάποιο παιχνίδι που παίζατε;

-Δεν θυμάμαι.

-Θυμάστε κάτι που είχε συμβεί τότε;

-Θυμάμαι τότε είχαν περάσει οι Γερμανοί από το χωριό και σκότωσαν πέντε άτομα.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που δεν τα παίζατε; που δεν θέλατε να παίζετε μαζί σας;

- Όχι, δεν είχαμε τέτοια.

-Μέχρι ποια ηλικία παίζατε;

-14 ας πούμε.

-Ευχαριστώ πολύ.

20^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε 60-70 ή 70-80;

-86.

-Περιγράψτε τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε. Που μεγαλώσατε;

-Μεγάλωσα στη Λάρισα από το 1937.

-Που παίζατε συνήθως;

-Εγώ έπαιζα κυρίως ποδόσφαιρο, όπου υπήρχε χώρος.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί;

-Θα σας πω κάτι, στην ηλικία τη δικιά μας ήταν δύσκολο να δεις γυναίκα, όχι να παίζεις, τα χρόνια της μητέρας μου και του πατέρα μου δεν μπορούσε να γυρίσει στην πλατεία μέσα ή να βάλει φουστάνι και να μην είναι μέχρι τον αστράγαλο.

-Εκεί που μαζευόσασταν και παίζατε, πως γινόταν οι ομάδες;

-Το ποδόσφαιρό είναι ομαδικό άθλημα, παίζαμε δυο ομάδες από 11 και 11 κοντινής ηλικίας. Τα παιχνίδια μας τότε δεν ήταν τόσο εξελιγμένα, με συγχωρείς αν σου πω παίζαμε τη γαϊδούρα δεν θα το πιστέψεις, σκύβαμε και πηδούσε ο ένας στον άλλο.

-Άλλα παιχνίδι που παίζατε θυμάστε;

-Τα <σέγκια>, που παίζαμε, είναι το κότσι από το πρόβατο, τις μπίλιες τις στρόγγυλες.

-Μπίλιες κανονικές;

-Ναι, τις πουλούσαν έξω. Αυτά ήταν συνήθως τα παιχνίδια που κάναμε τότε. Βέβαια, τώρα η νέα γενιά με τη γενιά τη δικιά μας, ήταν διαφορετικά τα παιχνίδια τότε.

-Θυμάστε κάποιο επεισόδιο που είχε συμβεί, σε κάποιο παιχνίδι;

-Κοίταξε να δεις, συνήθως όταν είναι ομαδικό παιχνίδι, θα υπάρχουν και διαμαρτυρίες και κόντρες.

-Όταν ήσασταν παιδιά και παίζατε, υπήρχαν κάποια παιδιά που δεν τα παίζατε;

-Άσε το bullying άστο, όχι, δεν υπήρχε τέτοιο πράγμα τότε, δεν υπήρχε ένας καλύτερος και ένας χειρότερος και δεν υπήρχε ότι επειδή ο ένας είχε παπούτσια και ο άλλος ήταν ξυπόλυτος ή ο ένας είχε κοντό παντελόνι και ο άλλος είχε μακρύ παντελόνι. Αυτά δεν υπήρχαν τότε, δεν υπήρχαν οι διακρίσεις αυτές.

-Εκτός από τη μπάλα υπήρχαν κάποια άλλα αντικείμενα, είπατε τα σέγκια;

-Όχι.

-Μέχρι ποια ηλικία θυμάστε να παίζετε έτσι στη γειτονιά;

-Κοιτάξτε να δείτε, εμείς παίζαμε, η ηλικία η δικιά μας, ήταν δύσκολα χρόνια, πέσαμε στην ηλικία που υπήρχε κατοχή στην Ελλάδα, ήμασταν υπό τον ζυγό των Γερμανών, στην Ελλάδα ήταν Γερμανοί και Ιταλοί, μας κυρίευσαν το 1941 και κάθισαν μέχρι το τέλος του 44. Τότε τα παιδιά δεν είχαν, τότε υπήρχε μεγάλη πείνα, ο κόσμος πείνασε. Ξέρεις πόσος κόσμος πέθανε στην Αθήνα; Η Αθήνα είχε τρομερές απώλειες και τους κουβαλούσαν με τα καροτσάκια. Και η Λάρισα αλλά η επαρχία δηλαδή το χωριό δεν πείνασε διότι είχαν την κοτούλα τους είχαν την κατσικά τους, είχαν το γαλατάκι είχαν το αβγουλάκι.

-Εκείνα τα χρόνια που ήταν η κατοχή, παίζατε καθόλου;

-Παίζαμε, μπίλιες, σέγκια και γαιδάρα.

-Παρά τις συνθήκες που επικρατούσαν τότε που λέτε είχε πείνα...

-Το παιδί συνήθως, το βάρος έπεφτε στην οικογένεια στον πατέρα και στη μάνα, πως θα ταΐσει την οικογένεια.

-Εσείς είχατε κάποιες στιγμές που παίζατε δηλαδή.

-Ε βέβαια, να λάβεις υπόψη σου ότι το σχολείο δεν σταμάτησε, πηγαίναμε, αλλά όταν είσαι μαθητής σε ένα σχολείο, με τους φίλους σου τι θα κάνεις δε θα παίζεις;

-Μέχρι ποια ηλικία θυμάστε να παίζετε;

-Κοιτάξτε να δείτε όταν τελειώνει το Δημοτικό τελείωναν αυτά.

-Ευχαριστώ πολύ.

21^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε; 50-60, 60-70,70-80 ;

-73.

-Περιγράψτε μας τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

-Μεγάλωσα στη Θεσσαλονίκη.

-Συνήθως που παίζατε; Περιγράψτε μας τα μέρη που επιλέγατε για παιχνίδι.

-Παίζαμε στο δρόμο, στους δρόμους, στις γειτονιές.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί ή συνήθως μόνο κορίτσια και μόνο αγόρια;

-Παίζαμε.

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως τις ομάδες με τις οποίες παίζατε;

-Ναι παίζαμε κι εμείς ήμασταν ίδια ηλικία.

-Περιγράψτε μας ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε από τα παιδικά σας χρόνια.

- Το αγαπημένο μου ήταν η τσιλίγκα αν την έχεις ακουστά.

-Περιγράψτε το με λίγα λόγια, ποια ήταν η διαδικασία, πως παιζόταν;

-Παίρναμε ένα ξύλο μικρό 10 πόντοι φτιαγμένο μύτη από και τις δυο πλευρές και ένα άλλο περίπου μισό μέτρο τσιλιγκάρι και τσιλίγκα,σκάβαμε μια γούρνα στο χώμα, όχι στρόγγυλη ρηχή σε στυλ βαρκούλας, έπαιρνε ένα την τσιλίγκα και το τσιλιγκάρι και οι υπόλοιποι της ομάδας μπαίναν στη σειρά τέσσερα πέντε μέτρα μακριά. Αυτός που είχε τα ξύλα έστηνε το τσιλιγκάρι μέσα στη γούρνα , η μια μύτη μέσα στη γούρνα και η άλλη όρθια προς τα έξω. Χτυπούσε με την τσιλίγκα, το τσιλιγκάρι που ήταν έξω και όταν το τσιλιγκάρι σηκωνόταν όρθιο το ξαναχτυπούσε με την τσιλίγκα να το πετάξει όσο πιο μακριά μπορούσε και οι υπόλοιποι της ομάδα προσπαθούσε να το πιάσουν αυτός που το έπιανε κοιτούσε από εκεί που βρισκόταν να σημαδέψει την τσιλίγκα που είχε τοποθετηθεί κάθετα στη γούρνα . Αν την πετύχαινε ήταν αυτός που κέρδιζε και θα έπαιζε επόμενος.

-Θυμάστε κάποιο επεισόδιο, κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού στα παιδικά σας χρόνια; Αν ναι, περιγράψτε το μας.

-Όχι, τίποτα.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι;

-“Όχι δεν είχαμε τίποτα.

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών; Περιγράψτε μας κάποια από αυτά που θυμάστε.

-Τα ξύλα.

-Σε ποιά ηλικία περίπου θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια της παιδικής σας ηλικίας

-Περίπου 12 χρονών.

-Σας ευχαριστώ πολύ.

22^η Συνέντευξη

-Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε; 50-60, 60-70,70-80 ;

-60 και.

-Περιγράψτε μας τον τόπο στον οποίο μεγαλώσατε.

-Στην πόλη της Λάρισας.

-Συνήθως που παίζατε; Περιγράψτε μας τα μέρη που επιλέγατε για παιχνίδι.

-Παίζαμε παντού, στους δρόμους, στις αυλές, στις αλάνες στο δρόμο.

-Παίζατε αγόρια και κορίτσια μαζί ή συνήθως μόνο κορίτσια και μόνο αγόρια;

-

-Ποιο ήταν το κριτήριο που όριζε συνήθως τις ομάδες με τις οποίες παίζατε;

-Η γειτονιά, τα παιδιά και τις γειτονιάς εκεί γύρω, όποιος βρισκόταν.

-Περιγράψτε μας ένα ομαδικό παιχνίδι που θυμάστε από τα παιδικά σας χρόνια.

-Ήταν οι πετρίτσες.

-Περιγράψτε το με λίγα λόγια, ποια ήταν η διαδικασία, πως παιζόταν;

Παίρναμε πέντε πέτρες μικρές στρογγυλές, τέσσερεις τις αφήναμε κάτω και μια την παίρναμε στο χέρι αυτή που παίρναμε στο χέρι τη ρίχναμε πάνω και σε γρήγορο διάστημα προσπαθούσαμε να πάρουμε μια από κάτω και να πιάσουμε και την άλλη πριν πέσει κάτω. Αυτό το λέγανε μονά. Μετά ξαναρίχναμε τη μια πάνω και προσπαθούσαμε να πιάσουμε δυο από κάτω αυτά ονομάζονταν διάκια. Αν δεν τα κατάφερνε κάποιος έπαιξε ο επόμενος. Μετά βάζαμε τρεις πέτρες μαζί, ρίχναμε πάνω και κοιτούσαμε να πιάσουμε 3 χωρίς να πέσει η άλλη. Τριακία, τα παίρναμε όλα μαζί ρίχναμε ένα πάνω και αφήναμε τα 4 κάτω και πιάναμε το ένα που ρίχναμε πάνω και μετά το ξαναρίχναμε πάνω και να προλάβουμε να πάρουμε 4. Αυτή ήταν η χούφτιασα. Τη μια πετρά τι λέγανε νομίσματα παίρναμε δυο πέτρες στο χέρι τι μια μπροστά στα δάχτυλα και μια πίσω στη χουφτίτσα και προσπαθούσαμε ρίχνοντας τη μια πάνω και συναλλάζω την άλλη με μια που είναι πίσω. Τα συναλάκια. Αυτός που τα κατάφερνε όλα ήταν νικητής.

-Θυμάστε κάποιο επεισόδιο, κατά τη διάρκεια κάποιου παιχνιδιού στα παιδικά σας χρόνια; Αν ναι, περιγράψτε το μας.

-Δεν θυμάμαι κάτι να σου πω κορίτσι μου.

-Υπήρχαν κάποια παιδιά που αποκλείονταν από το παιχνίδι;

-

-Υπήρχαν κάποια αντικείμενα που χρησιμοποιούσατε κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών; Περιγράψτε μας κάποια από αυτά που θυμάστε.

-Διάφορα, ξύλα, πέτρες, κλαδιά.

-Σε ποιά ηλικία περίπου θυμάστε να τελειώνουν τα παιχνίδια της παιδικής σας ηλικίας

-Στα 12.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

Παιχνίδια

1. Πολλές περδίκες

Τα παιδιά χωριζόταν σε δυο ομάδες με τον ίδιο αριθμό παικτών η καθμία και πιανόταν χέρι χέρι. Σχημάτιζαν δυο σειρές αντικριστές, σε κάποια απόσταση (περίπου δέκα μέτρα) η μια από την άλλη. Ξεκινούσε η πρώτη ομάδα τραγουδώντας, <<πολλές περδίκες έχεις εσύ και εγώ καμιά δεν έχω, θα στείλω τον λεβέντη μου να πάρει μια περδίκια >>. Η δεύτερη ομάδα απαντούσε, <<για στείλε τον για στείλε τον πετριές να τον φορτώσω>>. Η πρώτη ομάδα επέμενε σ' αυτό που ήθελε, ξανατραγουδώντας, ενώ η δεύτερη απαντούσε με τον ίδιο τρόπο. Αυτό γινόταν δύο τρεις φορές και αφού εξαντλούνταν η υπομονή της πρώτης ομάδας, έστελνε ένα παίκτη, να πάει, να 'ανοίξει' τα χέρια και να πάρει ένα παιδί το οποίο είχε βάλει στόχο από την άλλη ομάδα. Αν ο πρώτος κατάφερνε το σκοπό του και ξεχώριζε το παιδί που ήθελε, το έπαιρνε μαζί του, διαφορετικά τον κρατούσαν στην ομάδα τους. Αυτό συνεχίζονταν πολλές φορές ώσπου να μαζευτούν στη μια ομάδα τα περισσότερα παιδιά και αυτή θεωρούνταν στο τέλος νικήτρια.

Τα <σκλαβάκια> είναι το ίδιο παιχνίδι με ορισμένες μικρές παραλλαγές, το οποίο βρέθηκε ότι παιζόταν σε κάποια άλλη κοντινή περιοχή.

2. Αμπάρτζα ή Αμπάριζα

Πρόκειται για ένα είδος κυνηγητού, για τη διεξαγωγή του οποίου, σχηματίζονταν δυο αντίπαλες ομάδες. Η κάθε μια από αυτές είχε ορίσει ένα σταθερό σημείο στο χώρο, το οποίο ήταν κάτι σαν η 'φωλιά' της. Κάθε φορά που κάποιο παιδί γυρνούσε σε αυτό, φώναζε 'αμπάρτζα' και πάγωνε το παιχνίδι για εκείνο. Με το ξεκίνημα του παιχνιδιού οι παίκτες των δυο ομάδων κινούνταν ο ένας ενάντια σε κάποιον από τους αντιπάλους, κυνηγώντας τον με σκοπό να τον πιάσει. Στόχος των παικτών της μιας ομάδας ήταν να πιάσουν όσους περισσότερους μπορούν από την άλλη ομάδα. Όταν κάποιος κατάφερνε να πιάσει έναν παίκτη τον έπαιρνε στη ομάδα του. Νικήτρια ήταν η ομάδα, η οποία με το τέλος του παιχνιδιού είχε τους περισσότερους παίκτες.

3. Σαλίγκαρος

Για τη διεξαγωγή αυτού του παιχνιδιού, μαζευόταν αρκετά παιδιά και σχημάτιζαν ένα σαλίγκαρο στο χώμα. Κάθε παίκτης έπαιρνε στο χέρι του μια πέτρα μικρού μεγέθους. Έριχνε τρεις φορές, την πέτρα με σκοπό από την αρχή του σαλίγκαρου να φτάσει στο κέντρο. Ο επόμενος παίκτης όμως και ο κάθε παίκτης μπορούσε τις τρεις φορές που είχε το δικαίωμα να παίξει, να μη ρίξει με σκοπό να φτάσει στο κέντρο του σαλίγκαρου, αλλά να ρίξει για να πετύχει την πέτρα κάποιου άλλου παίκτη προσπαθώντας να την εκτοπίσει εκτός σαλίγκαρου. Αν το κατάφερνε και την έβγαζε έξω, εκείνος ο παίκτης έπαιρνε την πέτρα του και ξεκινούσε πάλι από την αρχή. Νικητής ήταν ο παίκτης που έφτανε πρώτος στο κέντρο του σαλίγκαρου.

5. Τσιλίγκα ή Τσιλίκι

Για το συγκεκριμένο παιχνίδι χρειαζόταν δύο ξυλά. Έπαιρναν ένα μικρό περίπου 10 πόντους, το οποίο φρόντιζαν να είναι μυτερό και από τις δυο πλευρές το "τσιλιγκάρι", και ένα άλλο περίπου μισό μέτρο η "τσιλίγκα.". Έσκαβαν μια τρύπα στο χώμα, κάπως μακρόστενη στην οποία μέσα έβαζαν το τσιλιγκάρι όρθιο με τρόπο ώστε η μια μύτη να είναι μέσα και η άλλη έξω από την τρύπα.. Ο κάθε παίκτης, με τη σειρά του έπαιρνε την τσιλίγκα στο χέρι ενώ οι υπόλοιποι απομακρύνονταν αρκετά ώστε να μην γίνει κάποιο ατύχημα. Χτυπούσε με την τσιλίγκα, το τσιλιγκάρι στην επιφάνεια που προεξείχε, και όταν το τσιλιγκάρι σηκωνόταν όρθιο το ξαναχτυπούσε με την τσιλίγκα με σκοπό να το πετάξει όσο πιο μακριά μπορούσε ενώ οι υπόλοιποι παίκτες προσπαθούσαν να το πιάσουν. Αυτός που το έπιανε προσπαθούσε από εκεί που βρισκόταν να πετύχει την τσιλίγκα του συμπαίκτη του την οποία είχε τοποθετήσει κάθετα στη τρύπα.. Αν κατάφερνε να την πετύχει ήταν αυτός που κέρδιζε το παιχνίδι και τη σκυτάλη έπαιρνε ο επόμενος.

6. Γουρνίτσες ή Γουρνάκια

Για αυτό το παιχνίδι, τα παιδιά αφού μαζευόταν στην αλάνα, έφτιαχναν στο χώμα τόσες γουρνίτσες όσοι ήταν οι παίκτες που θα συμμετείχαν, μικρές στο μέγεθος μιας χούφτας και στην καθεμία από αυτές έδιναν το όνομα ενός παιδιού. Ο κάθε

παίκτης δηλαδή είχε τη δική του γουρνίτσα. Ξεκινούσε κάποιος με μια μπάλα ρίχνοντας με σκοπό να μπει στη δικιά του γουρνίτσα. Αν έβαζε την μπάλα στη γουρνίτσα με το δικό του όνομα τοποθετούσε μια μικρή πέτρα δίπλα σε αυτή, ενώ το ίδιο έκανε για κάθε φορά που την ξαναέβαζε, όταν η μπάλα δεν έβρισκε τη γουρνίτσα με το όνομά του συνέχιζε ο επόμενος. Νικητής του παιχνιδιού ήταν ο παίκτης που στο τέλος του παιχνιδιού είχε τις περισσότερες πέτρες δίπλα στη γουρνίτσα του.

7. Δεκάρες

Το παιχνίδι αυτό παιζόταν κυρίως τις ημέρες κοντά στα Χριστούγεννα που τα παιδιά είχαν μαζέψει κάποια λεφτά από τα κάλαντα. Έκαναν δυο μεγάλες γραμμές στο χώμα σε κάποια απόσταση μεταξύ τους περίπου πέντε, έξι μέτρα. Το κάθε παιδί επέλεγε ένα νόμισμα και έριχνε με τη σειρά του από τη μια γραμμή με σκοπό να φτάσει στην άλλη. Αυτός που πλησίαζε πιο κοντά στη γραμμή ήταν αυτός που κέρδιζε.

Το συγκεκριμένο παιχνίδι είχε και έπαθλο. Στην αρχή του παιχνιδιού όλα τα παιδιά της ομάδας έβαζαν στην άκρη από μια δεκάρα, τις οποίες έπαιρνε αυτός που ήταν τελευταίος στη σειρά, τις έβαζε στη χούφτα του. Στη συνέχεια, ο νικητής του παιχνιδιού, έριχνε ψηλά ένα νόμισμα και όταν έπεφτε στο έδαφος το πατούσε με το πόδι του, ώστε να μη φανεί αν είναι κορώνα ή γράμματα. Ο παίκτης που είχε στα χέρια του τις δεκάρες αφού τις είχε ανακινήσει καλά, τις έριχνε στο έδαφος, και ταυτόχρονα εκείνος που πατούσε το νόμισμα σήκωνε το πόδι του ώστε να φανεί από ποια πλευρά είχε πέσει. Αν ήταν κορώνα τότε ο νικητής του παιχνιδιού έπαιρνε όλες τις δεκάρες οι οποίες είχαν πέσει κάτω από την ίδια πλευρά, ενώ αντίστοιχα το ίδιο έκανε αν ήταν γράμματα..

Τα μεγαλύτερα παιδιά διαφοροποιούσαν λίγο το παιχνίδι και το ονόμαζαν <Δέλτα>. Έκαναν μια γραμμή και από την άλλη έκαναν ένα μεγάλο δέλτα, και το χώριζαν με μια κάθετη γραμμή στη μέση. Μέσα στο δέλτα η μισή πλευρά έγραφε 'μισή δραχμή' και η άλλη μισή 'μία δραχμή'. Από την ευθεία γραμμή έριχναν το κέρμα που είχαν επιλέξει με σκοπό να το βάλουν μέσα στο δέλτα για να πάρουν το

αντίστοιχο ποσό, αν το κέρμα έπεφτε πάνω στην κάθετη γραμμή του δέλτα τότε έπαιρναν δυο δραχμές.

8.Φιτσιογάμο

Το εν λόγω παιχνίδι παιζόταν με μικρές πέτρες, τις οποίες έστηναν τη μια πάνω στην άλλη. Κάθε παίκτης με τη σειρά του έριχνε την μπάλα από κάποια απόσταση με σκοπό να πετύχει τις πέτρες ώστε να πέσουν κάτω. Όταν κάποιος κατάφερνε να τις ρίξει όλες κάτω, οι υπόλοιποι παίκτες, τον κυνηγούσαν για να τον πιάσουν, όποιος τον έπιανε, ήταν ο νικητής του παιχνιδιού.

9. Διασκελισμός

Μαζευόταν παιδιά σε ένα μέρος στο οποίο είχε άμμο, καθόταν σε μια σειρά και ένας ένας πηδούσαν κάνοντας δυο μικρά βήματα και στο τρίτο πηδούσαν μακριά. Νικητής του παιχνιδιού ήταν εκείνος ο οποίος θα έκανε το μεγαλύτερο άλμα.

10.Μπίτσικα

Για το συγκεκριμένο παιχνίδι χρειαζόταν ένα κουκούτσι καλαμποκιού και ένα ίσιο ξύλο. Τα παιδιά με τη σειρά ένα ένα χτυπούσαν το καλαμπόκι με το ξύλο προσπαθώντας να μην πέσει κάτω. Νικητής του παιχνιδιού ήταν αυτός που θα χτυπούσε το καλαμπόκι πιο πολλές φορές.

11.Σέγκια

Τα σέγκια ήταν το κόκαλο που είχαν τα πρόβατα στο πίσω πόδι. Μάζευαν σέγκια από τα ζώα, τα έστηναν το ένα δίπλα στο άλλο ενώ κρατούσαν το μεγαλύτερο στην άκρη. Με αυτό έριχναν από απόσταση, ώστε να φτάσουν στα υπόλοιπα και να τα διαλύσουν. Στο τέλος του παιχνιδιού, νικητής ήταν αυτός που είχε καταφέρει να μετακινήσει τα περισσότερα σέγκια με ένα χτύπημα. Κάποιοι, στο σέγκι με το οποίο έριχναν, προσάρμοζαν ένα υλικό <καλάι> το οποίο έβγαζαν από σφαίρες που έβρισκαν, ώστε να είναι πιο βαρύ και να ρίχνουν καλύτερα.

12.Πετρίτσες

Για το συγκεκριμένο παιχνίδι, έπαιρναν πέντε πέτρες, μικρές και όσο μπορούσαν στρόγγυλες. Καθόταν κάτω και άφηναν τις τέσσερις πέτρες στο έδαφος και τη μια, την οποία έλεγαν ‘νομά’ την κρατούσαν στο χέρι. Στο πρώτο επίπεδο του παιχνιδιού το οποίο ονομαζόταν ‘μονά’, κάθε παίκτης με τη σειρά του, έριχνε ψηλά τον νομά και με το ίδιο χέρι, έπρεπε να πάρει μια πέτρα από αυτές που ήταν στο έδαφος και να προλάβει να πιάσει και τον νομά πρώτου πέσει κάτω. Αν ο παίκτης κατάφερνε να το κάνει περνούσε στο δεύτερο στάδιο, τα ‘δυάκια’ κατά το οποίο έπρεπε να ξαναρίξει την νομά ψηλά, και με το ίδιο χέρι να πάρει δυο πέτρες από κάτω πριν η πρώτη πέσει στο έδαφος. Το παιχνίδι συνεχίζονταν με τον ίδιο τρόπο με τα ‘τριάκια’. Στη συνέχεια έπαιρναν και τις πέντε πέτρες στο χέρι, έριχναν το νομά ψηλά και έπρεπε να προλάβουν να αφήσουν τις άλλες τέσσερις κάτω, αυτό το στάδιο ήταν η ‘χουφτίτσα’. Στο τελευταίο επίπεδο του παιχνιδιού, έπαιρναν δυο πέτρες στο χέρι, τη μια μπροστά στα δάχτυλα και την άλλη στο πίσω μέρος της παλάμης και προσπαθούσαν ρίχνοντας το νομά πάνω, να τον αλλάξουν με κάποια άλλη πέτρα από αυτές που ήταν κάτω, αυτά ήταν τα ‘συναλάκια’. Νικητής του παιχνιδιού ήταν ο παίκτης που κατάφερνε να περάσει όλα τα επίπεδα χωρίς να χάσει, ενώ εάν κάποιος έχανε σε ένα από τα στάδια, την επόμενη φορά έπαιζε από την αρχή.

13.Μαντρί

Το συγκεκριμένο παιχνίδι παιζόταν σε εσωτερικό χώρο. Μπροστά στο τζάκι, υπήρχε ένα τσιμεντένιο μέρος το οποίο ονομαζόταν ‘παραστιά’. Εκεί έβαζαν μικρά καρβουνάκια σχηματίζοντας ένα κύκλο και στο κέντρο έβαζαν ένα νόμισμα. Κάποιος αναλάμβανε να κλείσει τα μάτια των υπολοίπων, οι οποίοι χωρίς να βλέπουν προσπαθούσαν να πιάσουν το νόμισμα, με αποτέλεσμα να βάφονται από τα κάρβουνα και πολλές φορές να καίγονται. Νικητής ήταν όποιος κατάφερνε να πιάσει το νόμισμα.

Εκτός από τα παραπάνω παιχνίδια, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναφέρθηκαν και κάποια άλλα τα οποία είναι γνωστά μέχρι σήμερα και αυτά είναι, το κρυφτό, το κυνηγητό, το κουτσό, τα μήλα και οι μπίλιες. Πρόκειται για παιχνίδια τα

οποία παρά το πέρασμα των χρόνων παρέμεινα δημοφιλή και συνεχίζουν να παίζονται με το ίδιο ακριβώς τρόπο και τους ίδιους κανόνες. Παράλληλα εξαιρετικά αγαπητά και διαδεδομένα αποδείχτηκε ότι ήταν παιχνίδια όπως το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ και το βόλει .